

KREPITEV ZMOGLJIVOSTI SKUPNOSTI O VLOGI EKOSISTEMSKIH STORITEV PRI PRILAGAJANJU NA PODNEBNE SPREMEMBE

LILIANA VIŽINTIN

Mediterranski inštitut za okoljske študije, Znanstveno-raziskovalno središče Koper,
Slovenija, liliana.vizintin@zrs-kp.si

Povzetek Ekosistemske storitve so vse dobrine in koristi, ki jih ima človek od ekosistemov. So bistvene za preživetje človeka in za njegov družbeni in gospodarski razvoj. Zaradi vplivov podnebnih sprememb, degradacije ekosistemov in upada biotske pestrosti je ogrožena tudi zmožnost ekosistemov, da bi še naprej nemoteno zagotavljali ekosistemske storitve. V prispevku smo predstavili dejavnosti krepitev zmogljivosti skupnosti o ekosistemskih storitvah in podnebnih spremembah, ki se izvajajo v sklopu projekta ECO-SMART (Programa Sodelovanja Interreg V-A Italija-Slovenija 2014–2020). Ker je namen projekta oblikovanje usklajenih lokalnih načrtov za prilagajanje na podnebne spremembe za izbrana pilotna območja omrežja Natura 2000 v Sloveniji in Italiji, so še posebej pomembne dejavnosti, namenjene krepitevi kompetenc in soočenju različnih stališč deležnikov obmejnih lokalnih skupnosti. Izobraževalne potrebe lokalne skupnosti smo raziskali s pomočjo ankete. Ugotavljali smo poznavanje opisanih vsebin, interes za krepitev kompetenc in za udeležbo na izobraževalnih dogodkih. Rezultate anketiranja smo uporabili pri načrtovanju dogodkov za krepitev zmogljivosti.

Ključne besede:

ekosistemske storitve, podnebne spremembe, krepitev zmogljivosti, omrežje Natura 2000, obmejno sodelovanje.

COMMUNITY CAPACITY BUILDING REGARDING THE ROLE OF ECOSYSTEM SERVICES IN CLIMATE CHANGE ADAPTATION

LILIANA VIŽINTIN

Mediterranski inštitut za okoljske študije, Znanstveno-raziskovalno središče
Koper, Slovenija, liliana.vizintin@zrs-kp.si

Abstract Ecosystem services are all goods and benefits that humans obtain from ecosystems. These are essential for human survival, social and economic development. With the impacts of climate change, ecosystem degradation and loss of biodiversity, the efficient and complete provision of ecosystem services is also under threat. The paper presents community capacity building activities on ecosystem services and climate change implemented under the ECO - SMART project (Cooperation program Interreg V-A Italy-Slovenia 2014-2020). Since the design of coordinated local climate change adaptation plans of selected pilot Natura 2000 sites in Slovenia and Italy is a project objective, activities aimed at strengthening competences of cross-border local communities and confronting different stakeholder views are of particular importance. The educational needs of the community were identified through a questionnaire. The respondents' knowledge regarding mentioned contents, interest for capacity building and participation in training events were analysed. The results were taken in consideration during design of capacity building activities.

Keywords:

ecosystem
services,
climate
change,
capacity
building,
Natura 2000
network,
cross-
border cooperation.

1 Uvod

Posledice podnebnih sprememb so vse bolj občutne po svetu, v Evropi in tudi v Sloveniji. Povprečna globalna temperatura ozračja je za približno 1,0 °C (negotovost je približno 0,2 °C) preseгла primerjalno vrednost iz predindustrijske dobe (IPCC, 2018). Segrevanje ozračja se ugotavlja tudi v Sloveniji (Vertačnik in sod., 2018; ARSO, 2018), saj so se razen jeseni močno ogreli vsi letni časi, število in moč vročinskih valov sta se povečala, obdobja hladnega vremena pa so postala manj pogosta in manj izrazita. Bodoči scenariji in tveganja so odvisni od izpustov toplogrednih plinov, ampak strokovnjaki opozarjajo, da so posledice podnebnih sprememb neizogibne tudi v primeru zelo učinkovitega blaženja le-teh (EEA, 2019). Zato je lahko le sinergija ambicioznih ukrepov blaženja in prilagajanja na podnebne spremembe dovolj hitra in učinkovita, da prepreči vse večje negotovosti in nevarnosti, s katerimi se bomo spopadali v prihodnje, če ne bomo začeli takoj ukrepati. V tej smeri je zasnovan *Evropski zeleni dogovor* (EK, 2019), krovni časovni načrt za vzpostavitev trajnostnega gospodarstva v EU, ki podnebne in okoljske izzive obravnava kot priložnosti. Dogovor je postal temelj za ukrepe, ki se bodo implementirali z akcijskim načrtom in trenutno še predlogom evropskega podnebnega zakona.¹ Ukrepi vključujejo tudi obnovo biotske raznovrstnosti, zmanjšanje onesnaževanja in zaščito naravnih virov s pomočjo novonastale *Strategije EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030, Vračanje narave v naša življenja* (EK, 2020). Ta izpostavlja, da je narava ključni zaveznik v boju proti podnebnim spremembam. Dejavnik, s katerim narava neposredno vpliva na blaženje podnebnih sprememb, pa so ekosistemske storitve. Toda na osnovi raziskav (Mantyka-Pringle in sod., 2015) se ugotavlja, da podnebne spremembe ogrožajo tudi biotsko pestrost planeta in s tem ekosistemske procese in storitve. Številni strokovnjaki vse glasneje opozarjajo, da je kriza na področju biotske pestrosti zato neločljivo povezana s podnebno krizo in da so potrebne celovite rešitve (IPBES,² 2019), saj ohranjanje biotske raznovrstnosti prinaša tudi gospodarske koristi, prehransko varnost in blaginjo družbe. Če ne bomo takoj ukrepali, bodo stroški zaradi izgube ekosistemskih storitev in iskanja nadomestnih rešitev zelo visoki, s tem pa tudi tveganja za zdravje in kakovost življenja sedanjih in bodočih generacij (TEEB, 2010). Zato je treba zasnovati ambiciozne cilje za varstvo in obnovo narave ter okrevanje biotske

¹ Dosegljivo na: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_sl

² *Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*, dosegljivo na: <https://ipbes.net/>

raznovrstnosti, kar je tesno povezano z blaženjem podnebnih sprememb in trajnostno rabo naravnih virov.

Glede na evropske smernice smo v Sloveniji na področju blaženja podnebnih sprememb oblikovali pomembne strateške dokumente, na primer *Celoviti nacionalni energetske in podnebni načrt RS* in *Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020*,³ na področju prilagajanja pa nacionalni *Strateški okvir prilagajanja na podnebne spremembe*.⁴ Pomembno pa je tudi oblikovanje lokalnih načrtov prilagajanja na podnebne spremembe, kar se lahko izvaja tudi s projekti obmejnega sodelovanja, kot je ECO-SMART.

Vplivi podnebnih sprememb so globalni in izpostavljeni so jim tudi vse evropske države. Vendar so nekatere regije bolj ogrožene in ranljive kot ostale, na primer sredozemski bazen, gorska območja, gosto poseljena poplavna območja, obalna območja in Arktika (EEA, 2017). Podobno so bolj ogroženi tudi nekateri ekosistemi. V Sredozemlju so to na primer obalna mokrišča, ki so pod velikim antropogenim pritiskom, hkrati pa spadajo med biotsko najbogatejša območja na svetu (MWO, 2018). Vpliv podnebnih sprememb na ekosisteme, kot so obalna mokrišča, je sistemski, saj spreminjajo tako nežive kot tudi z njimi pogojene žive dejavnike ekosistema (Mooney in sod., 2009). Zato je treba zagotoviti bolj celovite in trajnostne načine upravljanja (Shipman in Rajković, 2019), da bi lahko obalni ekosistemi še naprej zagotavljali pomembne ekosistemске storitve (Gaüzère in sod., 2016).

Namen prispevka je predstaviti aktivnosti za krepitev zmogljivosti skupnosti, ki se izvajajo v sklopu projekta ECO-SMART (Tržišče ekosistemskih storitev za napredno politiko zaščite območij NATURA 2000). Projekt je sofinanciran v okviru Programa sodelovanja Interreg V-A Italija-Slovenija 2014–2020 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev.

Cilj projekta ECO-SMART je oceniti ekosistemске storitve izbranih obalnih ekosistemov in preizkusiti možnosti ekonomskega vrednotenja ekosistemskih storitev kot orodja za spremljanje podnebnih sprememb, zaščito biotske pestrosti in oblikovanje načrtov prilagajanja na podnebne spremembe. S tem želimo v

³ Dosegljivo na: <https://www.energetika-portal.si>.

⁴ Dosegljivo na: <https://www.gov.si/teme/prilagajanje-podnebnim-spremembam/>.

sklopu projekta tudi okrepiti odpornost skupnosti, saj izboljšanje stopnje ohranjenosti zaščitene habitata in vrst na obalnih območjih omrežja Natura 2000 lahko pomembno prispeva k zmanjšanju tveganj za zdravje in blaginjo prebivalcev lokalnih skupnosti.

Aktivnosti za krepitev zmogljivosti, ki jih bomo izvajali v sklopu projekta, bodo usmerjene predvsem v razvoj znanja in izmenjavo izkušenj na ravni lokalnih skupnosti obmejnega prostora Slovenije in Italije. Še posebej pa si bomo prizadevali za sodelovanje z deležniki v skupnosti pri načrtovanju in oblikovanju lokalnih načrtov za prilagajanje na podnebne spremembe, in sicer na osnovi zaščite ekosistemov in njihovih storitev, kar je tudi eden od ključnih načel ekosistemskega pristopa prilagajanja podnebnim spremembam (t. i. *ecosystem-based adaptation*, EbA).

Pristop EbA so že leta 2009 opisali v sklopu *Konvencije o biološki raznovrstnosti* (Sekretariat CBD, 2009), in sicer kot koncept prilagajanja, ki temelji na predpostavki, da ukrepi za zaščito biotske pestrosti in ekosistemskih storitev vodijo do večje družbeno-ekološke odpornosti lokalnih skupnosti na podnebne spremembe kot tudi do bolj učinkovitega prilagajanja na negativne posledice letih. S tem se ustvarjajo družbene, ekonomske in kulturne koristi za lokalne skupnosti (Doswald in sod., 2014; Chong, 2014; Donatti in sod., 2019). Vendar je treba za prenos ekosistemskega pristopa v prakso zagotoviti aktivno sodelovanje in vključevanje skupnosti v dejavnosti za zaščito ekosistemov (Vovk Korže, 2008).

V prvem koraku pri načrtovanju aktivnosti krepitve zmogljivosti lokalne skupnosti smo torej s pomočjo ankete preverili poznavanje opisanih tematik in interes lokalne skupnosti za sodelovanje v procesu izmenjave znanj, informacij in mnenj med deležniki ter za skupno oblikovanje načrtov za prilagajanje na podnebne spremembe za izbrana pilotna območja Nature 2000, kar je po našem mnenju ključno v procesu sodelovanja skupnosti pri ekosistemskem pristopu prilagajanja podnebnim spremembam.

1.2 Ekosistemske storitve in njihov pomen

Med ekosistemske storitve ali usluge uvrščamo vse procese in dobrine, ki jih ljudje koristimo neposredno in posredno preko delovanja ekosistemov (MEA, 2005). Razdelimo jih lahko na:

- podporne (tvorba prsti, fotosinteza, primarna produkcija, kroženje hranil in vode ...),
- regulatorne (uravnavanje podnebja, poplav, kemijske sestave zraka in vode, erozije tal, samočistilne sposobnosti ekosistemov ...),
- oskrbovalne (oskrba s hrano, pitno vodo, gorivom, lesno biomaso, zdravili ...) in
- kulturne (vključujejo estetske, duhovne, izobraževalne, inspiracijske, rekreativne in športne ter ostale dejavnosti).

Vendar človek s svojimi dejavnostmi uničuje biotsko raznovrstnost in spreminja sposobnost zagotavljanja tako velikega obsega dobrin in storitev ekosistemov (MEA, 2005). Izčrpavanje ekosistemov in naravnih virov je privedlo do znatne in v nekaterih primerih nepovratne izgube raznolikosti življenja na Zemlji, kar onemogoča tudi ekosistemske procese in s tem koriščenje ekosistemskih storitev, ki so ključnega pomena za preživetje in blaginjo človeka.

Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja za obdobje 2020–2030 (ReNPVO20-30, Uradni list RS, št. 31/20) izpostavlja, da zavarovana območja v Sloveniji pomenijo dodano vrednost v prostoru, saj ohranjena narava omogoča pomembne ekosistemske storitve in koristi. Kljub temu je vrednost ekosistemskih storitev, ki jih zagotavlja ohranjena biotska raznovrstnost, pri načrtovanju rabe prostora in naravnih virov pogosto prezrta. Na osnovi Resolucije bo Slovenija zato nadaljevala aktivnosti za kartiranje in ocenjevanje ekosistemov ter vrednotenje njihovih storitev. Pomembno je tudi informiranje skupnosti za čim širšo uporabo pridobljenih podatkov.

Pomen območij Natura 2000 za ohranjanje biotske raznovrstnosti ter blaženje in prilagajanje na podnebne spremembe je opredeljen tudi v *Smernicah Evropske unije o podnebnih spremembah in območjih Natura 2000*.⁵ Smernice poudarjajo, da imajo

⁵ *Guidelines on Climate Change and Natura 2000* (2013), dosegljivo na: <https://ec.europa.eu/environment/nature/climatechange/pdf/Guidance%20document.pdf>.

območja Natura 2000 pomembno vlogo na primer pri shranjevanju ogljika in zajemanju ogljikovega dioksida iz ozračja ter s tem omogočajo uravnavanje kroženja ogljika v ekosistemih ter tudi pri zmanjševanju tveganj zaradi izrednih dogodkov in naraščajoče morske gladine. Torej območja Nature 2000 nudijo pomembne ekosistemske storitve, ki omogočajo blaženje podnebnih sprememb in njihovih posledic.

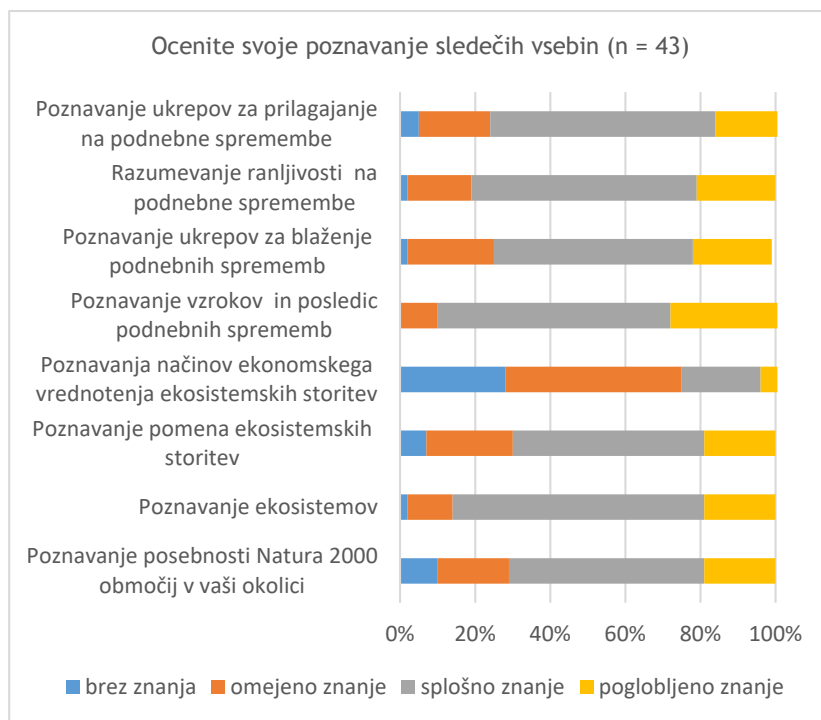
Projekt ECO-SMART se osredotoča predvsem na obalne ekosisteme omrežja Natura 2000, ki so posebej ranljivi in imajo hkrati zelo bogato biotsko pestrost. Raziskave (Osland in sod., 2016) ugotavljajo, da nevarnost za ta območja predstavlja predvsem dvig morske gladine, kar se najpogosteje izpostavlja v raziskavah (Ivajnsič in Kaligarič, 2014; Ivajnsič in sod., 2018), vendar bi bilo pomembno tudi podrobneje preučiti vplive sprememb padavinskega režima in dviga temperature ozračja. Omenjeni dejavniki bodo preko verige vplivov in posledičnih ekoloških sprememb prizadeli tudi ekosistemske storitve obalnih območij Nature 2000, ki jih preučujemo v sklopu projekta.

2 Analiza izobraževalnih potreb lokalne skupnosti

Začetno raziskavo o izobraževalnih potrebah in interesih lokalne skupnosti smo opravili na osnovi anketne metode. Anketni vprašalnik je bil pripravljen v programu 1KA. Anketo smo objavili na družbenem omrežju projekta in jo poslali tudi po elektronski pošti identificiranim deležnikom v lokalnem prostoru. Skupaj si je anketo ogledovalo 181 oseb, vendar je bilo ustrezno rešenih le 43 anket (samo dve anketi sta bili delno izpolnjeni). Analizirali smo le veljavne vrednosti vsakega vprašanja. Anketiranci, odrasle osebe (od tega 85 % v starostni skupini 21 do 60 let), so bili povečini zaposleni (78 %) z vsaj srednješolsko izobrazbo (98 %). Vsi anketiranci prihajajo iz slovenskih regij, ki so zajete v programu sodelovanja Interreg V-A Italija-Slovenija 2014–2020, in sicer povečini (68 %) iz slovenskih obalnih občin.

Pri samoocenjevanju poznavanja tematik projekta (Slika 1) so respondenti ocenili, da imajo splošno ali poglobljeno znanje, in sicer pri poznavanju posebnosti območij Natura 2000 v bližini (71 %), značilnosti ekosistemov (86 %), pomena ekosistemskih storitev (70 %), vzrokov in posledic podnebnih sprememb (91 %), ukrepov za blaženje (74 %), ranljivosti (81 %) in ukrepov za

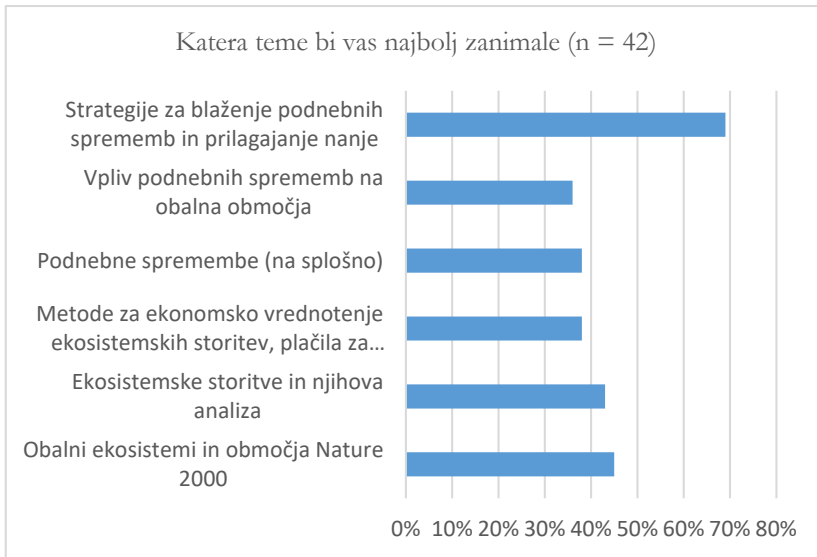
prilagajanje na podnebne spremembe (77 %). Samo v primeru ekonomskega vrednotenja ekosistemskih storitev je večina (75 %) ocenila, da nima znanja (28 %) ali ima samo omejeno znanje (47 %) s tega področja.

Slika 1: Grafični prikaz samoocenjevanja respondentov glede poznavanja vsebin, ki jih projekt obravnava

Vir: Lasten

Ne glede na poznavanje predlaganih vsebin je večina anketirancev (68 %) izrazila največji interes prav za tematike blaženja in prilagajanja na podnebne spremembe (Slika 2).

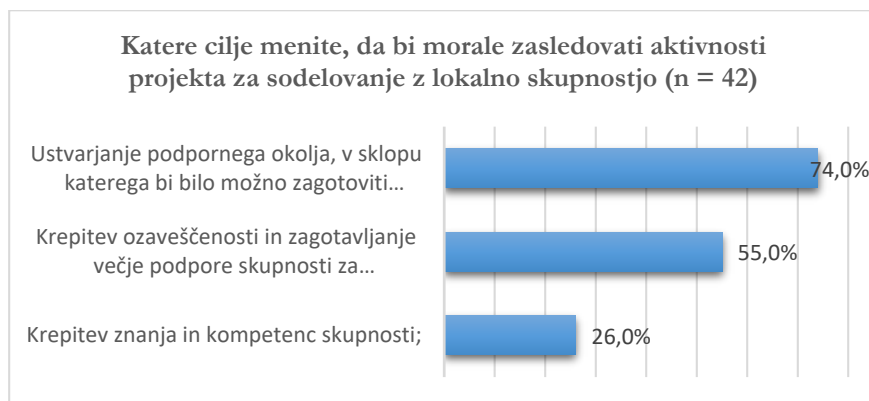
Slika 2: Grafični prikaz zanimanja respondentov za predlagane vsebine (več možnih odgovorov)

Vir: Lasten

Interes za sodelovanje na izobraževalnih delavnicah projekta ECO-SMART je izrazilo 76 % anketirancev. Prav vsi anketiranci so bili mnenja, da je pomembno seznanjanje lokalnih prebivalcev o koristi in dobrinah, ki jih zagotavljajo zavarovana območja Natura 2000. Velika večina je tudi menila, da so podnebne spremembe skrb vzbujajoče (95 %) in je že možno občutiti njihove posledice v vsakodnevem življenju (90 %). Poleg tega je večina anketirancev že osebno ukrepala, da bi omilila posledice podnebnih sprememb (62 %).

Anketiranci so tudi v veliki večini (72 %) menili, da bi moral biti pomemben cilj projekta prav ustvarjanje podpornega lokalnega okolja, v katerem bi bilo možno zagotoviti ključno sodelovanje skupnosti pri oblikovanju načrtov prilagajanja na podnebne spremembe, pomembno pa se jim zdi tudi ozaveščanje in zagotavljanje večje podpore skupnosti pri implementaciji podnebnih ukrepov (55 %) (Slika 3). Kljub temu bi le 55 % anketirancev s projektnimi partnerji aktivno sodelovalo

pri oblikovanju načrtov prilagajanja na podnebne spremembe za izbrana lokalna pilotna območja Nature 2000.

Slika 3: Grafični prikaz mnenja respondentov glede ciljev, ki bi jih morali zasledovati v sklopu projekta ECO-SMART pri krepitvi zmogljivosti skupnosti (več možnih odgovorov)

Vir: Lasten

3 Razprava

Krepitev zmogljivosti skupnosti se uporablja pri številnih pobudah in projektih na področju prilagajanja in blaženja podnebnih sprememb (ECBI, 2018). Raziskovalci in strokovne ustanove sicer različno definirajo ta pojem. V okviru projekta kot konceptualno osnovo uporabljamo razlago, ki so jo oblikovali v sklopu *Okvirne konvencije Združenih narodov o podnebnih spremembah* (UNFCCC)⁶, kjer krepitev zmogljivosti razumejo kot proces, ki se odvija na individualnem, institucionalnem in sistemskem nivoju z namenom, da bi omogočili čim bolj učinkovito soočenje družbe z izzivi podnebnih sprememb in zagotavljanja trajnostnega razvoja. Na individualnem nivoju krepitev zmogljivosti vključuje procese, ki vplivajo na spremembo odnosa in vedenja posameznikov, omogočajo posredovanje znanja in razvijanje veščin ter lahko oplemenitijo koristi, ki jih posamezniki pridobijo s sodelovanjem v procesih odločanja, izmenjave znanja in prevzemanja odgovornosti do okolja. Opisan konceptualni okvir se sklicuje na 6.

⁶ Več o tem na povezavi: <https://unfccc.int/topics/capacity-building/the-big-picture/capacity-in-the-unfccc-process>.

člen izvirnega besedila konvencije UNFCCC (1992),⁷ ki se osredotoča na šest prednostnih področij: izobraževanje, usposabljanje, ozaveščanje javnosti, sodelovanje javnosti, dostop javnosti do informacij in mednarodno sodelovanje pri teh vprašanjih (UNESCO in UNFCCC, 2016).

V skladu s tem mora krepitev zmogljivosti vključevati dejavnosti, kot so razvijanje in krepitev veščin in znanja, hkrati pa tudi zagotavljanje priložnosti za izmenjavo izkušenj deležnikov in organizacij ter povečanje njihove informiranosti in ozaveščenosti, da bodo lahko bolj učinkovito sodelovali v procesih odločanja o razvoju družbe in gospodarstva v obdobju podnebnih sprememb (UNESCO in UNFCCC, 2016). To je skladno tudi z ukrepi, ki jih je identificirala *Strategija EU za prilagajanje podnebnim spremembam* (EK, 2013), kjer se poleg navedenega izpostavlja tudi potreba po premostitvi že identificiranih vrzeli v znanju, kot na primer omogočiti boljše razumevanje resničnih koristi in stroškov prilagajanja, ocen tveganj ter okvirjev, modelov in orodij za zagotavljanje učinkovitosti prilagoditvenih ukrepov.

Predstavljeni rezultati anketiranja so nakazali, da respondenti podpirajo izvajanje dejavnosti, s katerimi se ozavešča in informira skupnost o pomenu ekosistemskih storitev, čeprav menijo, da so opisane tematike na splošno že precej poznane. Skladno z vrzeli v znanju, ki so jih identificirali v EU (EK, 2013), tudi na osnovi rezultatov analize potreb ugotavljamo predvsem omejeno poznavanje ekonomskega vrednotenja ekosistemskih storitev, torej ekonomske ocene storitev, ki izhajajo iz ekosistemov, in stroškov, ki jih imamo zaradi izgube teh storitev. Še posebej pa respondenti podpirajo dejavnosti za oblikovanje podpornega okolja, kjer so možni prenos informacij, ozaveščanje, soočenje med deležniki in sodelovanje pri načrtovanju in implementaciji ukrepov za prilagajanje na podnebne spremembe, kar je skladno tudi s številnimi evropskimi smernicami na tem področju (ADEME, 2013).

Rezultate analize potreb deležnikov v lokalni skupnosti smo uporabili pri načrtovanju aktivnosti projekta ECO-SMART. Prvi sklop delavnic smo namenili predvsem vrednotenju ekosistemskih storitev, kjer smo bolj poglobljeno predstavili koncepte ekonomskega vrednotenja in sheme plačila za ekosistemske storitve. Drugi sklop delavnic pa je bil namenjen širjenju znanja in izmenjavi

⁷ Več o tem na povezavi: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>.

mnenj o vplivu podnebnih sprememb na obalne ekosisteme. V nadaljevanju se bomo še posebej posvetili ukrepom za prilagajanje na podnebne spremembe s pomočjo ekosistemskega pristopa. Odločili smo se, da cilj delavnic ne bo samo širjenje znanja in ozaveščanja, ampak predvsem ustvarjanje priložnosti za soočenje med deležniki in izboljšanje sodelovanja, s tem pa tudi za participacijo deležnikov v procesih odločanja o okolju.

Tudi evropske strategije (EK, 2013) ugotavljajo, da je treba v podporo procesom adaptacije širiti zanesljive informacije o koristih in stroških tega proces kot tudi nevarnostih in negotovostih bodočih scenarijev. Partnerstvo med Evropsko komisijo (EK) in Evropsko okoljsko agencijo (EEA) je s podobnimi cilji omogočilo oblikovanje spletnega portala Climate-ADAPT,⁸ ki je še posebej namenjen podpori evropskih deležnikov pri načrtovanju ukrepov prilagajanja na posledice podnebnih sprememb, in sicer ponuja informacije o podnebnih spremembah, ranljivosti regij in sektorjev, nacionalnih in transnacionalnih strategijah prilagajanja in številna druga orodja za načrtovanje prilagoditvenih ukrepov. Vse to bo osnova tudi za aktivnosti, ki jih izvajamo v sklopu projekta ECO-SMART.

4 Zaključki

Inovativni pristop projekta ECO-SMART temelji na ustvarjanju sinergij med različnimi vidiki vrednotenja ekosistemskih storitev in med različnimi deležniki obmejnega območja, preučuje ranljivost obalnih ekosistemov omrežja Nature 2000, združuje ohranjanje krajine in učinkovito rabo virov ter na osnovi tega načrtuje prilagajanje na podnebne spremembe.

V vse aktivnosti projekta se vključuje tudi lokalno skupnost, in sicer predvsem z usposabljanjem in ozaveščanjem, širjenjem informacij o rezultatih projekta, ustvarjanjem priložnosti soočenja med interesi različnih deležnikov in izboljšanjem sodelovanja med njimi.

⁸ Dostopno na naslovu: <https://climate-adapt.eea.europa.eu/>.

Na osnovi analize potreb lokalne skupnosti smo opredelili izobraževalne cilje in metode. Ugotovili smo predvsem pomanjkanje znanja o ekonomski vrednosti ekosistemskih storitev. Deležniki podpirajo tudi oblikovanje podpornega okolja, v sklopu katerega bodo lahko izmenjali videnja in informacije ter iskali načine za uspešno sodelovanje v boju proti podnebnim spremembam.

Literatura

- ARSO (2018) Kaj pomeni 1,5 °C namesto 2 °C toplejše Zemljino površje za Slovenijo? (online). Dostopno na <https://meteo.arso.gov.si/> (citirano 21. 11. 2020).
- Chong, J. (2014) Ecosystem-based approaches to climate change adaptation: progress and challenges, *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 14, str. 391–405.
- Donatti, C. I., Martinez-Rodriguez, M. R., Fedele, G., Harvey, C. A., Scorgie, S., Andrade, A., Rose, C., Alam, M. (2019) Guidelines for designing, implementing and monitoring ecosystem-based adaptation interventions, *Conservation International*.
- Doswald, N., Munroe, R., Roe, D., Giuliani, A., Castelli, I., Stephens, J., Möller, I., Spencer, T., Vira, B., Reid, H. (2014) Effectiveness of ecosystem-based approaches for adaptation: review of the evidence-base, *Climate and Development*, 6(2), str. 185–201.
- ECBI (2018) Pocket guide to capacity building for climate change (online). Dostopno na <https://pubs.iied.org/pdfs/G04165.pdf> (citirano 20. 10. 2020).
- Evropska agencija za okolje (EEA) (2017) Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016, An indicator-based report (online). Dostopno na <https://www.eea.europa.eu/> (citirano 30. 10. 2020).
- Evropska agencija za okolje (EEA) (2019) The European environment - state and outlook 2020, Knowledge for transition to a sustainable Europe (online). Dostopno na naslovu: <https://www.eea.europa.eu/> (citirano 16. 10. 2020).
- Evropska komisija (EK) (2013) Strategija Evropske unije za prilagajanje podnebnim spremembam (COM(2013) 216 final), UL C 67, 6.3.2014, str. 160–165.
- Evropska komisija (EK) (2019) The European Green Deal, COM/2019/640 final, Brussels.
- Evropska komisija (EK) (2020) Strategija EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030, Vračanje narave v naša življenja, COM/2020/380 final, Brussels.
- French Environment and Energy Management Agency (ADEME) (2013) Elaboration and implementation of a local adaptation strategy or action plan (online). Dostopna na <https://climate-adapt.eea.europa.eu/> (citirano 12. 11. 2020).

- Gaüzère, P., Jiguet, F. in Devictor, V. (2016) Can protected areas mitigate the impacts of climate change on bird's species and communities? *Diversity and Distributions*, 22, str. 625–637.
- IPBES (2019) Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, IPBES secretariat, Bonn, Germany (online). Dostopno na <https://ipbes.net/> (citirano 20. 11. 2020).
- IPCC (2018) Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty (online). Dostopno na <https://www.ipcc.ch/sr15/> (citirano 24. 10. 2020).
- Ivajnsič, D. Kaligarič, M., Fantinato, E., del Vecchio, S., Buffa G. (2018) The fate of coastal habitats in the Venice Lagoon from the sea level rise perspective, *Applied Geography*, 98, str. 34–42.
- Ivajnsič, D., in Kaligarič, M. (2014) How to preserve coastal wetlands, threatened by climate change-driven rises in sea level. *Environmental Management*, 54, str. 671–684.
- Mantyka-Pringle, C.S., Visconti, P., Di Marco, M., Martin, T.G., Rondinini, C., Rhodes, J.R. (2015) Climate change modifies risk of global biodiversity loss due to land-cover change, *Biological Conservation*, 187, str. 103–111.
- Millennium Ecosystem Assessment (MEA) (2005) *Ecosystems and Human Well Being: Synthesis*. Island Press, Washington DC.
- Mooney, H., Larigauderie, A., Cesario, M., Elmquist, T., Hoegh-Guldberg, O., Lavorel, S., Mace, G. M., Palmer, M., Scholes, R., Yahara, T. (2009) Biodiversity, climate change, and ecosystem services (Review), *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 1(1), str. 46–54.
- MWO (2018) *Mediterranean Wetlands Outlook 2: Solutions for sustainable Mediterranean Wetlands*, Tour du Valat, France.
- Osland, M., Enwright, N., Day, R., Gabler, C., Stagg, C., Grace, J. (2016) Beyond just sea-level rise: Considering macroclimatic drivers within coastal wetland vulnerability assessments to climate change. *Global Change Biology*, 22, str. 1–11.
- Secretariat of the Convention on Biological Diversity (CBD) (2009) *Connecting Biodiversity and Climate Change Mitigation and Adaptation: Report of the Second Ad Hoc Technical Expert Group on Biodiversity and Climate Change*. Montreal, Technical Series No. 41 (online). Dostopno na <https://www.cbd.int/doc/publications/cbd-ts-41-en.pdf> (citirano 20. 11. 2020).

- Shipman, B. in Rajković Ž. (2019) Governance obalnih mokrišč v Sredozemlju – priročnik (avtorja). Center za regionalne dejavnosti Programa prednostnih ukrepov (PAP/RAC), Split, Hrvaška.
- TEEB (2010) The Economics of Ecosystems and Biodiversity: Mainstreaming the Economics of Nature: A synthesis of the approach, conclusions and recommendations of TEEB (online). Dostopno na <http://www.teebweb.org> (citirano 20. 11. 2020).
- UNESCO in UNFCCC (2016) Action for climate empowerment: guidelines for accelerating solutions through education, training and public awareness (online). Dostopno na <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246435> (citirano 18. 7. 2020).
- Vertačnik, G., Bertalančič, R., Draksler, A., Dolinar, M., Vlahović, Ž., Frantar, P. (2018) Podnebna spremenljivost Slovenije v obdobju 1961–2011: Povzetek. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje (online). Dostopno na <http://meteo.arso.gov.si/met/sl/climate/change/> (citirano 24. 10. 2020).
- Vovk Korže, A. (2008) Razumevanje pojma »ekosistemski pristop«, Revija za geografijo, 3(2), str. 39–48.

DOSEGANJE VIŠJIH KOGNITIVNIH CILJEV Z VKLJUČEVANJEM HACKATHONA V UČNI PROCES

MONIKA VOGRINEC & DRAGO BOKAL

Univerza v Mariboru, Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, 2000
Maribor, Slovenija, e-pošta: monika.vogrinec@student.um.si, drago.bokal@um.si

Povzetek Ob pomanjkanju časa in obilici distraktorjev, ki s(m)o jim izpostavljeni ob podajanju in usvajanju novega znanja, je zelo pomembno snovati učne pristope, ki omogočajo upravljanje kompromisa med globino cilja učne izkušnje, širino uporabljenih konceptov in učinkovito povratno informacijo o pravilnosti razumevanja naučenega. V prispevku predstavimo koncept hackathona na h konkretnim izdelkom usmerjenih problemih. Za zagotavljanje večje učinkovitosti pri doseganju ciljev je učni proces prepleten z anketo, ki v proces vključi refleksijo razumevanja uporabljenih konceptov in posameznikove občutke ob sodelovanju. Učeči-se zaradi veliko samostojnega in zgoščenega dela kvalitetneje rešuje problem, anketo pa uporabi kot nadomestilo točkovanja za pridobivanje povratne informacije. Tako samoocenjevanje pomaga mentorju identificirati šibke točke razumevanja, obenem je preverjanje samoocene z mentorjem podlaga razvoja samokritičnosti učečega in postane orodje v formativnem spremljanju usvajanja novega znanja. Opis koncepta hackathona je nadgrajen z refleksijo nastajanja rešitev izbranih problemov pri predmetu Kombinatorična optimizacija. Primeren je tudi za druge predmete, ki podajajo kvantitativna znanja (Matematično modeliranje, Operacijske raziskave, Statistika, predmeti programiranja in podatkovne analitike). Rezultat je učni proces, ki je prilagojen učečemu, v katerem poučujoči vlogo predavatelja nadomesti z vlogo mentorja. S svojim poglobljenim poznavanjem področja mentor učečega usmerja pri iskanju rešitev problema, obenem pa skozi opazovanje učečega vsebine in globino podanega znanja prilagaja izhodiščem učečega in njegovi sposobnosti absorpcije znanja.

Ključne besede:

hackathon,
zanos,
refleksija,
analiza
diskurza.

ATTAINING HIGHER COGNITIVE GOALS BY INCLUSION OF HACKATHON INTO THE LEARNING PROCESS

MONIKA VOGRINEC & DRAGO BOKAL

Univerza v Mariboru, Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, 2000
Maribor, Slovenija, e-pošta: monika.vogrinc@student.um.si, drago.bokal@um.si

Abstract With the lack of time and abundance of distractions, to which we are subject to when lecturing and assimilating new knowledge, it is very important to form lecturing processes that allow management of compromises between the learning experiences, goal depth, range of the used concepts, and effective feedback about correct understanding of learned material. In this paper, we present a hackathon concept with outcome directed to specific applicable results. Besides higher efficiency at achieving the goals, the learning process is monitored using a questionnaire, which induces reflection on comprehension of learned concepts. Because of a large amount of autonomous and focused work, the mentee solves the problem with greater quality and uses the questionnaire for receiving feedback as a substitute to grade. In this way, the self-evaluation helps the mentor to identify the weaknesses of understanding, while simultaneously the examination of self-evaluation with the mentor is the foundation of mentees self-criticism and becomes the tool in formative monitoring regarding assimilation of new knowledge. The hackathon concept is adapted to learning by a reflection of progress in project execution and understanding of the concepts learned along the way at a course on Combinatorial optimization. It is also appropriate for other courses that lecture quantitative methodologies (Mathematical modelling, Operations research, Statistics, subjects of programming and data analytics). The result is a learning process, adapted to the mentee, where the lecturer takes on the role of a mentor. With his in-depth knowledge of the topic, the mentor guides the mentee at searching for solutions of the problem and simultaneously through observation of the mentee adjusts the depth and contents to outset of the mentee and his ability to acquire knowledge.

Keywords:

hackathon,
flow,
reflection,
discourse
analysis.

1 Uvod

Projektno učenje je vse bolj uporabljena metoda, saj poglobi znanje, povečuje motivacijo in omogoča prenos znanja na uporabni nivo, v realno življenje. »V teoriji se pojavlja več poimenovanj te metode, in sicer projektno delo, projektno učenje, projektno učno delo ipd. Povezujejo jo z raziskovalnim pristopom, s študijo primera, problemskim poučevanjem, z učenjem ali poučevanjem s projekti, samostojnim učenjem, z izkustvenim učenjem in še s čim.«¹ M. Garvas pravi, da je izkustveno učenje način, kako se povežejo teorija in praksa, izkustveno spoznavanje resničnosti in konkretna akcija, in to ne glede na starost udeležencev. Bistveno in osrednjo vlogo ima osebna izkušnja, saj je za izkustveno učenje značilno, da se najbolje učimo, če nekaj naredimo sami.² Z združevanjem izkustvenega učenja in projektne dela tako dobimo kombinacijo, ki s pomočjo projekta, s katerim se ukvarja, raziskuje in pogloblja znanje učečih, ki ga pridobiva na vodenih predavanjih mentorja – učitelja.

Mentor tako posameznika kot skupino usmerja k doseganju ciljev, ki so zastavljeni, ter vodijo do uspešnega dokončanja nalog. S tem se tudi učenje osredotoči na učečega. Pri tem je učeči najpomembnejši element, vključno z njegovimi sposobnostmi, šibkimi področji, stilom učenja, ki mu ugaja, njegovimi interesi in potrebami, ki jih izraža. Mentor pa tako postane podpornik in usmerjevalec.³

Problemsko učenje je delo učečih, v skupinah ali individualno, kjer rešujejo avtentične probleme, ki jih postavi učitelj. Največja prednost problemskega učenja je, da od učečih zahteva samozadostnost pri pridobivanju znanja in sposobnosti, obenem pa se naučijo reševanja problemov, kar je potrebna in pomembna spretnost v današnjem času.³

Interesi učečih se razlikujejo in zato lahko dosežejo največji zanos, če se ukvarjajo s problemom, ki jih zanima. Bokal in Steinbacher v svoji raziskavi⁴ prikažeta zanos kot eno izmed osmih definiranih čustvenih stanj, kot jih je predstavil Csikszentmichalyi⁵: tesnoba, zaskrbljenost, otopelost, dolgčas, sproščenost, nadzor, zanos in prebujenje. Zanos matematično modelirata skozi proces naraščanja usposobljenosti in dvigovanja izzivov kot čustveno stanje, ki ga doživljamo, ko je naš nivo znanja visok, obenem pa je visok tudi izziv pred katerim smo (glej sliko 1).

Slika 1: Prikaz čustvenih stanj, glede na nivo znanja in izziva.

Vir: svoj.

Zanos nam tako predstavlja čustveno stanje med reševanjem problema. Z velikim zanimanjem za izbrani problem povečamo tudi možnosti za visok nivo znanja in postavljanje zahtevnejših izzivov.

Pomemben je tudi časovni okvir, ki je zastavljen kot čas, v katerem bi naj bil problem rešljiv in tudi rešen. Ker je ta čas omejen, je pomembno, da si zastavimo problem, ki se bo zdel »vreden naše pozornosti«. Kot v članku⁶ navajata Bokal in Tertinek, se najpogostejši odgovori: 1) zanimivi, 2) tisti, pri katerih lahko napreduješ, 3) tisti, ki pomagajo posamezniku vzdrževati njegovo kariero. Pomembno je, da imamo za reševanje problema poleg ustreznega nivoja znanja, tudi dovolj časa in zanimanja, da se problemu temeljito posvetimo.

Vse našete sodobne pristope in inovativne metode je dobro povezati, obenem pa poskrbeti, da so učenci v zanosu in ob tem upoštevati interese in časovno razpoložljivost. V luči časovne razpoložljivosti je lahko primeren pristop tudi »hackathon«, ki ga lahko uporabimo kot inovativni pristop k učenju. Hackathon je sestavljen iz besed »hack« in »marathon«, kjer se »hack« uporablja v smislu raziskovanja in preiskovanja.⁷ Večinoma poznani so hackathoni kot tekmovanja v razvijanju programskih orodij oz. iz računalniškega sveta, vendar jih lahko enostavno prenesemo tudi v razna podjetja in izobraževalne zavode.

Tako se lahko po uvodni predstavitvi teme in pridobitvi osnovnih znanj, skupine posvetijo problemu, ki ga bodo reševali. Po pridobljenih osnovnih znanjih tudi iz tematike njihovega problema (priprave na hackathon), pa se lahko v obliki hackathona spopadejo s problemom. Dogovori se termin, v katerem se skupine (tudi če jih je več) aktivno spopadajo s svojim problemom, raziskujejo in iščejo rešitve. Tako reševanje je bolj konsistentno, saj so študentje znotraj skupin vsi osredotočeni na problem in je tudi debata o le-tem bolj produktivna in zato hitreje privede do rezultatov. V začetnem delu ostalim ekipam predstavijo svoje cilje in načrte, nato pa poteka delo znotraj skupin. Ob zaključku skupine predstavijo ostalim svoje delo in dobljene rezultate.

Sprotno preverjanje ciljev, tako znotraj hackathona, kot tudi pri začetnem usvajanju osnovnih znanj, je zelo pomembno. Vodimo ga po procesu formativnega spremljanja, ki spodbuja refleksijo napredka učečih pri njihovem delu. Za formativno spremljanje je pomembna povratna informacija učečih, ki meri napredek, prav tako pa se pridobljena povratna informacija odraža pri njihovi refleksiji.⁸ Na podlagi formativnega spremljanja lahko tako skupina ali posameznik sam kot tudi mentor ugotovijo, kje so pomanjkljivosti pri usvojenem znanju. Posledično pomanjkljivosti lažje in hitreje odpravijo.

Kot primer v tem prispevku obravnavamo tako izvedbo predmeta Kombinatorična optimizacija na Fakulteti za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru, kjer se je v študijskem letu 2020/21 izvedba izkazala kot primerna in dobro sprejeta tako s strani učečih – študentov, kot tudi mentorja – profesorja. Izkušnjo analiziramo s pomočjo analize diskurza. Analiza diskurza je raziskovalna metoda, kjer obravnavamo zapisan ali govorjen jezik v povezavi s socialnim kontekstom. Pri tej metodi se ne osredotočamo na manjše jezikovne enote (zvoki, besede, besedne zveze ...), ampak se ta metoda uporablja za proučevanje večjih delov, kot so celotni pogovori, besedila ali zbirke besedil. Izbrane vire je mogoče analizirati na več ravneh.⁹ Z analizo diskurza v tem prispevku obravnavamo predvsem odzive učečih in mentorja na izvedbo predmeta in obravnavo formativnega spremljanja.

2 Orodja za formativno spremljanje

2.1 Anketa za formativno spremljanje in ugotavljanje čustvenega stanja

Za zbiranje povratnih informacij uporabimo anketo, ki jo koordinira tutor. Ta je študent pedagoške smeri, kar mu omogoča zelo poglobljeno, projektno izkušnjo opazovanja mentorja pri delu, obenem pa vzpostavi most zaupanja med mentorjem in razredom študentov, saj ima le tutor dostop do zaupnih podatkov o odgovorih na ankete, mentor pa vidi le agregirane rezultate. Obenem tutor mentorja razbremeni tehničnega, nevsebinskega dela. Pred vsakim posredovanjem ankete študentom se profesor in tutor dogovorita o posameznih vprašanjih, ki primerno opredelijo poznavanje tematike, ki se jo na predavanjih obravnava. Na podlagi dogovora smo pripravili anketo, ki je bila sestavljena iz več sklopov vprašanj in trditev:

- **osnovni podatki o anketirancu** – vpisna številka študenta in številka skupine, ter smer študija (isti predmet so obiskovali študentje različnih smeri matematike – izobraževalna, finančna, računalniška),
- **skupinski sklop** – v tem sklopu se vprašanja nanašajo na sodelovanje in delo v skupini, medsebojnem sodelovanju itd. (študent vsako trditev oceni od 1 do 5, v kolikšni meri se strinja s trditvijo, lahko pa jo, opcijsko, tudi dodatno utemelji),
- **vsebinski sklop** – v tem sklopu se vprašanja nanašajo na razumevanje učne snovi, ki je bila obravnavana na predavanjih (struktura odgovorov je enaka kot pri skupinskem sklopu),
- **spremljanje čustvenega stanja** – študent se opredeli, v katerem čustvenem stanju je trenutno glede reševanja problema njihove skupine.

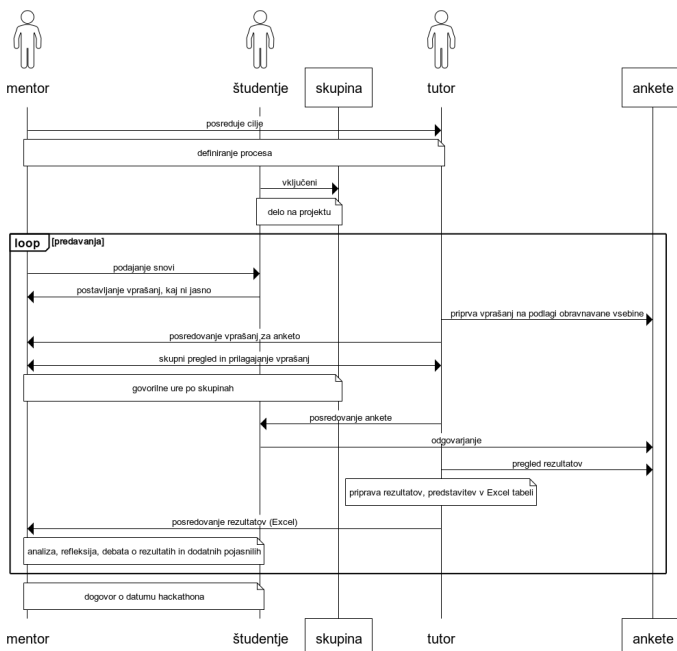
Pridobljeni rezultati se analizirajo in pripravijo v Excel preglednici. Mentor predstavljene agregirane rezultate ankete pred študenti komentira na začetku naslednjih predavanj.

2.2 Trello tabla

Trello tablo lahko študentje uporabljajo kot opomnik, kot aplikacijo za zapisovanje posameznih idej ipd. Dostop jim omogoči profesor – mentor, ki ima tudi sam dostop, s čimer lahko spremlja napredovanje projekta pri posamezni skupini, lažje komentira in jih usmerja, ter podaja povratno informacijo na govornih urah s skupino. Trello tabla je razdeljena na več delov – listov, ki vsebujejo posamezne kartice. Študentje se lahko odločijo, ali bo rezultat njihovega projekta elaborat oz. članek, ali pa bodo pripravili akademijo. Na podlagi izbire dostopajo do posamezne Trello table, ki jim ponudi tudi predlagano sosledje raziskovanja in obravnave, ki pa ga morajo nekoliko prilagoditi svojemu problemu.

3 Proces priprave in izvedbe hackathona

Proces je shematsko popisan na slikah 2, 3 in 4, v nadaljevanju pa ga podrobneje komentiramo. Razdeljen je na pet faz: vzpostavitev strukture, pripravo podlag, izvedbo hackathona, zaključevanje in vrednotenje.

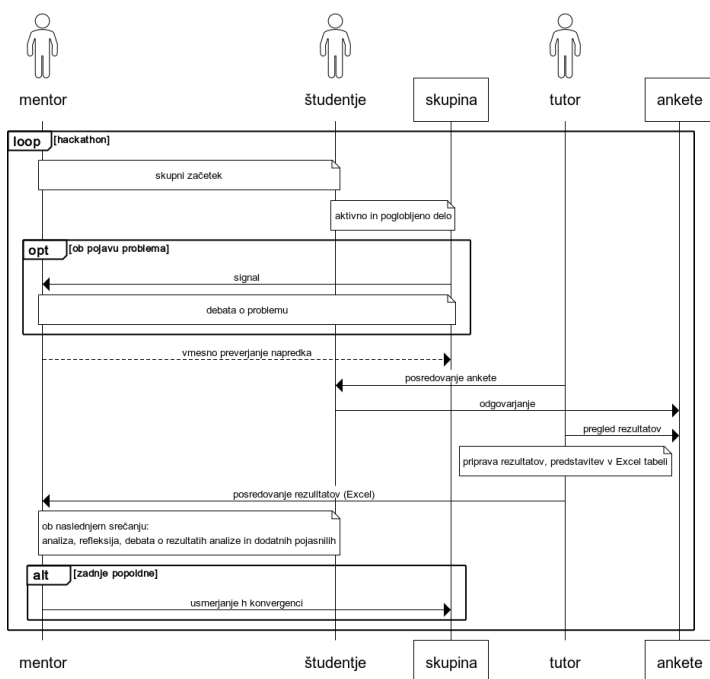

Slika 2: Sekvenčni diagram prve in druge faze: priprava.

Vir: svoj

V fazi vzpostavitve strukture (glej sliko 2) se študentje razdelijo na skupine in izberejo probleme, ki jih bodo reševali. Pred začetkom izvajanja celotnega procesa je potrebno dobro definirati cilje in sam proces.

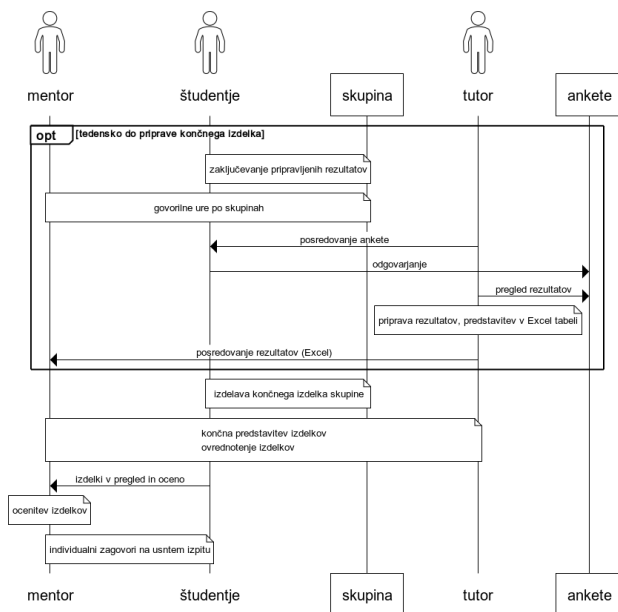
V fazi priprave (glej sliko 2) poteka konvencionalni pouk s predavanji in vajami, ki pa je osredotočen na podajanje vsebin, relevantnih za študentske projekte. Po vsakem končanem podajanju snovi (predavanjih), pripravi tutor vprašanja na podlagi obravnavane vsebine in jih posreduje mentorju, s katerim skupaj pregledata in prilagodita (če je potrebno) vprašanja za formativno spremljanje. Po govornih urah, ki jih mentor opravi s posameznimi skupinami, tutor posreduje anketo študentom, ki jo individualno rešijo do dneva pred naslednjimi predavanji. Tutor nato pregleda rezultate in pripravi analizo v Excel tabeli, ter jo posreduje mentorju. Na začetku naslednjih predavanj mentor analizira rezultate, skupaj s študenti se naredi refleksija, debata o rezultatih in dodatna pojasnila.

Slika 3: Sekvenčni diagram tretje faze: izvedba.

Vir: svoj.

V fazi izvedbe hackathona (glej sliko 3) se na podlagi pripravljenih materialov izdela najbolj poglobljene rezultate projekta. Na dogovorjen datum je najprej skupni začetek, kjer na kratko dorečejo še zadnje podrobnosti, skupine predstavijo svoj problem in/ali cilje, nato pa začnejo znotraj skupin z aktivnim in poglobljenim delom. V kolikor katera izmed skupin naleti na težavo pri reševanju problema, to javi mentorju, ki se odzove in skupaj s skupino poskuša najti vzrok in jih usmerja k odpravi težave. V kolikor se ne pojavi nobena težava, lahko mentor občasno preveri napredek in/ali delovanje pri posamezni skupini. Tutor pripravi vmesno anketo, s pomočjo katere se bodo preverjala čustvena stanja, v katerih so študentje tekom hackathona, ter jim ob koncu dneva pošlje anketo, ki jo študentje ponovno individualno odgovorijo, tutor pa pripravi rezultate v Excel tabeli, ki jih študentje skupaj z mentorjem na kratko pregledajo ob naslednjem srečanju. V zadnjem popoldnevu hackathona mentor usmerja skupine h konvergenci, da pridejo do osnutka končnega izdelka. Ob koncu hackathona kratko predstavijo rezultat svojega intenzivnega dela ostalim udeležencem.

Slika 4: Sekvenčni diagram četrte in pete faze: zaključek.

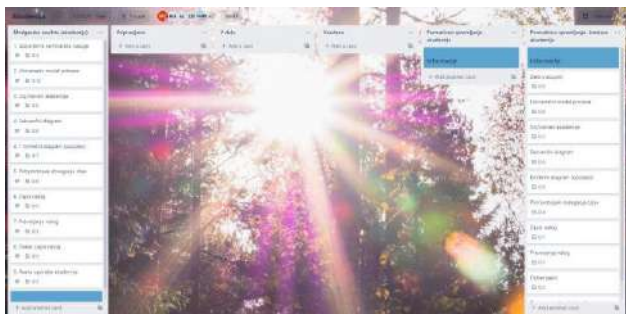
Vir: svoj.

V fazi zaključevanja (glej sliko 4) se pripravljene rezultate zaključni in smiselno vgradi v končni izdelek skupine. Faza zaključevanja za skupine traja različno dolgo, odvisno kako daleč so z izdelkom prišle na hackathonu. V tem času se izvajajo redne tedenske govorilne ure, nove snovi pa se ne obravnava, saj je bil čas predavanj uporabljen na hackathonu. Študentje izpolnjujejo tedenske ankete, tutor pa pripravlja rezultate anket. Ko študentje izdelke dokončajo, se jih sproti ovrednoti.

Faza vrednotenja (glej sliko 5) je potrebna predvsem za povezavo s konvencionalnim učnim procesom. Študentje svoje izdelke v skupini predstavijo pred celotnim razredom, jih oddajo v pregled in oceno mentorju in individualno zagovarjajo na ustnem izpitu, kjer se preveri tudi siceršnje poznavanje vsebine predmeta.

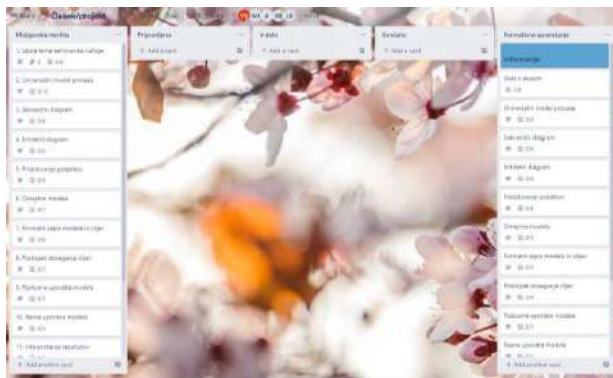
4 Rezultati pri Kombinatorični optimizaciji

Pri predmetu Kombinatorična optimizacija smo se študentje razvrstili v skupine, v katerih so bili po največ trije člani. Vsaka skupina si je izbrala svoj problem, se povezala s potencialnim uporabnikom problema in si zagotovila potrebne ključne in vhodne podatke za reševanje/optimizacijo ter si postaviti cilje, kam bi naj konvergirala njihova rešitev. Prav tako se je lahko vsaka skupina odločila, ali bo kot končni izdelek izdelala akademijo na njihovo temo, ali bo pripravila elaborat oz. članek. S strani mentorja nam je bil omogočen tudi dostop do posameznih Trello tabel (primera vidite na slikah 6 in 7), ki smo jih lahko (priporočeno) uporabljali kot vodilo za doseganje vmesnih ciljev in končnega zadanega cilja.

Slika 6: Pripravljena predloga Trello table za pripravo akademije.

Vir: svoj.

Slika 7: Pripravljena predloga Trello table za pripravo članka/elaborata.

Vir: Formativno spremljanje študentov pri predmetu Matematično modeliranje (S. Boršič, M. Vohar, K. Zelko in D. Bokal, Dianoia, 2021).

Poleg predavanj smo vsak teden izvajali tudi govorilne ure z mentorjem, po katerih smo izpolnjevali ankete. Primer anketnega vprašalnika z nekaj vprašanji iz vsakega sklopa je na slikah 8 in 9:

The screenshot shows a survey form with several sections:

- Osnovni podatki (Basic data):** Fields for 'Izobraževalna inštitucija (npr. IČED0000) *', 'Vrsta izobrazbe', 'Število let uspešne KO (npr. CO) *', 'Vrsta programa', and 'Študijski program *' with radio button options: 'Naravna inženjerska', 'Naravoslovna inženjerska', and 'Tehnološka inženjerska'.
- Sklop 1 (Group 1):** A Likert scale question: 'Vrednotite, ali so naslednji vidiki, odzivi in sodeljevanje, povezani s tveganji in posledicami, ki jih povzročajo nesreče in drugi dogodki?'. The scale ranges from 1 (sploh ne drži) to 5 (popolnoma drži).
- Sklop 2 (Group 2):** A Likert scale question: 'Vrednotite, ali so naslednji vidiki, odzivi in sodeljevanje, povezani s tveganji in posledicami, ki jih povzročajo nesreče in drugi dogodki?'. The scale ranges from 1 (sploh ne drži) to 5 (popolnoma drži).
- Sklop 3 (Group 3):** A Likert scale question: 'Vrednotite, ali so naslednji vidiki, odzivi in sodeljevanje, povezani s tveganji in posledicami, ki jih povzročajo nesreče in drugi dogodki?'. The scale ranges from 1 (sploh ne drži) to 5 (popolnoma drži).
- Sklop 4 (Group 4):** A Likert scale question: 'Vrednotite, ali so naslednji vidiki, odzivi in sodeljevanje, povezani s tveganji in posledicami, ki jih povzročajo nesreče in drugi dogodki?'. The scale ranges from 1 (sploh ne drži) to 5 (popolnoma drži).

Slika 8: Primeri vprašanj osnovnih podatkov, skupinskega in vsebinskega sklopa.

Vir: svoj.

The screenshot shows a survey form with a list of items and a Likert scale:

- Človeka (Person):** A Likert scale question: 'Čustvenih stvari si trenutno pri KO? *'. The scale ranges from 1 (nikoli) to 5 (vsak dan).
- Item list:** A list of items: 1. letenost, 2. preobremenjenost, 3. zanos, 4. nezadovoljstvo, 5. sproščeni, 6. stajdnost, 7. odpornost, 8. zasledljivost.
- Sklop 1 (Group 1):** A Likert scale question: 'Vrednotite, ali so naslednji vidiki, odzivi in sodeljevanje, povezani s tveganji in posledicami, ki jih povzročajo nesreče in drugi dogodki?'. The scale ranges from 1 (sploh ne drži) to 5 (popolnoma drži).

Slika 9: Primer vprašanja o trenutnem čustvenem stanju.

Vir: svoj.

Po zaključku odgovarjanja na vprašanja tutor analizira rezultate in v Excelu pripravi povzetek analize. Primer je na sliki 10:

Slika 10: Primer tedenskih rezultatov, pripravljenih v Excelu.

Vir: svoj

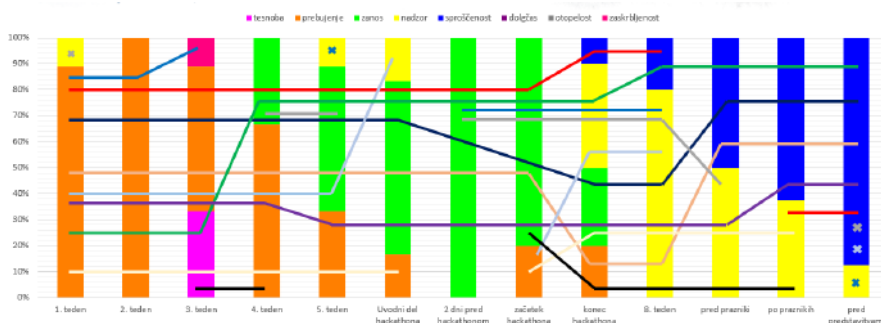
Ob rezultatih smo s profesorjem naredili refleksijo, potekala je debata. V kolikor je bilo potrebno, je profesor podal še dodatno razlago snovi. Ta refleksija kot del formativnega spremljanja se izkazala kot zelo dobro sprejeta tako s strani študentov, ki smo s pomočjo vprašanj v anketi ugotovili, ali nam katera snov ni bila povsem jasna, kot tudi s strani mentorja, ki je tako lahko videl povprečje doseženega znanja študentov, ocenjenega od 1 do 5.

Po končanih predavanjih smo se dogovorili za datum hackathona. Dogovorili smo se, da ga bomo izvajali dva dni, petek in soboto. Pomembno je bilo, da nismo imeli v tednu pred in tednu za izvajanjem hackathona preveč drugih obveznosti, da smo se lahko aktivno posvetili reševanju problema brez ostalih skrbi, ter s tem aktivno sodelovali znotraj svojih skupin na samem hackathonu. Pred, med in po hackathonu smo prav tako izpolnili ankete, s katerimi smo določali predvsem spreminjanje čustvenega stanja tekom izvajanja hackathona. Po končanem hackathonu smo se pogovorili tudi o izpolnjenosti ciljev, ki smo si jih zastavili za dosego med samim hackathonom. Ugotovili smo, da je večina skupin svoje zastavljene cilje dosegla, nekateri so bili k temu na dobri poti. Nepopolno doseganje ciljev se je pojavilo pri skupinah, ki so spremenile ali dodale cilje tekom same izvedbe, zaradi ugotovitve smiselnosti raziskave/rešitve problema.

Po končanem hackathonu smo do končnih predstavitev projektov imeli še nekaj časa, da dokončamo projekte in pripravimo končno verzijo, ter jo nato predstavimo sošolcem in mentorju. Med tem so ponovno potekale tedenske govorilne ure z mentorjem in reševanje anket kot na začetku, vendar brez vsebinskega sklopa.

Izvajanje hackathona skupaj z delom, ki je temeljilo na projektnem delu in na učečega osredotočenem poučevanju, kjer so si skupine same izbrale problem, ki ga bodo reševale, je prineslo zelo pozitivne rezultate. S spremljanjem spreminjanja čustvenih stanj smo dobili diagram, ki nam ponazarja, kako so se čustvena stanja skupine in posameznikov spreminjala tekom izvajanja procesa (glej sliko 11).

Barve v stolpcih nam prikazujejo delež študentov, ki so v posameznem tednu odgovorili na anketo in so bili v posameznem čustvenem stanju. Vidimo, da je bila na začetku večina v prebujenju, saj so se začeli zanimati za svoje probleme, torej so imeli dokaj visok nivo znanja, izbrani problem pa je predstavljal visok nivo izziva (glej sliko 1). Nato so prešli pred samim hackathonom vsi v zanos, zatem pa so se počasi začeli premikati v nadzor in nazadnje večina že v sproščenost. Sproščenost so večinoma dosegli takrat, ko so svoje projekte že končali ali jih zaključevali. Veliko spremembo vidimo iz 3. v 4. teden, saj je bilo kar nekaj študentov v 3. tednu še v zaskrbljenosti ali celo v tesnobi, do četrtega tedna pa so vse težave v tej smeri odpravili in so bili vsi vsaj v prebujenju, začel pa se je pojavljati tudi zanos. Prav k temu je veliko pripomoglo formativno spremljanje, ki je omogočilo, da so posamezne skupine in/ali študentje znotraj skupine in s pomočjo mentorja hitreje odpravili težave in napredovali tako pri reševanju problema kot napredovanju pri čustvenem stanju. Izkazalo se je, da je bila tesnoba posledica pouka na daljavo, ki je povzročil nejasnost glede izvedbe vmesnih preverjanj znanja. Primer pokaže, da na uspeh metode vplivajo tudi zunanji dejavniki, ki niso pod vplivom mentorja ali učečih-se. Lahko pa se jim ti prilagodijo s preoblikovanjem ciljev ali dodatnimi informacijami.

Slika 11: Spreminjanje čustvenih stanj, tekem izvajanja procesa.

Vir: svoj.

Horizontalne črte nam predstavljajo posamezne študente, ki so odgovarjali na ankete (vsak študent je predstavljen s svojo barvo). V katerem območju je posamezna črta v določenem tednu, oz. časovnem obdobju izvajanja ankete, nam pove, v katerem čustvenem stanju je bil posameznik. V kolikor je črta prekinjena, posameznik ni odgovarjal na anketo vsak teden. Tako se črta konča v stolpcu tistega tedna, kjer je še odgovarjal in nato ponovno prične v stolpcu, ko je ponovno odgovarjal na anketo. Če je na določenem mestu le križec, je študent, ki je predstavljen s to barvo, v tem tednu odgovarjal na anketo, a ni odgovarjal ne v prejšnjem in ne naslednjem tednu. Če se črte križajo, pomeni, da je študent (v kolikor gre njegova črta ob križanju z ostalimi navzgor) napredoval bolj ali (v kolikor gre njegova črta ob križanju z ostalimi navzdol) manj kot ostali študentje v tem tednu. Do razlik v različnem prehajanju je prišlo tudi v odvisnosti od problema, ki si ga je skupina zadala, saj so imeli nekateri več težjih nalog za opraviti na začetku, spet drugi na koncu. Prav tako je dodatni faktor za razliko tudi število študentov v skupini in druge obveznosti študentov.

Prav vsi študentje in tudi skupine kot celota so bili nad vključitvijo hackathona v pedagoški proces navdušeni, saj jim je le to omogočilo, kot povzemamo iz transkripta pogovorov ob anketah, »boljše in hitrejše napredovanje, kot ob postopnem delu«, »lažje je delati več in bolj konsistentno, saj veš, da delajo ne samo člani tvoje skupine, ampak tudi drugi in te tako tudi njihovo napredovanje potegne, da delaš naprej – v tem primeru je pomembno tudi formativno spremljanje kot smo ga imeli«. Pravijo tudi, da jim je tako zgoščeno delo prineslo »dober občutek, saj smo naredili konkreten korak in dokončali že veliko fines«. Kljub temu je bilo pri našem izvajanju nekaj omejitev, kot

je na primer, da smo morali hackathon izvajati online, zaradi situacije s Covid-19, kar je recimo »bilo težje, ker sem bila sama v skupini in če bi bili skupaj, v živo, bi videla, da tudi drugi zavzeto delajo, kar bi me še bolj pripravilo do dela in bi lahko naredila le še več«. Kljub vsem oviram so študentje prišli do skupnega zaključka, da je v skupini, ki ima isti cilj in dela konsistentno, lažje priti do zanosu in tudi hitreje ter bolj poglobljeno rešiti problem.

Z izvedbo procesa je bil zadovoljen tudi mentor, ki pravi, da ima občutek, da je »skupinam uspešno pomagal, saj so moje izkušnje marsikje odprle poti, ki so bile težava, sam pa vidim svojo nalogo v tem procesu predvsem kot odpiranje vrat in znanja poti. S tem, da sem vam uspešno pomagal, sem bil tudi sam v zanosu, kar je pripeljalo do odličnih končnih rezultatov«.

5 Zaključek

Z aktivnim vključevanjem študentov, izvajanjem kombinacije problemskega in projektnega dela, so študentje dosegali višje taksonomske stopnje po Bloomovi taksonomiji, kar privede do boljšega razumevanja dela in več znanja, ki ostane. Kot povzemata Bloomovo taksonomijo Aberšek in Flogie¹⁰: »

- Preden lahko **razumemo** nek koncept, si ga moramo **zapomniti**.
- Preden lahko **uporabimo** nek koncept, ga moramo **razumeti**.
- Preden lahko **analiziramo** nek koncept, ga moramo biti sposobni uporabiti.
- Preden lahko **evalviramo** njegove vplive, jih moramo **analizirati**.
- Preden lahko **ustvarjamo**, si moramo **zapomniti, razumeti, analizirati in evalvirati**.«

Odgovarjata pa tudi na vprašanje zakaj sploh uporabljati Bloomovo taksonomijo? »Kumulativna hierarhična zgradba po Bloomu dovoljuje, da lahko napredujemo na naslednji nivo le, če smo usvojili predhodnega, kar je popolnoma logično. Na enostavnem primeru: koncepta ne moremo razumeti, če si ga najprej ne zapomnimo, nekega znanja ali koncepta ne moremo uporabiti, če ga ne razumemo. Zgradba je torej povezana od nižjih nivojev razmišljanja k višjim. Bloomova taksonomija tako ostaja orodje za merjenje kognitivnih sposobnosti.«

Tudi pri izvajanju hackathona kot procesa poučevanja in/ali učenja, napredujemo zelo hitro in uspešno po Bloomovi lestvici vedno višje in tako ob končnem izdelku dosežemo visoke kognitivne stopnje.

Literatura

- Aberšek, B. in Flogie A. (2019) Tehniško izobraževanje in inženirska pedagogika. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Bokal, D. in Steinbacher, M. (2019) Phases of Psychologically Optimal Learning Experience: Task-based Time Allocation Model, *Central European Journal of Operations Research*, 27(3), str. 863–885.
- Bokal, D. in Tertinek, Š. (2019) Bounded time availability is what narrative incohesion, behavioral sink, behavioral addiction, and online social bubbles have in common, *SOR '19 proceedings. The 15th International Symposium on Operational Research in Slovenia*, str. 181-186.
- Boršič, S., Vohar, M., Zelko, K. in Bokal, D. (2021) Formativno spremljanje študentov pri predmetu Matematično modeliranje, *Dianoia* 5(1).
- Briscoe, G. in Mulligan C., (2014) *Digital Innovation: The Hackathon Phenomenon*. Creativeworks London working paper NO.6.
- Csikszentmihalyi, M. (1990) *Flow: The Psychology of Optimal Experience*
- Garvas, M. (2010) Izkustveno učenje kot praksa in teorija izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vrtcu Trnovo, *Andragoška spoznanja*.
- Luo, A. (2020) What is discourse analysis?, *Scribbr*. [pridobljeno 5. 12. 2020 iz: <https://www.scribbr.com/methodology/discourse-analysis/>]
- Mijoč, N. (2007) *Projektna metoda v izobraževanju*, *Andragoška spoznanja*. Young Digital Planet, (2015) *The Book of Trends in Education 2.0*.

MEDGENERACIJSKO SODELOVANJE: INTERES MLADIH ZA DELO IN POMOČ STAROSTNIKOM

GORAN VUKOVIČ¹, ANDREJ RASPOR², NUŠA ERMAN³ &
BOJAN MACUH⁴

¹Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kranj, Slovenija, e-pošta:
goran.vukovic@um.si.

²Fakulteta za uporabne družbene študije, Nova Gorica, Nova Gorica, Slovenija, e-pošta:
andrej.raspor@fuds.si

³Fakulteta za informacijske študije v Novem mestu, Novo mesto, Slovenija, e-pošta:
nusa.erman@fis.unm.si

⁴Fakulteta za komercialne in poslovne vede, Celje, Slovenija, e-pošta:
bmacuh@gmail.com.

Povzetek Cilj raziskave je predstaviti interes mladih za izvajanje pomoči starostnikom v institucionalni in izven institucionalni oskrbi. Živimo v času, ko se je svetovna družba in posledično tudi slovenska začela močno zavedati, kako pomemben člen le-te so starostniki. Prav zaradi tega je pomembna ugotovitev, da bo potrebno ob že obstoječih študijskih programih uvesti še dodatne, ki bodo namenjeni izobraževanju na različnih področjih socialne gerontologije. To se je še posebej pokazalo v času epidemije Covid-19, ko so se vsi domovi za starejše srečevali s pomanjkanjem usposobljenega kadra. Namen prispevka je raziskati tematiko, ki smo jo strnili v anketnem vprašalniku, s pomočjo katerega smo ugotavljali, kako dobro bodoči ali že obstoječi študenti poznajo problematiko starostnikov in njihovega načina življenja ter ali menijo, da bi bili pripravljeni svojo poklicno in karierno pot nameniti delo s starajočim se prebivalstvom. Ugotovili smo, da se mladi zavedajo, da je delo s starostniki naporno, da poznajo problematiko staranja, načine bivanja starostnikov in je potrebno za delo s starostniki veliko človečnosti, empatije in veliko mero osebnega spoštovanja do sočloveka. Priporočilo je, da bi se morala ponudba izobraževanja za oskrbo starostnikov še dopolniti in s tem omogočiti, da bi se čim več mladih v fazi odločanja o svojem bodočem poklicu usmerilo v izobraževalne programe smeri socialne gerontologije.

Ključne besede:

medgeneracijsko
sodelovanje,
mladi,
starostniki,
izobrazba,
študij,
oskrba,
družba.

INTERGENERATIONAL COOPERATION: INTEREST OF THE YOUTH IN OFFERING HELP TO THE ELDERLY

GORAN VUKOVIČ¹, ANDREJ RASPOR², NUŠA ERMAN³ &
BOJAN MACUH⁴

¹Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kranj, Slovenija, e-pošta:
goran.vukovic@um.si.

²Fakulteta za uporabne družbene študije, Nova Gorica, Nova Gorica, Slovenija, e-pošta:
andrej.raspor@fuds.si

³Fakulteta za informacijske študije v Novem mestu, Novo mesto, Slovenija, e-pošta:
nusa.erman@fis.unm.si

⁴Fakulteta za komercialne in poslovne vede, Celje, Slovenija, e-pošta:
bmacuh@gmail.com.

Abstract The aim of the research is to present an interest of young people in giving help to the elderly through institutional and non-institutional care. We live in a time when global and consequently also Slovenian society became strongly aware of importance of the elderly as one of its consisting part. So, it has to be stressed that additional study programmes should be introduced which will bring education in various fields of social gerontology. This need was particularly emphasized during the COVID-19 epidemic, when all homes for the elderly faced the lack of trained staff. The aim of the paper is examination of a topic summarized in a questionnaire which was used to find out how well present and future students know problems of older people and their ways of life. We also asked them, whether they would be willing to dedicate their professional career to dealing with ageing population. We realised that young people know that work with the elderly is strenuous. They are acquainted with problems of ageing and ways of older people living. Furthermore, they are aware that dealing with the elderly requires much benevolence, empathy and personal respect to other people. It is recommended that offer of education in a field of elderly care gets improved and upgraded. It would lead to a higher number of young people who would decide to enrol into educational programmes of social gerontology.

Keywords:
intergenerational
cooperation,
youth,
elderly,
education,
study,
care,
society.

1 Uvod

Trenutno družbene razmere zahtevajo od vseh, pa tudi od mladih, da se neposredno vključujejo v proces sodelovanja, pomoči in oskrbe starostnikov. Ugotavljamo, da so v prihodnosti že bile uveljavljene nekatere oblike pomoči mladih v odnosu do starostnikov (pomoč na domu pri različnih opravilih). V času epidemije koronavirusa pa je ta oblika pomoči dobila nadgradnjo v pomoči in skrbi za starostnike pri premagovanju virusa, zaradi katerega se slednji najpogosteje od vseh možnih obolelih znajdejo v bolnišnici. V tem primeru so najbolj kompetentna in strokovna pomoč seveda mladi, ki se izobražujejo na področju medicine in zdravstvene nege. Medgeneracijsko sodelovanje torej postaja v teh kriznih časih prioriteta.

Živimo torej v času, ko se je svetovna družba in posledično tudi slovenska začela močno zavedati, kako pomemben člen le-te so starostniki. Prav zaradi tega je pomembna ugotovitev, da bo potrebno ob že obstoječih študijskih programih uvesti še dodatne, ki bodo izobraževali na različnih področjih socialne gerontologije. To se je še posebej pokazalo v času epidemije Covid-19, ko so se vsi domovi za starejše srečevali s pomanjkanjem usposobljenega kadra.

V ta namen smo s pomočjo anketnega vprašalnika preverili, kako dobro bodoči ali že obstoječi študenti poznajo problematiko starostnikov in njihovega načina življenja. Poleg tega smo se osredotočili tudi na vprašanja, povezana z njihovo pripravljenostjo svojo poklicno in karierno pot (pre)usmeriti na področje dela s starajočim se prebivalstvom.

V nadaljevanju prispevka se najprej osredotočamo na teoretično ozadje, v katerem predstavimo pomen medgeneracijskega sodelovanja, solidarnosti in sožitja. Sledi empirični del raziskave, v katerem predstavimo zbrane podatke ter z rezultati statistične analize poiščemo odgovore na zastavljena raziskovalna vprašanja.

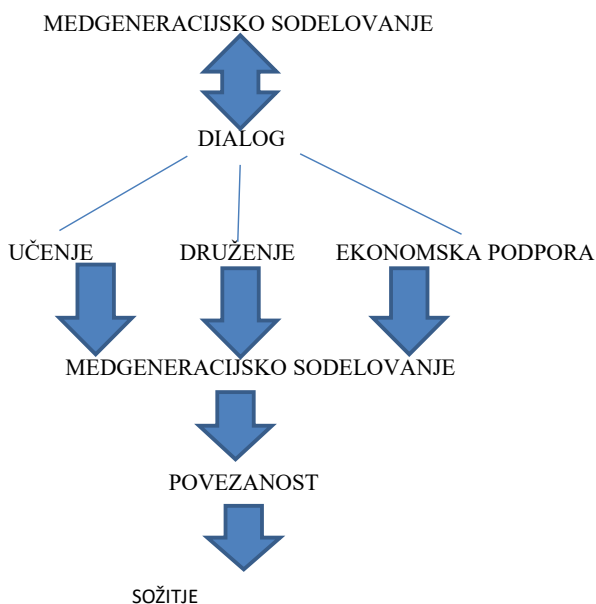
2 Teoretično ozadje

2.1 Medgeneracijsko sodelovanje

Medgeneracijsko sodelovanje ima številne pozitivne učinke, tako na starejše kot na mlajše udeležence tega procesa. Mlinar (2009) piše, kako sodelovanje različnih generacij izboljša pogoje za zdravje in blaginjo. Pri starejših vključevanje v medgeneracijske aktivnosti zmanjšuje težave povezane s presnovo in prehrano, izboljša se njihovo počutje, zmanjša se razmišljanje o smiselnosti življenja. Temu lahko dodamo še nekaj zelo pomembnih komponent. Zmanjša se občutek osamljenosti, poveča se ali na novo nastane socialna mreža kot tudi občutek pripadnosti in pomembnosti za družbo. Vpliv na zdravje, ki so ga najbolj zaznali v času, ko je nastajal projekt, je opazen predvsem na

duševnem področju in posledično pri večji skrbi za lastno telo (higiena, razgibavanje) ter na splošnem dobrem počutju. In če dodamo še misel ene od sodelujočih stanovalk – »Otroci nas pomladijo«. Mladi, predvsem tisti, ki ne živijo s starimi starši in nimajo stika s starejšimi osebami v tem sodelovanju spoznajo ovire in omejitve, ki jih prinaša starost, po drugi strani pa si pridobijo ogromno znanja ter življenjskih izkušenj. Predvsem pa vidijo, da je tudi na stara leta mogoče marsikaj početi, le na malce drugačen način. Tako kot v vsakem življenjskem obdobju.

Slika 1: Medgeneracijsko sodelovanje

Vir: Macuh, 2019 (povz. po Hozjan, 2010)

Medgeneracijsko sodelovanje pravzaprav ne pomeni nič drugega kot način dela in sistem združevanja različnih generacij zaposlenih z namenom zagotavljanja medsebojnega učenja, sodelovanja, spoštovanja in razumevanja (Pavlin, 2012).

Ker gre pri medgeneracijskem sodelovanju na delovnem mestu za izredno fleksibilen pojem, so aktivnosti lahko zelo raznolike, načeloma pa jih razvrščamo v tri skupine

- Medgeneracijska solidarnost – ena generacija nudi drugi podporo in pomoč.
- Medgeneracijsko sodelovanje v ožjem smislu – različne generacije skupaj sodelujejo na določenem projektu s konkretnim ciljem – medgeneracijski timi.
- Medgeneracijsko učenje – ena generacija se uči od druge in obratno ter različne generacije se hkrati učijo skupaj).

- Rezultati uspešnega medgeneracijskega managementa so vidni v:
- večji konkurenčnosti,
- večji produktivnosti,
- večji zaposljivosti delovne sile (na različnih delovnih mestih) zaradi pridobljenih znanj,
- večji inovativnosti in kreativnosti ter lažjem sprejemanju organizacijskih sprememb, prijaznejšem delovnem okolju,
- večji medgeneracijski solidarnosti, delovni motivaciji ter
- zadovoljstvu zaposlenih.

Slabi in neučinkoviti medgeneracijski managementa povzročata poslabšanje komunikacije med zaposlenimi, zaostrovanje medsebojnih konfliktov in povečanje fluktuacije, povečanje absentizma, povečanje prezentizma.

Vsaka generacija v delovno okolje prinaša raznolikost izkušenj, znanja in vrednot. Zaradi razlik med generacijami pa se pojavlja generacijska vrzel ali prepad, ki je opazna razlika v kulturnih normah med mlajšo generacijo in starejšimi. O generacijskem prepadu govorimo, ko se starejši in mlajši ljudje ne razumejo med seboj zaradi različnih vrednot, stališč, izkušenj, mnenj, navad, vedenja, interesov in komunikacijskih stilov (Anderlič, 2009).

Raznolikost med posameznimi generacijami se kaže v spopadu delovnih etik in lahko ustvarja kulturno trenje.

Najpogostejši problemi, ki se pri delu pojavljajo zaradi prepadov med generacijami, so (Ličen in Bolčina, 2010):

- težave pri komunikaciji med mlajšimi in starejšimi,
- nespoštovanje in nestrpnost med generacijami (zaradi različnega načina dela ter življenjskih ciljev),
- nasprotje med strukturirano in svobodnjaško mentaliteto,
- težave v odnosu med mlajšimi vodji in starejšimi podrejenimi.

Medgeneracijsko sodelovanje je antipod dominaciji ene generacije in tiščanje dol druge generacije. Seveda je to prisotno le občasno, saj se, tako mladi kot stari, trudijo, da bi čim bolj poredko prihajalo do podobnih situacij.

2.2 Sožitje, medgeneracijsko sožitje, solidarnost in medgeneracijska solidarnost

Sožitje predstavlja sistemsko medsebojno soodvisnost s smiselnimi možnostmi koplementarnega dopolnjevanja vseh sodelujočih, navaja Ramovš (2013). Po njegovem mnenju je medsebojni dialog, pri katerem obe strani sodelujeta na način, ki obema koristi, zato je ustrezen odgovor na pristne človekove potrebe.

Za medgeneracijsko sožitje pa Ramovš (2013) meni, da je način doživljanja in vedenja med mlado, srednjo in tretjo generacijo. Spoštovanje med generacijami ter njihovo medsebojno sinergično in solidarno dopolnjevanje je omogočilo dosedanji človeški razvoj.

Po Verbincu (1997) je solidarnost pojem, ki je široko uveljavljena v svetu, pomeni pa vzajemnost, vzajemno pomoč, soglasnost, družbenost, čut za skupno odgovornost in korist. Solidarnost praviloma ustvarja konstruktivne rezultate, saj pomoč sočloveku v obdobju osebne nemoči in stiske zaradi bolezni, elementarne nesreče ali kake druge neugodne okoliščine spodbudi razvoj njegovih zmožnosti in poveča kohezivnost med ljudmi. Špidla in drugi (2013, 57) navajajo, da razlikujemo neformalno osebno in institucionalizirano solidarnost, ki sta podlaga za kakovostno preživetje in razvoj posameznika in skupnosti.

V preteklosti je srednja generacija v celoti poskrbela za mlajšo in starejšo generacijo znotraj družine. V zadnjih desetletjih pa se del te skrbi prenaša na državo in civilno sfero. Vseeno pa sodobne socialne države obravnavajo družino kot osnovno solidarno skupnost, meni Ramovš (2013, 74), zato je pomembno, da smo pozorni na odnose med socialno državo in družino ter da proučujemo dosežke in pomanjkljivosti njenega razmerja.

V okviru medgeneracijskega sodelovanja je pomembno tudi učenje starostnikov. Po mnenju Goriup in Lahe (2018, 111) starostniki v procesu učenja nemalokrat kompenzirajo svoje že usvojeno znanje in delovne izkušnje z novimi izobraževalnimi vsebinami, ko zaznajo upad nekaterih svojih snovnih kognitivnih procesov (npr. spominskih funkcij in psihomotoričnih sposobnosti). Tako doživljajo rezultate vseživljenjskega učenja in učenja za trajnostni razvoj tudi kot duševno rast, ki je zgodba o (njihovem) uspešnem staranju.

2.3 Pomen medgeneracijske komunikacije

Medgeneracijska komunikacija po Ramovšu (2013, 87) pomeni vse interakcije med posamezniki različnih starostnih skupin. Ožja in širša družina je tipični prostor medgeneracijske komunikacije. V njej potekajo interakcije med starši in otroki, starimi starši in vnuki, tetami in nečaki itd. Intrageneracijska komunikacija pa poteka med

ljudmi iste generacije ali starostne skupine (npr. med brati in sestrami). Medgeneracijska komunikacija pogosto poteka tudi izven družinskega okolja. Interakcije med otroki in odraslimi, med mlado osebo in eno, ki je srednjih let ali starejšo, ali med osebo srednjih let in starejšo osebo ustreza opredelitvi medgeneracijske komunikacije.

Williams in Garrett (2002) navajata, da je medgeneracijska komunikacija močan potencial za lepo sožitje, pa tudi za napačne odnose. To se ne dogaja le zato, ker se ljudje iz različnih starostnih skupin razlikujejo po življenjskih izkušnjah, temveč tudi zato, ker se ljudje na različnih točkah svojega življenja razlikujejo po svojih ciljnih komunikacije.

Opravljenih je bilo tudi nekaj raziskav o vrstah in oblikah medgeneracijske komunikacije. Eno takšnih sta opravila tudi (Williams in Nussbaum, 2012), kjer sta analizirala predvsem konfliktno medgeneracijsko komunikacijo. Žal se danes raziskovanje medgeneracijske komunikacije pogosto ustavi pri naštevanju vrst in oblik subjektivnih občutkov in doživljanja, ki jih komunikacija sproži, izogiba pa se najpomembnejšemu, vrednotenju. Zato Voljč (2012) predlaga čim več stikov med generacijami, saj so le-ti predpogoj za gradnjo medgeneracijskega sožitja.

Slednje vsekakor pripomore k temu, da se generacije ne samo družijo, temveč predvsem sodelujejo med seboj.

3 Raziskava

3.1 Metodologija

V raziskavo smo vključili anketirance iz celotne Slovenije. Anketiranje so izvajali študenti FUDŠ v Novi Gorici v obdobju med marcem in aprilom 2020. Samo zbiranje je potekalo po sistemu snežne kepe. Za merski instrument smo uporabili anketni vprašalnik, smo ga oblikovali s pomočjo aplikacije 1ka. Ta je vključeval 24 vprašanj, s katerimi smo poleg osnovnih demografskih vprašanj zbrali odgovore na vprašanja, povezana z morebitno pripravljenostjo prekvalifikacije anketirancev na področje oskrbe starostnikov. V temu prispevki se bomo osredotočili zgolj na to kakšen je odnos mladih za delo in pomoč starostnikom.

3.2 Obravnavana populacija

V nadaljevanju si pogledjmo demografske podatke o anketirancih, ki so predstavljeni v Tabeli 1. V raziskavi je sodelovalo 1063 anketirancev, od tega 810 moških in 253 žensk. Med anketiranimi, ki so podali odgovor, je bilo največ starih med 36 in 50 let (50 %). Več kot polovica anketiranih, ki so podali odgovor, je imelo srednješolsko izobrazbo, 55 % pa jih je bilo zaposlenih.

Tabela 1: Demografija

Odgovori	Frekvenca	Odstotek
Spol		
Ženski	810	76 %
Moški	253	24 %
Skupaj	1.063	100 %
Starost		
manj kot 20	167	17 %
20-35	502	50 %
36-50	217	22 %
51 in več	123	12 %
Skupaj	1.009	100 %
Zaključena stopnja izobrazbe		
Osnovna šola	100	10 %
Srednja šola	623	62 %
Univerzitetna izobrazba	228	23 %
Drugo	55	5 %
Skupaj	1.006	100 %
Zaposlitveni status		
Zaposlen	539	55 %
Samozaposlen	49	5 %
Brezposelen	208	21 %
Drugo	188	19 %
Skupaj	984	100 %

V anketi je sodelovalo 1.063 anketirancev, ki pa niso vsi podali odgovorov na vsa vprašanja. Tako je bilo 54 anketirancev manj od celo pri pregledu starosti, 57 manj pri pregledu izobrazbene strukture in 79 pri analizi zaposlenosti.

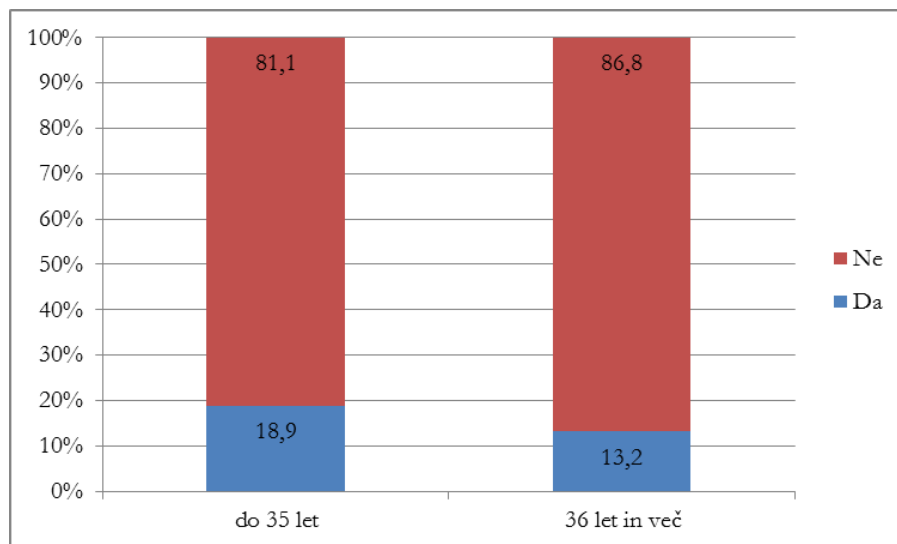
3.3 Rezultati

Starost

Zaradi lažje primerjave smo anketirance razdelili v dve starostni skupini. Prva je do 35 let in druga je nad 36 let. V tabeli 2 so predstavljeni rezultati izraženege interesa dela s starostniki glede na starost.

Tabela 2: Interes dela s starostniki glede na starost

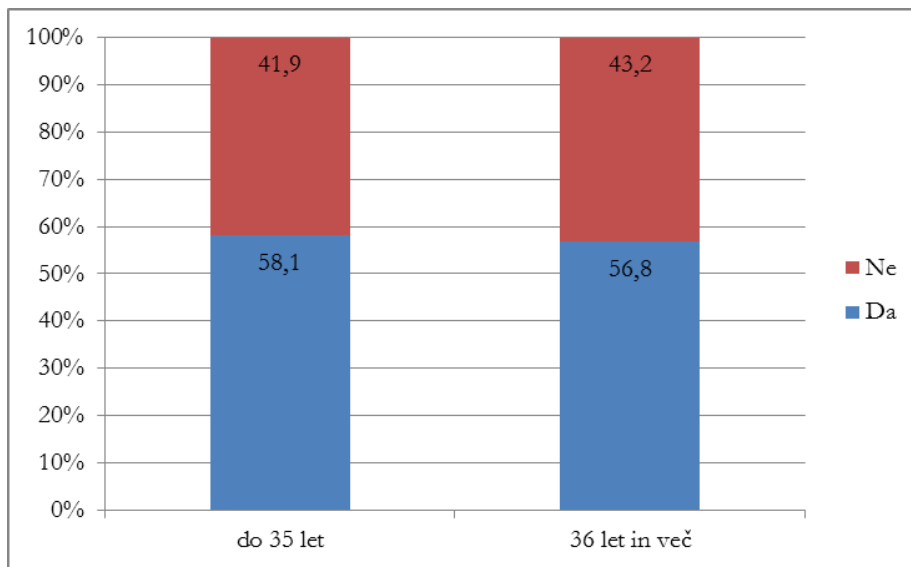
		Starost			χ^2 -test		
		do 35 let	36 let in več	Skupaj	Vrednost	p	
Razmišljate, da bi nadaljevali študij (oz. se prekvalificirali) na področju oskrbe starostnikov?	Da.	f	99	37	136	4,225	0,040
		%	18,9	13,2	16,9		
	Ne.	f	426	244	670		
		%	81,1	86,8	83,1		
	Skupaj	f	525	281	806		
		%	100,0	100,0	100,0		
Ali menite, da bi bili pripravljeni svojo poklicno pot posvetiti delu s starostniki?	Da.	f	309	158	467	0,117	0,733
		%	58,1	56,8	57,7		
	Ne.	f	223	120	343		
		%	41,9	43,2	42,3		
	Skupaj	f	532	278	810		
		%	100,0	100,0	100,0		
Bi morda priporočili možnost nadaljnega študija na področju oskrbe starostnikov kateremu od svojih vrstnikov?	Da, morda.	f	347	165	512	4,483	0,106
		%	65,1	57,7	62,5		
	Ne vem.	f	137	87	224		
		%	25,7	30,4	27,4		
	Ne.	f	49	34	83		
		%	9,2	11,9	10,1		
	Skupaj	f	533	286	819		
		%	100,0	100,0	100,0		

$\chi^2 = 4,225; p = 0,040$

Slika 2: Razmišljate, da bi nadaljevali študij (oz. se prekvalificirali) na področju oskrbe starostnikov glede na starost?

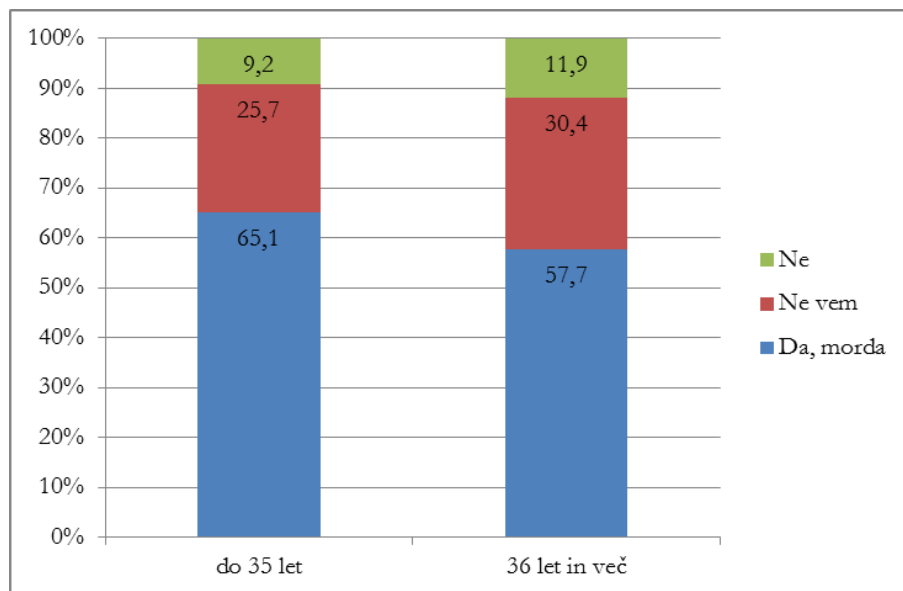
Ugotavljamo, da med starostjo in razmišljanjem o prekvalifikaciji na področju oskrbe starostnikov obstaja statistično značilna povezanost. Čeprav v obeh starostnih skupinah prevladujejo tisti, ki se o tem ne razmišljajo, pa je vseeno odstotek mlajših (do 35 let), ki razmišljajo, da bi nadaljevali študij na področju oskrbe starostnikov nekoliko višji v primerjavi s starejšimi (36 let in več).

$$\chi^2 = 0,117; p = 0,733$$

Slika 3: Ali menite, da bi bili pripravljeni svojo poklicno pot posvetiti delu s starostniki, glede na starost?

Opazimo lahko, da med starostjo in pripravljenostjo poklicno pot posvetiti delu s starostniki statistično značilna povezanost ne obstaja. V tem primeru se torej pripravljenost poklicno pot posvetiti delu s starostniki med mlajšimi (do 35 let) in starejšimi (36 let in več) ne razlikuje.

$\chi^2 = 4,483; p = 0,106$

Slika 4: Bi morda priporočili možnost nadaljnega študija na področju oskrbe starostnikov kateremu od svojih vrstnikov, glede na starost?

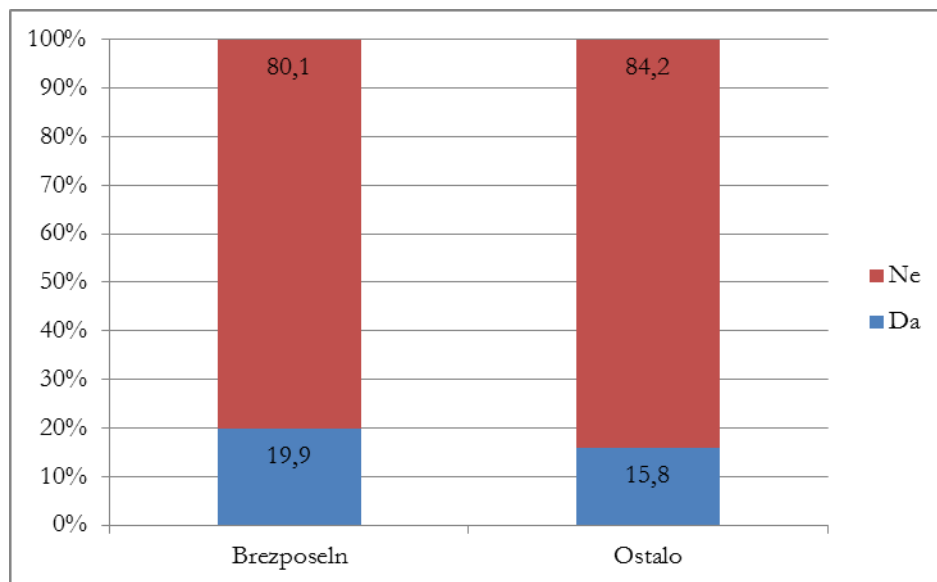
Ugotavljamo, da med starostjo in pripravljenostjo priporočiti možnost nadaljnega študija na področju oskrbe starostnikov svojim vrstnikom statistično značilna povezanost ne obstaja. Ugotovimo lahko, da tako med mlajšimi (do 35 let) kot tudi starejšimi (36 let in več) prevladujejo tisti, ki bi morda priporočili možnost nadaljnega študija na področju oskrbe starostnikov svojim vrstnikom.

Delovni status

Pri delovnem statusu smo anketirance združili v dve skupini. Prva skupina so brezposelni, druga pa vsi ostali, ki so že delovno aktivno oz. so že v pokoju.

			Delovni status			χ^2 -test	
			<i>Brezposeln</i>	<i>Ostalo</i>	<i>Skupaj</i>	<i>Vrednost</i>	<i>p</i>
Razmišljate, da bi nadaljevali študij (oz. se prekvalificirali) na področju oskrbe starostnikov?	<i>Da.</i>	<i>f</i>	33	99	132	1,561	0,212
		<i>%</i>	19,9	15,8	16,7		
	<i>Ne.</i>	<i>f</i>	133	527	660		
		<i>%</i>	80,1	84,2	83,3		
	<i>Skupaj</i>	<i>f</i>	166	626	792		
		<i>%</i>	100,0	100,0	100,0		
Ali menite, da bi bili pripravljeni svojo poklicno pot posvetiti delu s starostniki?	<i>Da.</i>	<i>f</i>	91	368	459	0,625	0,429
		<i>%</i>	54,8	58,2	57,5		
	<i>Ne.</i>	<i>f</i>	75	264	339		
		<i>%</i>	45,2	41,8	42,5		
	<i>Skupaj</i>	<i>f</i>	166	632	798		
		<i>%</i>	100,0	100,0	100,0		
Bi morda priporočili možnost nadaljnega študija na področju oskrbe starostnikov, kateremu od svojih vrstnikov?	<i>Da, morda.</i>	<i>f</i>	99	426	505	2,448	0,294
		<i>%</i>	59,6	63,3	62,6		
	<i>Ne vem.</i>	<i>f</i>	45	176	221		
		<i>%</i>	27,1	27,5	27,4		
	<i>Ne.</i>	<i>f</i>	22	59	81		
		<i>%</i>	13,3	9,2	10,0		
	<i>Skupaj</i>	<i>f</i>	166	641	807		
		<i>%</i>	100,0	100,0	100,0		

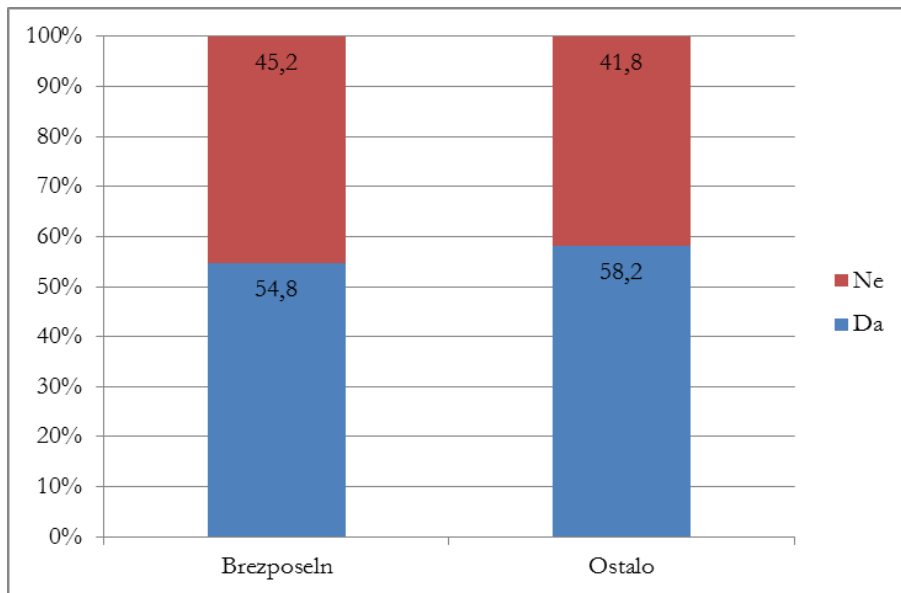
Slika 5: Interes dela s starostniki glede na delovni status

$$\chi^2 = 1,561; p = 0,212$$

Slika 6: Razmišljate, da bi nadaljevali študij (oz. se prekvalificirali) na področju oskrbe starostnikov, glede na delovni status?

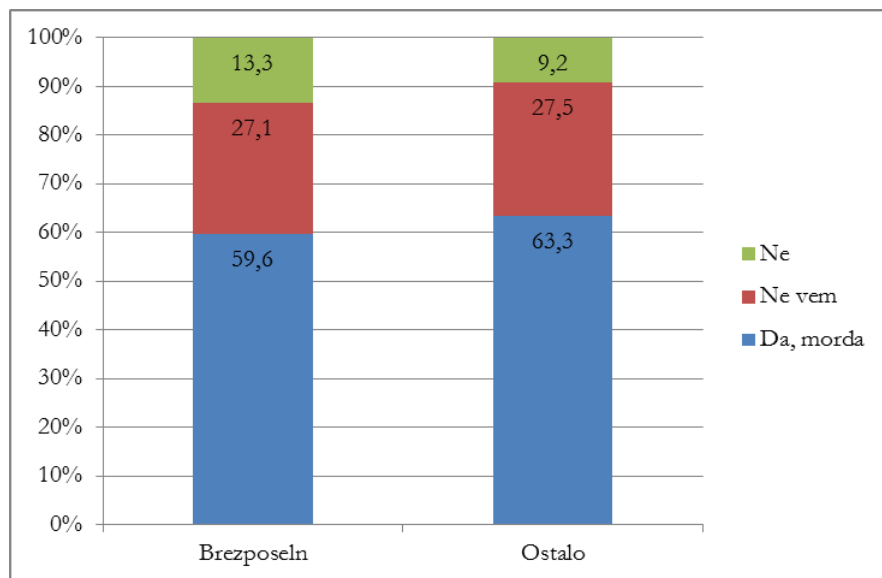
Rezultati kažejo, da med delovnim statusom in razmišljanjem o prekvalifikaciji na področju oskrbe starostnikov statistično značilna povezanost ne obstaja. Ugotovimo lahko, da tako med brezposelnimi kot tudi ostalimi (zaposlenimi, samozaposlenimi in upokojenimi) prevladujejo tisti, ki o tem ne razmišljajo.

$$\chi^2 = 0,625; p = 0,429$$

Slika 7: Ali menite, da bi bili pripravljeni svojo poklicno pot posvetiti delu s starostniki, glede na delovni status?

Ugotavljamo, da med delovnim statusom in pripravljenostjo poklicno pot posvetiti delu s starostniki statistično značilna povezanost ne obstaja. V tem primeru se torej pripravljenost poklicno pot posvetiti delu s starostniki med brezposelnimi in ostalimi (zaposlenimi, samozaposlenimi in upokojenimi) ne razlikuje.

$$\chi^2 = 2,448; p = 0,294$$

Slika 8: Bi morda priporočili možnost nadaljnega študija na področju oskrbe starostnikov kateremu od svojih vrstnikov, glede na delovni status?

Opazamo, da med delovnim statusom in pripravljenostjo priporočiti možnost nadaljnega študija na področju oskrbe starostnikov svojim vrstnikom statistično značilna povezanost ne obstaja. Ugotavljamo, da tako brezposelnimi kot tudi ostalimi prevladujejo tisti, ki bi morda priporočili možnost nadaljnega študija na področju oskrbe starostnikov svojim vrstnikom.

4 Sklep in zaključek

Na osnovi raziskave, v kateri je sodelovalo 1063 anketirancev, ugotavljamo, da med starostjo in razmišljanjem o prekvalifikaciji na področju oskrbe starostnikov obstaja statistično značilna povezanost. Odstotek mlajših (do 35 let) razmišlja, da bi nadaljevali študij na področju oskrbe starostnikov in je nekoliko višji v primerjavi s starejšimi (36 let in več). Glede na pripravljenost poklicno pot posvetiti delu s starostniki bi se mladi do 35 let in starejši od 36 let približno enako odločali za to izbiro. Oboji bi v približno enaki meri morda priporočili možnost nadaljnega študija na področju oskrbe starostnikov svojim vrstnikom, a sami ne razmišljajo o tem. Glede na statistično neznačilno povezanost pa razlik med zaposlenimi in nezaposlenimi glede tega vprašanja in glede priporočila morebitnega študija drugim nismo ugotovili.

V skladu s tem ugotavljamo, da v splošnem mlajši anketirani, torej, stari do 35 let, v večji meri razmišljajo, da bi nadaljevali študij (oz. se prekvalificirali) na področju oskrbe starostnikov, medtem ko razlik glede na delovni status (zaposleni, brezposelni) nismo zaznali. Med anketiranimi, ne glede na starost in delovni status, pa prevladujejo tisti, ki menijo, da bi bili pripravljene svojo poklicno pot posvetiti delu s starostniki in bi vsaj morda priporočili možnost nadaljnjega študija na področju oskrbe starostnikov kateremu od svojih vrstnikov.

Dodamo lahko, da bo glede na stanje v domačem in globalnem smislu potrebno za potrebe dela s starostniki v okviru institucionalne in izven institucionalne oskrbe mlade spodbuditi, da se odločajo za bodoči poklic v smeri skrbi za starostnike – medicinske oskrba in zdravstvena nega, saj ugotavljamo, da so potrebe po teh kadri iz dneva v dan večje. Izsledki naše raziskave kažejo v dobro smer, namreč, da so posamezniki v relativno veliki meri odprti za spremembe na področju njihovega dela, pri čemer izpostavljajo možnosti, da bi se v prihodnosti odločili za delo na področju oskrbe starostnikov.

Mladi so v času epidemije pokazali s svojo dobro voljo in znanjem veliko mero človečnosti na različne načine. Ena izmed takšnih je bila akcija »Mala pozornost za veliko veselje«, ko so starostnikom v institucionalni in izven institucionalni oskrbi pisali praznične voščilnice in s svojim aktivnostmi dobili potrditev celotne družbe.

Poskrbimo torej v času korona krize (in tudi drugače), da bodo starostniki danes, ko nas najbolj potrebujejo, kakor tudi v prihodnje, pomemben člen naše družbe. Skrbimo zanje doma (druženje, skrb za njihovo zdravje, finančna preskrbljenost); v primeru, da se nahajajo v institucionalni oskrbi (dom za starejše), pa naj bodo deležni primernega odnosa in zdravstvene oskrbe. Vsi odgovorni se zagotovo trudijo in izpostavljajo v teh trenutkih po svojih najboljših močeh. V tem trenutku je zanje zelo pomembna bližina, katero jim zaradi prepovedi obiskov svojcev, lahko nudijo le zaposleni. Zato zahvala vsem, ki jim stojijo ob strani, da se ne počutijo nemočne, zavržene in osamljene, hkrati pa skrbijo zanje in rešujejo njihovo zdravstveno stanje ter skrbijo, da niso osamljeni (Macuh, 2020).

Zdravje je najpomembnejša človekova vrednota, ki ima toliko bolj pomembno vlogo, ko človek ostari. Ker staranja ne moremo preprečiti, lahko upočasnimo nekatere dejavnike, ki vplivajo na zdravstveno stanje starostnikov. Ob preventivi, sprotnih zdravstvenih pregledih in odpravljanju zdravstvenih težav (z vidom, s sluhom, hojo, z motnjami prehranjevanja, spanja) imajo starostniki veliko manj težav, z boljšim počutjem pa je tudi njihov osebni pogled na življenje, navkljub letom, v tretjem in četrtem življenjskem obdobju, bolj optimističen.

Literatura

- Anderlič, J. (2009). *Generacija X in Y v organizacijah*. (Diplomsko delo). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Goriup, J in Lahe, D. (2018). *Poglavja iz socialne gerontologije*. Maribor: Alma Mater Press.
- Ličen, N. in Bolčina, B. (2010). *Izobraževanje – most med generacijami*. Priročnik za medgeneracijsko učenje. Ajdovščina: Ljudska univerza.
- Macuh, B. (2019). *Medgeneracijsko sodelovanje: potreba in zahteva časa*. Maribor. Kulturni center.
- Macuh, B. (2020). *Starostniki potrebujejo našo pomoč in razumevanje*. Pridobljeno s spletne strani <http://zofijini.net/starostniki-potrebujejo-naso-pomoc-in-razumevanje>.
- Mlinar, A. (2009). *Medgeneracijski dialog, trajnostni družbeni razvoj in primeri dobrih praks*. *Kakovostna starost*, št. 12/2, 9–22.
- Pavlin, L. (2012). *Obrnanjanje delovne aktivnosti starejših zaposlenih in medgeneracijsko sodelovanje pri zaposlovanju*. (Diplomsko delo.) Ljubljana. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta.
- Ramovš, J. (2013). *Starost. Kakovostna starost – Revija za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje*. Ljubljana. Letnik 16/2.
- Ramovš, K. (2013). *Medgeneracijsko sožitje in solidarnost*. *Kakovostna starost*. Lwet. 16, št. 4, 3–33.
- Špidla V., Ramovš, J, Saražin Klemenčič, K. (2013). *Za novo solidarnost med generacijami*. V: *Kakovostna starost*, letnik 16, št. 1, 52–61.
- Voljč, B. (2012). *Social gradient potencial-SOGRAP. Poročilo o raziskavi*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Williams, G. & Garrett, P. (2002). *Communication Across the life Span. From Adolescent Storm and Stress to Elder Aches and Pains*. *Journal of Language and Social Psychology*. Vol. 21, 2, 101–126.

PREDNOSTI IN ZAHTEVE IZVEDBE KREDITNO OVREDNOTENE OBŠTUDIJSKE DEJAVNOSTI NA PRIMERU USPOSABLJANJA V POTAPLJANJU

BORUT WERBER

Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kranj, Slovenija, e-pošta:
borut.werber@um.si.

Povzetek V prispevku smo predstavili primer, kako smo na UM FOV pripravili tečaj potapljanja z avtonomno potapljaško opremo kot izbirno možnost kreditno ovrednotene obštudijske dejavnosti za študente. Predstavljene so teoretične osnove in pravna podlaga za prijavo učnega načrta kreditno ovrednotene obštudijske dejavnosti. Predstavljene so vrste potapljanja ter mednarodne šole, ki izvajajo usposabljanja. Podane so prednosti, zakaj smo izbrali sistem izobraževanja PADI in kakšne so zahteve pri izdelavi učnega načrta. V zaključku smo predstavili predvidene pozitivne učinke izvedbe take obštudijske dejavnosti.

Ključne besede:

obštudijska
dejavnost,
kreditno
vrednotenje,
potapljanje,
PADI,
Učni
Načrt.

ADVANTAGES AND REQUIREMENTS FOR PERFORMING A CREDIT-EVALUATED EXTRACURRICULAR ACTIVITY IN THE CASE OF DIVING TRAINING

BORUT WERBER

Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kranj, Slovenija, e-pošta:
borut.werber@um.si.

Abstract In this article, we presented an example of how we prepared a diving course with autonomous diving equipment at UM FOV as a student optional possibility for a credit-evaluated extracurricular activity. Theoretical and legal basis for applying for the credit-evaluated curriculum are presented. Different types of diving and international schools that provide training are presented. The advantages of PADI education system and the requirements for creating a curriculum are given. In conclusion, we presented the anticipated positive effects of the implementation of such extracurricular activities.

Keywords:
extracurricular
activities,
credit
evaluation,
diving,
PADI,
curriculum.

1 Uvod

Pred uvedbo Bolonjskega sistema leta 2009 je bila v sklopu študija vključena tudi obvezna ali izbirna oblika športne vzgoje, poleg tega pa je bilo študentom na razpolago veliko organiziranih skupinskih športov, ki so poleg mentalnega in psihičnega razvoja študentov poskrbeli še za psihofizično kondicijo študentov. Na Univerzi v Mariboru, Fakulteti za organizacijske vede (UM FOV) smo imeli zaposlena dva profesorja športne vzgoje, ki sta za študente organizirala vadbe v košarki, malem nogometu, fitnesu, badmintonu, pohodništvu, smučanju, teku na smučeh itd. Če me spomin ne vara, je bil ta predmet v prvem letniku obvezen, v ostalih letnikih pa v obliki rekreacije. Ker ob prehodu v Bolonjski nismo niso znali(hoteli) umestiti te predmete pod obvezne, se je na večini fakultet ta dejavnost ukinila (Werber, 2009). Kasneje, po vzoru iz tujine, so se začele uvajati kreditno ovrednotene obštudijske dejavnosti, med katerimi najdemo tudi dejavnosti s področja rekreacije in športa. V tem prispevku obravnavamo prednosti in pogoje uvedbe kreditno ovrednotene obštudijske dejavnosti potapljanja po sistemu PADI. Predstavljene so različne možnosti izbire in izvedbe ter razlogi, zakaj smo se mi odločili za tako izbiro.

2 Teoretične osnove in opis pojmov

Obštudijska dejavnost je na Univerzi v Mariboru zapisana v 215. členu Statuta UM(Statut Univerze v Mariboru, 2020), kjer se pod pravice in dolžnosti študentov v 11. točki navaja »sodelujejo v kulturnih, športnih in drugih obštudijskih dejavnostih.« Kreditno ovrednotene obštudijske dejavnosti na Univerzi v Mariboru so bolj podrobno opredeljene v Pravilniku o kreditno ovrednoteni obštudijskih dejavnosti na Univerzi v Mariboru, št. 012/2019/1 (Pravilnik o Kreditno Ovrednoteni Obštudijski Dejavnosti Na Univerzi v Mariboru, Št. 012/2019/1, 2019), kjer se kot ovrednotena obštudijska dejavnost po vsebini uvršča na področja:

1. športna dejavnost,
2. umetnost in kultura,
3. prostovoljstvo in dobrodelnost,
4. socialne in družbene aktivnosti,
5. varovanje zdravja in okolja,
6. raziskave/znanost/projekti, ki niso del obveznih sestavin študijskih programov,
7. druga relevantna področja na predlog članice oz. Oddelka za izobraževanje in študentske zadeve Univerze v Mariboru (v nadaljevanju OIŠZ UM).

Iz zapsanega je razvidno, da šport ni edina dejavnost znotraj obštudijskih dejavnosti. V 6. členu pravilniku je določeno, da lahko študent obštudijsko dejavnost izbere v okviru proste izbirnosti in se mu kreditne točke prištejejo k kreditnim točkam študijskega programa. Druga možnost je, da se študentu obveznosti, pridobljene s kreditno ovrednoteno obštudijsko dejavnostjo, priznajo v okviru študijskega programa, v katerega je vpisan (običajno to niso športne dejavnosti). Kako bo fakulteta uvrstila kreditno ovrednotene obštudijske dejavnosti, je prepuščeno fakulteti.

Vrednotenje obštudijskih dejavnosti je opredeljeno v drugem odstavku 6. člena pravilnika, ki določa, da se slednje vrednotijo s 3 ali 6 ECTS kreditnimi točkami.

V okviru Univerze v Mariboru so bile za študijsko obdobje 2020/2021 študentom na razpolago naslednje učne enote:

- Aktivnosti na vodi
- Alpsko smučanje
- Fitnes
- Igre z loparji
- Judo
- Kinezioterapija
- Košarka
- Nogomet
- Odbojka
- Pilates I
- Pilates II
- Plavanje
- Pohodništvo
- Telesno in duševno sproščanje
- Tenis
- Informacijska pismenost
- Priprava uspešne prijave za ambiciozne raziskovalne projekte
- Izobraževanje za človekove pravice

Na UM FOV smo se odločili, da za študijsko leto 2021/2022 razpišemo kreditno ovrednoteno obštudijsko dejavnost »Organizacija in usposabljanje v potapljanju«. Za tako vrsto obštudijske dejavnosti smo se odločili, ker je ni v seznamu obštudijskih dejavnosti UM, ker smo leta 2008 izvedbo takega usposabljanja že izvedli na pobudo

NORIK SUB potapljaškega kluba iz Ljubljane, in ker je bilo že takrat zanimanje med študenti veliko.

Na tem mestu je potrebno opredeliti tudi izraz potapljanje. Potapljanje lahko delimo na dve ločeni skupini. Prva je potapljanje na vdih, ki je opredeljeno kot potapljanje, kjer potapljač namesto avtonomne podvodne dihalne naprave uporablja tehniko zadrževanja vdiha. Med dejavnosti potapljanja na vdih lahko uvrstimo: podvodni ribolov, podvodno fotografiranje, sinhrono plavanje, podvodni nogomet, podvodni hokej, podvodno ciljanje na tarčo ter snorkljanje (Potapljanje Na Vdih - Wikipedija, Prosta Enciklopedija, n.d.). V našem primeru pa imamo v mislih potapljanje z avtonomno potapljaško opremo, pri čemer avtonomna potapljaška oprema omogoča potapljaču časovno omejeno dihanje pod vodo in uravnavanje plovnosti. V angleškem jeziku uporabljajo izraz »Self-Contained Underwater Breathing Apparatus« s kratico »SCUBA diving«. Če prejšnje razvrščamo kot rekreativno potapljanje, dodatno ločimo še tehnično potapljanje, ki opredeljuje potapljanje z avtonomno potapljaško opremo za poklicne potapljače (Uredba o Merilih Za Potapljanje, 2003).

Rekreativno potapljanje omogoča več nivojev usposabljanja glede na globino, zahtevnost ali specialnost, vendar zaradi različnih potapljaških šol ni enotnega poimenovanja. Da bi uskladili nivoje usposabljanja je v Uredbo o merilih za potapljanje (Uredba o Merilih Za Potapljanje, 2003) priloga s tabelo, ki različne šole potapljanja kot so C.M.A.S., I.A.N.T.D., SSI, PADI in UDI primerja po doseženih stopnjah (Tabela Primerljivih Kategorij Potapljačev Glede Na Vrsto Programov Usposabljanja, 2003). Najpogosteje se za prvi dve stopnji uporablja naziv Open water diver (OWD) in Advanced open water diver (AOWD). Stopnja OWD omogoča rekreativnemu potapljaču potope v parih brez dekompresije do globine 18 m in AOWD do globine 30 m. V našem primeru smo pripravili kreditno ovrednoteno študijsko dejavnost za OWD po programu usposabljanja PADI.

3 Prednosti izbranega programa usposabljanja PADI

V Sloveniji se rekreativnim potapljačem v okviru potapljaških klubov ponuja več šol usposabljanja za stopnjo OWD. Najpogosteje med njimi so PADI, SSI in PSS. Načeloma je izbira šole manj pomembna, bolj pomembna je izbira izvajalca, saj lahko te tečaje opravimo tudi v tujini z opremo vprašljive kvalitete in inštruktorji, ki se prilagodijo zmoglostim strank, kar lahko privede do nesreč med potopi. V našem primeru smo se

odločili za program PADI(Professional Association of Diving Instructors) iz več razlogov(PADI, 2016):

- mednarodno dobro prepoznan program,
- preverjeni izvajalci (NORIK SUB Ljubljana),
- opravljena usposabljanja predvidenih izvajalcev predavan po sistemu PADI,
- možnost izposoje opreme,
- literatura v Slovenščini,
- možnost e-tečaja,
- pridobitev mednarodno priznane licence - izkaznice,
- aktivnosti potapljaškega kluba (srečanja, usposabljanja, organiziranje potopov, organiziranje izletov, ...),
- bližina do bazena v Ljubljani,
- potapljaška baza v Piranu,
- akreditiranje tega programa s strani drugih univerz v svetu (ZDA, Kanada, Japonska, Evropa, Nova Zelandija, ...),
- največja mednarodna organizacija potapljačev,
- dolga tradicija - ustanovitev leta 1966 v ZDA.

Glede na dolgo tradicijo so pripravljene, preverjene in prevedene priročniki in druga gradiva(e-predavanja, testi, video materiali, ...) za vse stopnje tečajev. Za študente je zaradi izvedbe tečaja v okviru fakultete cena tečaja nižja kot na trgu drugih ponudnikov.

4 Zahteve za kreditno ovrednotene obštudijske programe

Kot omenjeno v teoretičnih osnovah pogoje za ovrednotenje obštudijskih programov na UM določa Pravilniku o kreditno ovrednoteni obštudijskih dejavnosti na Univerzi v Mariboru. Najprej se preveri ali podobno ali isto dejavnost ponuja katera od drugih članic univerze. Obrazec za učni načrt je identičen kot za učne načrte ostalih obveznih ali izbirnih predmetov študijskih programov. Po opredelitvi naslova se ovrednoti z ECTS kreditnimi točkami, v našem primeru je to 3 ECTS od tega 15 ur predavanj in 15 ur vaj. Opredeliti je potrebno pogoje za vključitev, ki so v tem primeru opredeljeni kot pogoj, da študent zna plavati in da je zdravstveno sposoben za potapljanje. Potapljanje lahko postane nevaren šport, če ne upoštevamo te omejitve. Že sama oprema in med 8 in 12 kilogramov uteži za nekatere osebe predstavlja nepremagljivo oviro, saj s tako obremenitvijo ne morejo opremo prenesti iz vode na kopno. Potapljanje ni primerno za osebe s klavstrofobijo, osebe, ki ne prenesejo občutek vode

v očeh ali imajo težave z želodcem (refluks, čir na želodcu, ...) Slednje lahko povzročijo bolečine v žrelu ali želodcu in izzove bruhanje kar je lahko smrtno nevarno. Potapljanje ni primerno za ljudi s kardiovaskularnimi boleznimi ali z okvaro pljuč. Zaradi naštetih razlogov mora vsak tečajnik pred udeležbo na tečaju podpisati izjavo, s katero potrди, da je zdrav in sposoben za ta šport, v nekaterih primerih pa se udeležba veže na zdravniški pregled, ki ga opravijo študenti med samim študijem.

Določi se vsebina programa ter cilji in kompetence. Opredelijo se predvideni študijski rezultati in opombe glede izvedbe usposabljanja. Ker je potapljanje lahko nevaren šport se usposabljanje izvaja v manjših skupinah, najprej na kopnem, potem v nizki vodi v bazenu ali morju in šele nato postopoma do globine 18 m. Zaradi varnosti se od tečajnikov zahteva 90% uspešnost iz teoretičnega dela, s tem, da se jih dodatno pouči v eventualnih 10% napačnih odgovorov. Potopi se izvedejo v skupinah in v parih. Nekateri tečajniki imajo težave z uravnavanje pritiska v ušesih, kar je lahko tudi posledica prehlada. Eno od osnovnih pravil potapljanja je, da se ne gre v vodo, če se ne počutimo zdravi. Druga prelomna točka med tečajniki je menjava potapljaške maske pod vodo in uporaba regulatorja tako, da ga pod vodo damo iz ust in nato ponovno vstavimo v usta ter začnemo dihati. Ko tečajniki obvladajo te dve aktivnosti se usposobijo v uravnavanju plovnosti s pomočjo avtonomne potapljaške opreme.

Kar se tiče izbire študijskih vsebin ne moremo drugače, kot je zapisano v predpisanih gradivih PADI, saj je po zaključku uradni izpit, ki ga izvede pooblaščen inštruktor.

V učni načrt se vpišejo še načini poučevanja in znanstvene in praktične reference predavatelja. Ker v našem primeru izvajalci še nimajo ustreznih praktičnih referenc/licenc za izvedbo izpitov in potopov, bodo izpite in potope izvajali licencirani inštruktorji partnerske potapljaške šole NORIK SUB iz Ljubljane. Izvajalci teoretičnega dela bodo v naslednjem obdobju opravili ustrezna usposabljanja še za inštruktorja potapljanja, da bodo lahko skupaj ali samostojni izvedli to obštudijsko dejavnost.

Učni načrt najprej potrди Senat članice. Nadalje mora predlog vsebovati sklep senata članice s finančno oceno izvedbe in izjavo članice, da bo dejavnost izvedla v okviru zagotovljenih finančnih sredstev.

Preverjanje in potrjevanje učnega načrta učne enote za kreditno ovrednoteno obštudijsko dejavnost za pridobitev ECTS kreditnih točk poteka na Komisiji za dodiplomski študij UM(KDŠ UM). OIŠZ UM po prejemu formalno ustreznega predloga tega posreduje v obravnavo KDŠ UM in potrditev Senatu Univerze v Mariboru(Pravilnik o kreditno ovrednoteni obštudijski dejavnosti na Univerzi v Mariboru, Št. 012/2019/1, 2019).

5 Zaključek

Obštudijske dejavnosti s področja športa omogočajo študentom, da ob pretežno sedečem delu med študijem spoznajo nov šport, si pridobijo nova znanja in kompetence in ojačajo svoje psihofizične sposobnosti. Slednje pozitivno vpliva na uspeh pri študiju. V zadnjem letu smo priča informacijam, da so učenci, dijaki in študenti zaradi vpeljanih omejitev zaradi Korona virusa izgubili na fizični kondiciji, gibljivosti in psihični stabilnosti. Potapljanje kot šport vse to izboljšuje in hkrati povdarja delo v skupini, v parih, načrtovanje potopov ter reševanju v nepredvidenih situacijah. Vse skupaj lahko pozitivno vpliva tudi na način delovanja bodočih diplomantih na delovnih mestih. Ostaja le še vprašanje ali je smiselno ovrednotene obštudijske dejavnosti ponuditi kot dodatek ali kot sestavni del študijskega programa.

Literatura

- PADI. (2016). Professional Association of Diving Instructors | PADI. <https://www.padi.com/>
Potapljanje na vdih - Wikipedija, prosta enciklopedija. (n.d.). Retrieved February 15, 2021, from https://sl.wikipedia.org/wiki/Potapljanje_na_vdih
- Statut Univerze v Mariboru, 1 (2020). [https://www.um.si/univerza/dokumentni-center/akti/GlavniDokumenti2013/Statut Univerze v Mariboru \(NPB 3\).pdf](https://www.um.si/univerza/dokumentni-center/akti/GlavniDokumenti2013/Statut%20Univerze%20v%20Mariboru%20(NPB%203).pdf)
- Tabela primerljivih kategorij potapljačev glede na vrsto programov usposabljanja, 1 (2003). pisrs.si/Pis.web/npb/2003-01-3872-p1.pdf
- Pravilnik o kreditno ovrednoteni obštudijski dejavnosti na Univerzi v Mariboru, št. 012/2019/1, 1 (2019) (testimony of Univerza v Mariboru). [moz-extension://22a10ca6-3da5-41d7-bc70-d31807f45c0b/enhanced-reader.html?openApp&pdf=https%3A%2F%2Fwww.um.si%2Funiverza%2Fdokumentni-center%2Fakti%2FGlavniDokumenti2013%2FPravilnik%2520o%2520kreditno%2520ovrednoteni%2520ob%25C5%25A1tudijski%2520dejavnost](https://22a10ca6-3da5-41d7-bc70-d31807f45c0b/enhanced-reader.html?openApp&pdf=https%3A%2F%2Fwww.um.si%2Funiverza%2Fdokumentni-center%2Fakti%2FGlavniDokumenti2013%2FPravilnik%2520o%2520kreditno%2520ovrednoteni%2520ob%25C5%25A1tudijski%2520dejavnost)

Uredba o merilih za potapljanje, (2003).

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED3017>

Werber, B. (2009). Blišč in beda po bolonjskem sistemu. Nove Tehnologije, Novi Izzivi [Elektronski Vir]: Zbornik 28. Mednarodne Konference o Razvoju Organizacijskih Znanosti = New Technologies, New Challenges : Proceedings of the 28th International Conference on Organizational Science Development Mednarodna K, 1620–1627. <https://plus.si.cobiss.net/opac7/bib/6393363>

TRAJNOSTNI RAZVOJ IN NJEGOVA NADGRADNJA GLEDE NA PROBLEME SODOBNE DRUŽBE V PROSTORU

DAVORIN ŽNIDARIČ

Dobovec 20, 1423 Dobovec, Slovenija, e-pošta: davorinznidaric@gmail.com.

Povzetek Trajnostni razvoj, oziroma diskurz, je trenutno še vedno prevladujoči okoljski diskurz v mednarodnih in lokalnih okoljih, ki je bil zaradi številnih družbenih, še posebej pa okoljskih problemov in njihovih posledic, oblikovan na pobudo tako imenovane Brundtlandine komisije sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja. V osnovi je predstavljal prvi globalni odziv kritične, širše javnosti, zaradi naraščajočih potreb vse številčnejšega prebivalstva, obremenitev v prostoru in pomanjkanja okoljske zavesti, ki so se odražale v vse večjih posledicah na živo in neživo naravo ter še posebej na človeka. Ideja trajnostnega diskurza je sicer predstavljala začetek pozitivne smeri v reševanju okoljskih problemov, vendar je v praksi še vedno premalo uveljavljena in globalno učinkovito sprejeta okoljska paradigma, katere delovanje se velikokrat razvija zgolj na teoretični ravni. Prav zaradi pomanjkanja poenotenja konceptov, predvsem pa praktičnih, učinkovitih in uresničljivih konceptov v prostoru, je potrebna nadgradnja trajnostnega diskurza, ki bo upoštevala sodobne trende ter trenutne prostorske in naravne danosti in omejitve.

Ključne besede:

trajnostni razvoj, okoljski problemi, samoobnovitvene sposobnosti narave, nadgradnja diskurza, omejitve.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ITS UPGRADE ACCORDING TO THE PROBLEMS OF MODERN SOCIETY IN SPACE

DAVORIN ŽNIDARIČ

Dobovec 20, 1423 Dobovec, Slovenija, e-pošta: davorinznidaric@gmail.com.

Abstract Sustainable development, or discourse, is currently still the dominant environmental discourse in international and local environments, which was formed on the initiative of the so-called Brundtland Commission in the mid-1980s due to many social problems, especially environmental problems and their consequences. It basically represented the first global response from a critical, wider public, due to the growing needs of an ever-growing population, spatial pressures and lack of environmental awareness, reflected in increasing consequences for living and non-living nature and especially for humans. The idea of sustainable discourse represented the beginning of a positive direction in solving environmental problems, but in practice the environmental paradigm is still insufficiently established and globally effectively accepted, the operation of which often develops only on a theoretical level. Due to the lack and unification of concepts, but above all practical, efficient and feasible concepts in space, it is necessary to upgrade sustainable discourse, which will take into account modern trends and current spatial and natural conditions and limitations.

Keywords:
sustainable
development,
environmental
problems,
nature's
self –
renewal
abilities,
discourse
upgrading,
limitations.

1 Trajnostni razvoj skozi čas

Trajnostni razvoj predstavlja prevladujoči okoljski in družbeni koncept, ki je bil oblikovan zaradi številnih negativnih problemov in posledic človekovega delovanja v prostoru, sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja. Obstoječi koncept, je zaradi novih okoljskih in družbenih razmer, tehnologij, predvsem pa številnih družbenih in še posebej okoljskih problemov v času in prostoru, potreben nadgradnje in učinkovite ter zavezujoče rabe, ki zahtevajo spremenjen politični in okoljski odziv. Osnovni problem diskurza, predstavlja tudi neenotno razumevanje in tolmačenje pojma trajnostnosti, ki si ga akterji v prostoru različno razlagajo. Različno trajnostno tolmačenje koncepta, povzroča v praksi številna odstopanja od njegovega osnovnega namena, ki naj bi zagotavljal družbeno, socialno, ekonomsko, predvsem pa okoljsko uravnoteženost, pogojeno z danostmi v času in prostoru. Gospodarski razvoj skupaj z doktrino neoliberalizma, trajnostno paradigmo vidi kot nadaljevanje rasti in s tem povečevanja obremenitev in pritiskov v prostoru, medtem, ko naj bi okoljski koncept slonel na upoštevanju naravnih danosti in omejitev, kar že v osnovi predstavlja popolnoma nasprotujoča koncepta in smernice razvoja. Oba koncepta (ekonomski in okoljski), skozi idejo trajnostnosti tako predstavljata oksimoron temeljne ideje prostorskega in okoljskega obstoja na omejenem planetu. Ali kot sta zapisala Kirn (2012) in Plut (2014), trajna rast v ekonomskem smislu, ne pomeni trajne rasti v okoljskem, saj sta si ta dva koncepta v osnovi diametralno nasprotujoča. Zato je prav zmanjšanje razlik med agensoma in usmerjanje v resnično enotno pojmovanje in praktično izvajanje trajnostne politike v praksi, v času številnih okoljskih in družbenih problemov, nujno in potrebno. Za spremembe, pa so poleg potrebnih kompleksnih rešitev na vseh nivojih družbeno ekonomskega področja, nujno potrebne zavezujoče politične rešitve, ne samo na lokalni, regionalni, ampak še posebej na globalni ravni. Temelj takšne skupne »zemeljske politike« pa mora vsebovati za vse akterje in skupnosti v prostoru zavezujoče in z ustreznimi mehanizmi nadzora in prisile sprejete dogovore.

2 Pomanjkljivosti koncepta trajnostnega razvoja glede na okoljske in družbene razmere

Brez temeljnih družbenih in na globalni ravni sprejetih političnih odločitev, ne moremo pričakovati ustreznih okoljskih in še manj družbenih sprememb, ki bi trenutno stanje na planetu vodile v smer obstoja. Da so temeljne pravice kot so življenje v zdravem in čistem okolju, informiranje o vplivih na in v okolju, ki predstavljata temelj Aarhuške konvencije (ec.Europa, 2020) že dolgo zgolj in večinoma samo teoretičnega filozofiranja, v praksi pa so zadeve prikrite in v korist kapitala in politik.. V neoliberalnem konceptu je dejansko vse podrejeno kapitalu in vsemogočnemu dobičku, ves koncept politike, oziroma svetovnega, globalnega gospodarstva sloni na diktaturi finančnega kapitala in povečini v nasprotju z interesi večine prebivalstva (Plut, 2014, str.110). Omejenost družbe in okolja nasproti kapitalu, pa rezultira v vse večjih degradacijah v prostoru, ki jih lahko občutimo tako v Sloveniji kot drugje po svetu. Trbovlje, Moravče, Anhovo, Celje, so samo najbolj razvpiti primeri sodelovanja politike in kapitala (največkrat tujega) na škodo ljudi, kjer prebivalcem ostajajo problemi v prostoru, dobiček in koristi pa se stekajo drugam (Kirn, 2014). Namesto politike ljudem in za ljudi, ter v zadnjem desetletju zaradi vse večjih problemov na Zemlji (vpliv tople grede, zmanjšanja porabe virov, problemi zaradi okoljskih vplivov, ipd..) na okolje, se kljub številnim in občutenim posledicam »razvoja« v prostoru, ustvarjajo politike, ki služijo ozkim političnim in kapitalskim parcialnim interesom na škodo okolja in družbe. Delovanja po principu NIMBY ali nove oblike izkoriščanja kot je najbolj izazit primer Kitjske v Afriki, predstavljajo nadaljevanje ekonomske in degradacijske politike, do ljudi in okolja, kjer so prevladujoči zgolj ekonomski dejavniki.

2.1 Spremembe polisi v odnosu do anomalij trajnostnega diskurza

Prav zaradi omenjenih anomalij v družbi, je potrebno razmisliti o večjem nadzoru nad izvajanjem polisi, saj je državna politikaje do kritikov »sistema« izrazito nenaklonjena. Omejevanje nevladnih organizacij s kratenjem njihovih pravic (Gov.si, 2020) ali discipliniranje kritičnih NVOjev z omejevanjem finančnih sredstev, postaja žal negativna praksa omejevanja družbenih interesov tudi v Sloveniji. Namesto ravno nasprotnih ukrepov, ki bi omogočali večjo vključenost družbe v postopke upravljanja in nadzora, iskanja najustreznješih rešitev ter s tem povečevanje zadovoljstva ljudi, se vključevanje NVOjev, posameznikov in zainteresiranih skupin omejuje (Gov.si.2020). Ad hoc se sprejemajo zakonske

spremembe in odločitve, ki nimajo povezave z izboljševanjem in zaščito okolja in koristi družbe, ampak ravno nasprotno, ki obremenjevanje okolja omogočajo na lažji in netransparenten način brez kakršnih koli omejitev ali varoval, s politično zaslombo.

Politika naj si bo lokalna ali državna, tako imenovna leva ali desna, demokratska ali republikanska, si zaradi lastnih parcialnih interesov, ki so velikokrat v nasprotju z družbenimi, (primer Magne Steyer) v primeru okoljsko kritičnih tehnologij, zatisne oči pred daljnosežnimi posledicami umazanih tehnologij v prostoru. Skrb za vodne vire, kmetijske površine, še posebej pa gozdove, lahko predstavljajo potencialne države prihodnosti, ob ustrezni regulaciji in politikah. Hkrati pa so omenjeni viri potenciali za zmanjševanje prehranske, energetske in politične odvisnosti. Razmišljanje o dolgoročnih strateških ciljih, mora nadomestiti, ozke in kratkoročne parcialne interese in učinke, ki so pogojeni z razprodajanjem strateških virov in omejevanjem družbenih koristi in potencialov prihodnosti. Med ključne probleme trajnostne politike, sodijo tudi neustrezni tehnološki sistemi, oziroma »umazane tehnologije«, ki se selijo v države v razvoju in nenazadnje delujejo (primer sežigalnic) tudi v državah EU - Sloveniji (Trbovlje pred leti, Anhovo danes, ...), v okoljih kjer dodatno obremenjujejo že degradirane prostore. Namesto sprejetja zaščitnih zakonov za degradirana okolja in uveljavitve strožje zakonodaje, ki bi pripomogle k zmanjšanju obremenitev in neenakosti v prostoru, trenutne politike delujejo ravno nasprotno. Neustrezne politike (umazane tehnologije-sežigalništvo) povzročajo zgolj kratkotrajne kristi za peščico zaposlenih, oziroma lastnike (primer Lafarge Cementarne in Anhovo), dolgoročne zdravstvene, okoljske in posledično družbene probleme pa prepuščajo lokalnim skupnostim. Zato je v primeru reševanja ekoloških problemov še kako pomembna ustreza lokalna in državna politika, ki mora slediti strožji okoljski zakonodaji ob umeščenosti objektov v prostoru ter ustreznem nadzoru in izvedbi učinkovitih sankcij nad obremenjevalci. Zaradi zanemarjanja okoljskih problemov in poudarjanja zgolj ekonomskih in energetskih učinkov, je sedaj potreben večji poudarek na reševanju okoljskih problemov.

Saj je, kot je zapisala Cato (2011 v Kirn, 2012, str. 151), »ekološka kriza bolj temeljna kot finančna, zato zahteva energično ukrepanje državnih in političnih organov«. Torej tistih institucij, ki lahko zaradi odločevalskih mehanizmov najučinkoviteje izpeljejo ustrezne reforme v praksi. Da je za družbeno ekološki preobrat najbolj odgovorna politika, ki ima največ vzvodov za spremembe, se

strinja tudi Kirn (2012, str. 151), ki ugotavlja, da ima politika v rokah odločevalsko in zakonodajno oblast, administracijo in podporne službe, ter na drugi organe prisile, ki skrbijo za izvajanje politik in omejevanje ekscesov v družbi.

2.2 Okoljske polisi in njihovo izvajanje v prostoru

Problem v prostoru predstavlja tudi koncept delovanja okoljskih politik na lokalni in globalni ravni, še posebej pa vloge največjih obremenjevalk, držav in korporacij, ki delujejo izven globalnega sistema, ki bi omogočal reševanje problemov. Vpliv pri uveljavljanju sprememb, ki bi vodile v okoljsko manj sporne tehnologije in obremenitve v prostoru, je na strani največjih obremenjevalk odločen. Globalni problem predstavlja tudi prevladujoča ekonomska politika, ki v nasprotju s potrebami okolja, sloni na ustvarjanju čim večjega dobička, omejevanju vloge družbe in nezavezujočih globalnih okoljskih politikah (Eckersley, 2019). Dvoličnost »kapitala« se kaže tudi v primeru omejevanja industrijskega razvoja z omejitvami izpustov v okolje, na račun držav v razvoju. Namesto, da bi se sprejel koncept selektivne odgovornosti, kjer bi razvite države zaradi preteklih dejavnosti in obremenitev, sprejele večjo breme (finančno, gospodarsko, politično) ter odgovornost za njihovo reševanje, hočejo »bogati« breme enakomerno raporediti med vse prebivalce na planetu. Namesto lastnih omejitev in prevzemanja odgovornosti za pretekle razvojne obremenitve na račun (kolonialnega) izkoriščanja tudi tako imenovanih nerazvitih, se pojavljajo težnje (razvitih držav in korporacij) po omejitvah razvoja (enake omejitve izpustov v prostor tudi nerazvitim), ki bi najbolj prizadel že tako obubožane države.

Del takšne politike, omogoča nadaljne izkoriščanju manj razvitih držav, tudi na račun umazanih tehnologij, okoriščanja z njihovimi viri in potenciali, namesto zmanjševanja neenakosti konfliktov družbi. Razvite države (kot so GB, Nemčija, ZDA, Rusija, Kitajska, Francija, itd..) pozabljajo, da so večinoma svoj razvoj ustvarjale na račun stoletnega izkoriščanja revnih, kolonij tudi z uporabo vojaške sile (Irak, sever Afrike, latinska Amerika, ipd.). Trenutno smo priča uveljavljanja novih oblik »ekonomskega« kolonializma, ki ga danes izvaja predvsem Kitajska na Afriški celini. Prav zaradi prevlade razvitih držav na račun drugih, je potrebno trenutno družbeno in gospodarsko politiko oblikovati v smeri zmanjšanja razlik med revnimi in bogatimi, razvitimi in nerazvitimi ter s ciljem omejevanja konfliktov v družbi in okolju. Vendar za resnično učinkovitost izvajanja takšnih

politik v praksi, potrebujemo lokalno in globalno usklajene polisi, ki so usmerjene k skupnim, družbeno okoljskim ciljem. To je k varovanju okolja in zmanjševanju razlik v družbi.

Za resnične spremembe, so torej potrebne rešitve, ki morajo zajemati zavezujoče globalne okoljske polisi, ki bodo nadzorovane z mednarodnimi organi, ki pa ne bi smeli biti odvisni od vsakodnevnih polisi največjih političnih igralcev in bi bilo urejena in določena njihova vloga skozi dolžnosti in odgovornosti, določeno financiranje in omogočena ustrezna nadzorovalna in kaznovalna učinkovitost v primeru kršenja dogovorjenih pravil (Eckersley, 2019).

Drug segment predstavlja poenotenost kriterijev in polisi, ki se lahko ob primerih dobrih praks nadgrajujejo in prenašajo v vse smeri, torej od vrha navzdol in obratno ter skozi različne nivoje.

Za uresničitev ciljev globalne, družbeno okoljsko sprejemljive polisi, je nujno zmanjšanje neenakosti z odpisom dolgov revnim, uvajanjem pomoči državam v razvoju na področju izobraževanja, tehnološkega in družbenega razvoja ob upoštevanju lokalnih posebnosti (Kirn, 2012, Plut, 2014). Istočasno pa bo potrebno uveljaviti resnično zelene, okoljsko nesporne tehnologije, obstoječe pa prevetriti na način, kjer bodo upoštevane samoobnovitvene sposobnosti narave in čim večja raba lokalnih potencialov.

2.3 Kritika »zelenih« tehnologij

Že samo dva primera avtomobilske in prehranske industrije—predvsem živinoreje kažeta, da v prvem primeru poglobljena študija uporabljenih tehnologij in sistemov za pridobivanje litija in drugih kovin za baterije ni zelena in v začetni fazi povzroča večje obremenjevanje kot klasična avtomobilska dejavnost (Žnidarič, Vuk, Senegačnik, 2019). Zato zelena avtomobilnost ni resnično tako zelena, kot je predstavljajo proizvajalci električnih avtomobilov, da o klasičnih avtomobilski industriji in posledicah prometa, samih tehnoloških sistemov in izpustov, posebej ne navajamo.

Če pogledamo primer, ki se nanaša na živinorejo, pa zanjo lahko z gotovostjo in dokazi podkrepjeno trdimo, da je ta panoga za okolje in prostor nedvomno škodljiva na številnih segmentih. Prvič zaradi enormne porabe vode na kilogram prirejenega mesa, drugič zaradi vpliva toplogrednih plinov, ki jih živali

producirajo ali pa kot je to v primeru Amazonskega pragozda, zaradi uničevanja deževnega gozda za sejanje poljščin primernih za prehrano živali (koruza, soja) na eni ter redukcije CO₂ na drugi strani. Trenutno živinorejski sektor na svetovni ravni proizvede letno 7,1 BT ekvivalenta CO₂, kar predstavlja 14,5% emisij toplogrednih plinov, ki jih povzroča človek s svojo dejavnostjo (The World Bank, 2020).

Skrb vzbuja tudi dejstvo, da bi lahko z vso porabljeno hrano in vodo namenjeno živinoreji zmanjšali svetovno lakoto in zmanjšali obremenitve. Zeleno kmetijstvo in prehod na vegetarijanstvo, zmanjšanje rabe kemikalij in GSOjev vsekakor predstavlja rešitev za del težav s katerimi se sooča človeštvo.

2.4 Trajnostni razvoj in okolje

Kljub številnim opozorilom narave skozi enormno povečevanje ekstremnih pojavov in njihove pojavnosti ter vse večje ozaveščenosti skupnosti glede prekoračevanja dovoljenih okvirjev obremenitev planeta, v odvisnosti od njegove samočistilne sposobnosti, se človeštvo ne zna ali noče soočiti z vse večjimi negativnimi posledicami lastnega delovanja. Čeprav Tietenberg in Lewis (2012, str. 16-21) navajata, da obstajajo tako pozitivne kot negativne interakcije med razvojem in okoljem, so naraščajoči in vse bolj intenzivnejši negativni pojavi v prostoru potrebni učinkovite in politično odzivnejše aktivacije. Ne glede na vse alarme, ki se kažejo skozi intenzivne in ponavljajoče vremenske pojave in uničenja, družbene konflikte za vire in življenski prostor, se uničevanje okolja nadaljuje. Namesto učinkovitih ukrepov za zmanjšanje trenj v prostoru in učinkovite globalne okoljske politike, se pritiski v prostoru tudi zaradi prevladujočega družbeno ekonomskega koncepta-neoliberalizma, ki sloni na ustvarjanju čim večjih dobičkov nadaljujejo.

Četudi se v miselnosti in dejanjih nekaterih držav kaže večja in bolj ekološko osveščenost kot pri drugih, merjeno po kazalcih EPI (Environmental Performance Index), ESI (Environmental Sustainability Index) ali EII (Environmental Impact Index), pa predstavlja največji problem že omenjeno pomanjkanje zavezujoče globalne politike (Eckersley, 2019). Dejstvo je, da so čezmejni in globalni vplivi obremenjevanj v prostoru preveliki, da bi jih lahko reševali zgolj na parcialni ravni. Kljub temu, da sami lahko upoštevamo vse okoljske protokole in se do okolja in soljudi obnašamo odgovorno, nismo naredili veliko, če zadeve ne obravnavamo skozi globalni okvir in se ukrepov ne

držijo tudi naši sosede, še posebej pa svetovne gospodarske in politične velesile kot so; Kitajka, ZDA, Indija, Rusija, Japonska, EU-Nemčija, ki proizvedejo večino obremenitev (gledano CO₂)(Climatetrade, 2019) in imajo na drugi strani zaradi svoje ekonomske moči, največji vpliv na svetovno politiko. Dokler se sporazumom ne bodo aktivno zavezale, ZDA, Kitajska, Indija, Rusija, EU do takrat ne bo odločilnih korakov za zmanjšanje družbeno okoljskih problemov.

Neodgovoren odnos do okolja in delovanje po principu NIMBY nas je pripeljalo do različnih stanj in posledic za človeka in vsa živa bitja. Nepravilno skladiščenje jedrskih odpadkov, pretirana raba kemikalij, sežiganje in odmetavanja odpadkov v reke, jezera, oceane, vse večje potrebe po redkih kovinah, ipd., že bistveno vplivajo na kvaliteto življenja. Čeprav je ta vpliv zaradi prenosa umazanih tehnologij in postopkov večji v nerazvitih državah Azije in Afrike, tudi Evropa ni popolnoma imuna na takšna za okolje in ljudi destruktivna ravnanja. Ne glede na to ali so države članice EU ali ne (sicer so tiste v EU v prednosti glede na skupno in večinoma strožjo okoljsko zakonodajo), izkoriščajo nekatere korporacije vpliv na politike držav, ki jim omogočajo umazano industrijo in obremenjevanja na tujih območjih, kjer prebivalcem ogroženih področij ostanejo okoljski in družbeni problemi, dobiček pa se steka drugam. Takšno ravnanje se danes dogaja tudi v Sloveniji v Anhovem, Celju – Bukovžlaku, v bližnji preteklosti se je dogajalo in se v nekaterih primerih (odpadni pepel) še vedno v Trbovljah.

3 Ukrepi za premik v smeri učinkovite trajnostne politike

Zaradi neodgovornega okoljskega ravnanja, ki še vedno traja, bi bilo potrebno uvesti nadgradnje in ukrepe na naslednjih, medsebojno povezanih področjih, ki morajo obsegati ravnanja tako na lokalnem kot globalnem okolju in sicer skozi spremembe na :

Področju zakonodaje;

- uvesti je potrebno ostrejšo okoljsko zakonodajo po principu selektivne odgovornosti, kjer imajo razvite industrijske države prevladujočo odgovornost do okoljskih in družbenih problemov na planetu, ki so ga v največji meri tudi same najbolj povzročile
- uvesti in ozavestiti je potrebno odgovorno in dogovorjeno zavezujočo globalno okoljsko zakonodajo

- potrebna je strožja okoljska zakonodaja za degradirana območja ob morebitnih posegih v prostoru, ki onemogoča dodatna obremenjevanja
- uvesti je potrebno previdnostno načelo v zakonska določila tam kjer se uvajajo tehnologije, ki puščajo dvom v njihovo nesporno okoljsko delovanje
- uporabnikom fosilnih goriv, je potrebno postaviti višje cene, oziroma plačevanje kazni za rabo fosilnih goriv in spodbude drugim ob uporabi OVE
- uveljaviti je potrebno mehanizme za učinkovitejšo in politično neodvisno vlogo organov pregona, sodstva-financiranje, zagotavljanje razumnih rokov obravnav in možnost odpoklica neučinkovitih organov
- potrebno je vzpostaviti učinkovit inšpekcijski nadzor in zagotoviti konstruktivno in učinkovito nadziranje posegov v prostoru

Tehnološki procesi:

- v proizvodne in upravljalne procese je potrebno uvesti resnično zelene tehnologije, vire OVE in večnamenske materiale, ki bi zmanjševali porabo virov, v delovne sisteme pa odločevalne procese, ki omogočajo večjo vključenost delavcev, učinkovitost procesov in boljše delovne pogoje
- proizvodni-tehnološki procesi morajo bazirati na prevladujoči rabi zelene energije, sonca, geotermalnih potencialov, obiomase ter slonijo na optimizaciji rabe virov tako na primarni kot sekundarni ravni
- podpreti je potrebno energetska politiko v smeri večje rabe obnovljivih virov in uvedbi principov URE
- vzpodbujati je potrebno uvajanje BAT tehnologij
- produkcija predmetov mora slediti njihovi večkratni ali trajni uporabi, namesto časovnih omejitev
- posebne vsodbude je potrebno nameniti v sisteme in procese za zmanjšanje porabe energije z ukrepi osebne in industrijske omejitve ter vpeljave pametnih tehnologij
- energetska politiko je potrebno usmeriti v čim manjšo (zunanjo-tujo) odvisnost ter v sisteme skladiščenja energije, oziroma spodbuditi lastno proizvodnjo energije tako na zasebnem kot industrijskem področju

Finančno področje:

- morajo biti umerjeni v uvajanje ukrepov, ki sledijo zmanjšanju okoljske in družbene socialne neenakosti na lokalnem kot globalnem območju
- prevetriti je potrebno socialne programe v smeri večje učinkovitosti in spodbujanja zaposlovanja ter zmanjšanja neenakosti v družbi
- potrebno je dodatno finančno pomagati nerazvitim regijam in državam skozi izobraževalne, razvojne in okoljske programe in rešitve
- zavzemati se je potrebno za čim učinkovitejši nadzor na poslovanjem in finančnimi transakcijami ter uveljavljanje učinkovite davčne politike, ter usmeriti politično moč v ukinitvev davčnih oaz

- **Družbeno socialno področje:**

-

- potrebne so spremembe polisi v smeri zmanjšanja porabe virov tako na osebni kot družbeni ravni
- spremembe prehranskih navad v smeri zmanjševanja rabe mesa in s tem omejevanja živinoreje in prehod v veganstvo in vegetarijanstvo
- zaščita širše družbenih skupin nasproti kapitalu v primeru obremenjevanj in negativnih vplivov v prostoru
- izvajanje odgovornosti po principu obremenjevalec plača
- uveljavljanje večje vloge skupnosti skozi lokalne in regionalne nivoje na način čim manjših omejitev za NVO, posameznike in skupine
- subvencioniranje zdravstvenih programov in posledic prebivalcev zaradi industrijske dejavnosti (silikoza, problemi z dihali, prebavnim traktom, koža...)

Okoljsko področje:

- sanacija degradiranih površin
- omejevanje industrijskega delovanja v degradiranih območjih
- zahteva in nadzor za izvajanje sanacij na breme obremenjevalcev in ne družbe
- zaščita naravnih habitatov in okolij z naravnimi viri (vodna in kmetijska območja)

- ponovna uvedba okoljske inšpekcije v najbolj kritičnih območjih (industrijska, intenzivno kmetijska območja, ipd.)

Politično področje:

- spodbujanje prehranske samooskrbe in ponovna vzpostavitev prehranskih verig
- zmanjšanje energetske odvisnosti
- povečevanje vloge in nadzora javnosti nad delovanjem lokalne in državne oblasti-učinkovita, neodvisna participativna vloga posameznika
- odpoklic izvoljenih predstavnikov ljudstva, če ti ne zastopajo ljudi, ki so jih izvolili
- globalno je potrebno sprejeti, usklajene in v praksi izvršljive okoljsko družbene ukrepe v smeri zmanjšanja okoljske in družbene neenakosti
- prehod iz neoliberalnega koncepta v ekosocialni koncept z vmesnim prehodom skozi eko kapitalizem
- zmanjševanje vpliva kapitala na politične odločitve-neodvisna vloga organov pregona do vsakokratne politike
-

Za dokaj neboleč prehod iz klasičnega neoliberalnega koncepta, bi bilo potrebno trajnostno politiko obravnavati na način, ki bo spodbujal zeleni kapitalizem, ki ne bo slonel zgolj na ustvarjanju dobička za vsako ceno, ampak bo resnično usmerjen v skupnost, naravo ter prostor. Le tak koncept bi nas ob striktnem upoštevanju in skupni globalni okoljsko-družbeni politiki lahko pripeljal v stanje, ko bi se trenja v družbi in obremenitve v prostoru zmanjšala in omogočila zmanjšanje neenakosti, ki se danes gledano skozi svetovno merilo vse bolj povečujejo in vodijo v vse večje družbene in okoljske konflikte (World, 2020). Hkrati pa bi takšen koncept (zmanjševanja neenakosti) omogočil mirno transformacijo do poti v ekosocialno družbo, ki bi dejansko slonela na popolnoma drugačnem konceptu kot je trenutni model, ki je ne glede na vsa pričakovanja ljudi ob zamenjavi družbenih sistemov (primer držav bivše Jugoslavije) povzročil še večja razočaranja in razlike, kot pretekli sistem.

4 Zaključek

Brez reševanja vseh omenjenih segmentov, tako na okoljskem, tehnološkem, družbenem, zakonodajnem in seveda nenazadnje tudi političnem področju, ne bomo dosegli učinkovitih rezultatov pri zmanjševanju obstoječih problemov v prostoru. K celoviti obravnavi in vključevanju množic nas silijo razmere, ki povečujejo konflikte med človekom in naravo in med tistimi, ki vire še imajo in tistimi, ki so vire že zdavnaj izkoristili. Kam takšna neenakost vodi nam trenutno dokazujejo krizne situacije v svetu in naraščanje ekonomske ekspanzije predvsem v Afriki, ki predstavlja vsaj z vidika Kitajske, novo obliko sodobnega kolonializma z modernimi prijemi. Za rešitev nastalih okoljskih in družbenih problemov, predvsem pa omejevanje njihovega razširjanja, je potrebno ukrepanje tako na globalni kot lokalni ravni. Številni konflikti med razvitimi in nerazvitimi, severom in jugom, begunska kriza in posledice podnebnih sprememb so dejstva in so tukaj in zdaj, zato je za njihovo rešitev potrebno tudi takojšnje ukrepanje. Sprejemanje učinkovitih in v praksi uresničljivih političnih odločitev, pa ne nazadnje nujno potreben ukrep za učinkovito doseganje sprememb v prostoru. Uveljavljanje družbeno in okoljsko uravnoteženega koncepta sicer zahteva miselne in praktične premike v odločevalskih strukturah na lokalni in globalni ravni, ki izhajajo iz osebnostnih sprememb, ki jih brez odrekanj in omejitev klasičnega potrošništva ne bo mogoče izpeljati. K temu nas zavezujejo omejenost planeta, družbeni problemi ter vse večje podnebne spremembe, ki že ogrožajo obstoj človeške vrste na Zemlji. Ne glede na negativno sprejemanje politike v javnosti, predstavlja tako ustrezna lokalna, državna in globalna družbeno-okoljska politika, ki bo slonela na popolnoma drugačnem konceptu razvoja kot sedaja neoliberalna politika, ključ do učinkovitih sprememb. Različne oblike sodelovanja v skupnostih, ter večja vključenost javnosti v za družbo pomembnih odločitvah, ki se tičejo varnosti, virov, preživetja in okolja, je nujna in potrebna. Še posebej danes, ko se viri preživetja zmanjšujejo, število prebivalcev že približuje osmim milijardam, kjer znanost in tehnologije omogočajo večini prebivalcev razvitega sveta drugačno življenje kot pred desetletji. Razvoj na različnih področjih je povzročil drugačen način življenja, razmišljanja in odločitev, ki pa so imele tudi izrazit vpliv na obremenitve v prostoru. Zanimarjanje ekologije na račun ekonomije in energije, je danes zaradi vse številčnejših in pogostejših negativnih procesov v naravi in prostoru, potrebno spremeniti v družbeni sistem, ki sloni na ekocentrizmu, varovanju okolja in

sožitju človeka z živo in neživo naravo. Čeprav je bil trajnostni razvoj v osnovi konceptuiran zaradi vse številčnejših okoljskih problemov v prostoru, vse do danes ni rezultiral v učinkovit odgovor na kritične naravne in prostorske probleme v času in prostoru. Za večjo učinkovitost v smeri reševanja in resnično zelenega udejstvovanja vseh akterjev v prostoru, so prav zaradi neučinkovitosti sedanje, nujno potrebne spremembe politik, ki so in bodo usmerjene v razreševanje okoljskih in družbenih problemov. Če so dosedanje politike, ne glede na politično obarvanost, strmele zgolj k kratkotrajnim ekonomskim učinkom in elitizmu dobička, brezumnemu izkoriščanju in prekoračitvah naravnih virov, nebrzdani porabi in obremenitvam v prostoru, morajo nove »politike« strmeti k skupnim ciljem družbe, omejitvam porabe in izkoriščanju naravnih virov, ki so pogojene z naravnimi danostmi in ohranjanjem narave. Za premik k spremembam, pa je potrebna nadgradnja trajnostne politike z drugačnimi ukrepi, zavezujočimi politikami lokalnega in globalnega značaja, oblikami sodelovanja in sobivanja človeka in narave, brez njegove nadvlade nad živo in neživo naravo. Članek je zato usmerjen h kritičnemu razmisleku o dosedanjem ravnanju človeka do narave ter potrebnim nadgradnjam trajnostnega koncepta v smeri njegove večje učinkovitosti v doseganju osnovnega načela, družbene, ekonomske in okoljske uravnoveženosti. Hkrati pa članek omogoča vpogled v nekatere rešitve, ki so za drugačen »preživetveni« način življenja na planetu potrebne. Ne glede na raznolikost kultur in civilizacij na Zemlji, smo vsi podvrženi omejenosti planeta in njegovih virov, z mogoče različno časovno distanco, kar nas zavezuje k drugačnemu pristopu, če želimo zanamcem zapustiti delček tistega, kar so nam zapustili naši predniki.

Literatura

- Climatertrade, (2019). Which countries are the Worlds biggest carbon polluters ?
Dostopno prek: <https://www.climatetrade.com/which-countries-are-the-worlds-biggest-carbon-polluters/>.
- Eckersley, R. (2019). The Green State, Rethinking Democracy and Sovereignty.
Copyright: Zelena država-Premišljanje demokracije in suverenosti. Inštitut časopis za kritiko znanosti, 2019.
- Ec.Europa (2020). The Aarhus Convntion. Dostopno prek:
<https://ec.europa.eu/environment/aarhus/>

- EPA (2018). The Environmental Protection Agency protects people and the environment from significant health risks, sponsors and conducts research, and develops and enforces environmental regulations. Dostopno prek: <https://www.usa.gov/federal-agencies/environmental-protection-agency>
- Kirn, A. (2012). Družbeno ekološki obrat ali propad. Ljubljana: Znanstvena založba FDV.
- Gov.si, (2020). Pridobitev statusa nevladne organizacije v javnem interesu na področju ohranjanja narave. Dostopno prek: <https://www.gov.si/zbirke/storitve/pridobitev-statusa-nevladne-organizacije-v-javnem-interesu-na-podrocju-ohranjanja-narave/>.
- Kirn, A. (2014). Ekosocializem kot alternativa. Teorija in praksa 51(6), str. 1021- 1056.
- Kirn, A. (2016). Ekosocializem kot povezava družbenosti in sonaravnosti: realna alternativa ali utopija. Varstvo narave, 29 (2016) str. 49-72.
- Plut, D. (2013). Demokratični ekološki socializem-realna alternativa. Dostopno prek <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/demokraticni-ekoloski-socializem-ndash-realna-alternativa.html>
- Plut, D. (2014). Ekosocializem ali barbarstvo? Demokratični ekološki socializem in trajnostni sonaravni razvoj, Društvo gibanje za trajnostni razvoj Slovenije-TRS, Ljubljana 2014.
- Senegacnik, M; Žnidarič, D; Vuk, D; (2020). Okoljski in logistični vidiki alternativnih pogonov avtomobilov. 39. mednarodna konferenca o razvoju organizacijskih znanosti Organizacije na krožišču inovativnosti in digitalne transformacije, konferenčni zbornik. str. 739-755.
- The World Bank, (2020). Moving towards sustainability: The Livestock Sector and The World Bank.
Dostopno prek: <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/moving-towards-sustainability-the-livestock-sector-and-the-world-bank>
- Tietenberg, T in Lewis L. (2012). Environmental & Natural Resource Economics – Ninth Edition. New York : Harper Collins College Publ., 1994. str. 432.
- World, (2020). Global inequality data-2020 update. Dostopno prek: <https://wid.world/news-article/2020-regional-updates/>

USKLAJEVANJE DELOVNEGA IN DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA: VIDIK SPOLA

JASMINA ŽNIDARŠIČ & MOJCA BERNIK

Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kranj, Slovenija, e-pošta: jasimina.znidarsic@um.si, mojca.bernik@um.si.

Povzetek S porastom družin, kjer sta zaposlena oba starša ali enostarševskih družin ter na drugi strani vse večjimi zahtevami delovnih organizacij, podaljševanjem delovnika in zahtevam po stalni pripravljenosti, postaja usklajevanje delovnega in družinskega življenja vse težje. Usklajeno delovno in družinsko življenje je pomembno tako za posameznika kot za delovno organizacijo, saj vpliva na zadovoljstvo pri delu, zavzetost, produktivnost in tudi manjšo fluktuacijo zaposlenih. Na usklajevanje delovnega in družinskega življenja vplivajo številni dejavniki, eden pomembnih je spol. Čeprav se tudi moški srečujejo s težavami usklajevanja dela in družine, pa raziskave kažejo, da so še vedno ženske tiste, pri katerih je konflikt med delom in družino večji, saj v večji meri prevzemajo skrb za otroke in gospodinjska opravila. Prispevek na podlagi preučevane literature in prejšnjih raziskav predstavlja stanje za področju usklajevanja dela in družin v Sloveniji z vidika spola. Predstavljeni so tudi rezultati raziskave izvedene med 343 zaposlenimi v slovenskih podjetjih in predlagane možne izboljšave tako na ravni organizacije kot države.

Ključne besede:

usklajevanje
dela in
družine,
kadrovski
management,
spol.

WORK-FAMILY BALANCE: GENDER PERSPECTIVE

JASMINA ŽNIDARŠIČ & MOJCA BERNIK

Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kranj, Slovenija, e-pošta:
jasimina.znidarsic@um.si, mojca.bernik@um.si.

Abstract With the growth of the family, in which both parents are working or single parents, and on the other hand the growing demands of work organizations, the extension of working hours and the requirement to be constantly on call, the harmonization of work and family life is becoming increasingly difficult. Work-family balance is important for both the individual and the work organization, as it affects job satisfaction, engagement, productivity and also less employee turnover. Work-family balance is influenced by many factors, one of the most important is gender. Although men also face difficulties in work-family balance, research shows that women are still the ones with more work-family conflicts, as they take more care of children and household chores. The contribution based on previous literature and previous research presents the situation in the field of work-life balance in Slovenia from the gender point of view of. The results of a survey conducted among 343 employees in Slovenian companies were also presented, as well as possible improvements proposed at the level of both organizations and the state.

Keywords:

work-
life
balance,
human resources,
gender .

1 Uvod

Ob današnjem hitrem tempu življenja se posameznik nemalokrat srečuje s težavo, kako uskladiti vse življenjske vloge in obveznosti. S porastom družin, kjer sta zaposlena oba starša, enostarševskih družin, večanjem števila družin z oskrbovanimi člani družine ter na drugi strani vse večjimi zahtevami delovnih organizacij, podaljševanjem delavnika in dobo moderne tehnologije, v kateri mora biti posameznik pravzaprav ves čas »na voljo«, bo usklajevanje dela in družine vse težje, konflikt med obema sferama pa vse večji.

Problematika usklajevanja delovnega in družinskega življenja je v današnjem času aktualna tema razprav in znanstvenih študij, praksa pa kaže, da se zaposleni še vedno soočajo s problemi pri uresničevanju nekaterih pravic, ki se vežejo na usklajevanje dela in družine ter starševstvo. Demografske spremembe, ki se kažejo tudi v vedno večjem številu zaposlenih žensk in s tem družin, v katerih sta zaposlena oba starša, so ustvarile vse bolj raznoliko delovno silo in tako večjo potrebo zaposlenih, da bi uravnotežili delovno in družinsko življenje (Rajadhyaksha in Bhatnagar, 2000).

Ne samo, da je vse več žensk vključenih v proces dela, zaradi gospodarskih razmer in družbenih zahtev se je tudi vloga zaposlenih žensk v primerjavi s preteklostjo v celoti spremenila. Soočajo se z ogromnim pritiskom, da razvijajo kariero tako hitro in močno kot moški sodelavci, vendar pa se od njih hkrati pričakuje, da aktivno sodelujejo tudi v družinskem življenju (Delina in Prabhakara Raya, 2013). Na drugi strani pa si moški želijo biti vse bolj vpeti v družinske zadeve, delodajalci pa še vedno premalo upoštevajo njihovo starševsko vlogo oziroma se v povezavi s tem pogosto srečujejo s težavami pri delodajalcih.

Prispevek se osredotoča predvsem na vidik spola v povezavi s konceptoma usklajevanja delovnega in družinskega življenja in konflikta med delom in družino.

2 Teoretično ozadje

2.1 Usklajevanje delovnega in družinskega življenja

Usklajevanje delovnega in družinskega življenja na splošno lahko opišemo kot zadovoljujočo vključenost ali »prilaganje« med več vlogami v posameznikovem življenju (Bedarkar in Pandita, 2014). Koncept se uporablja predvsem za opisovanje stabilnosti in ravnovesja med odgovornostmi, povezanimi z delom, in tistimi zunaj plačanega dela oziroma družinskih obveznosti, pri tem pa je ravnovesje tam, kjer posameznik meni, da je prav (Rajni in Ravinder, 2015).

Z drugimi besedami, kot pravijo Shankar, Mahesh in Nanjundeswaraswamy (2007), je usklajevanje dela in družine koncept, ki podpira trud posameznika, da razdeli svoj čas in energijo med delo in druge pomembne vloge in naloge v svojem življenju. Usklajevanje dela in družine je torej prizadevanje, da ima posameznik dovolj časa in energije, ki ju nameni družini, prijateljem, skupnosti, duhovnosti in osebnostni rasti, sebi in drugim zasebnim aktivnostim, ob tem pa opravi vse naloge na svojem delovnem mestu.

Usklajeno delovno in družinsko življenje je pomembno tako za posameznika kot organizacijo, saj vpliva na zadovoljstvo pri delu, organizacijsko zavzetost, produktivnost, uspešnost, učinkovitost in zadržanje obstoječih zaposlenih (Kaur in Kumar, 2014). Usklajenost med delom in družino napoveduje zadovoljstvo z delom in življenjem ter hkrati služi kot mediator med konfliktom med delom in družino ter zadovoljstvom (Haar, 2009). Literatura s področja usklajevanja dela in življenja (npr. Frone, 2003; Sav in drugi, 2013) izpostavlja velik pomen usklajenosti dela in družine in zmanjševanje konflikta med obema sferama za zdravje in splošno dobro počutje.

Vsi zaposleni imajo postavljene določene meje med delom in družino in prehajanje ene v drugo oziroma iz ene v drugo, vprašanje pa je, kako posamezniki te meje postavijo v težnji, da dosežejo usklajenost med obema sferama (Allen, Cho in Meier, 2014). Raziskave s področja usklajevanja delovnega in družinskega življenja poročajo predvsem o treh vrstah izkušenj, s katerimi se srečuje posameznik pri usklajevanju različnih vlog. Prva je konflikt med delovnim in družinskim življenjem - to je konflikt med delom in drugimi življenjskimi

vlogami, ki je posledica nekompatibilnosti oziroma neuskklajenosti zahtev obeh področij (Greenhaus in Beutell, 1985). Druga izkušnja je zadovoljstvo z usklajenostjo delovnega in družinskega življenja – to je celotna ocena posameznikovih izkušenj s področja dela in ostalih življenjskih vlog (Greenhaus in Allen, 2011; Valcour, 2007). Tretja izkušnja pa je, kot izpostavljata Greenhaus in Powell (2006), bogatenje delovnega in družinskega življenja – to pa pomeni, v kolikšni meri doživljanje v eni vlogi izboljša kakovost življenja v drugi vlogi. V nadaljevanju bomo bolj podrobno predstavili prvo izkušnjo, to je konflikt med delom in družino.

2.2 Konflikt med delom in družino

Konflikt med delom in družino je pomembno povezan z (ne)uskklajenostjo med delovnim in družinskim življenjem (Brough, Timms & Bauld, 2009), saj negativno vpliva na usklajevanje dela in družine (Haar, 2013).

Konflikt med delom in družino obstaja takrat, ko čas, namenjen zahtevam ene vloge otežuje izpolnjevanje zahtev druge vloge (časovni konflikt vlog), oziroma ko obremenitve ene vloge otežujejo izpolnjevanje zahtev druge vloge (obremenitveni konflikt) ali pa ko vedenje v eni vlogi otežuje vedenje v drugi vlogi (vedenjski konflikt). Konflikt med delom in družino se torej pojavi, ko so delovne in družinske zadeve nekompatibilne oziroma nezdržljive (Netemeyer, Boles & McMurrian, 1996; Cooklin in drugi, 2016). Torej, konflikt med delom in družino pomeni, da posameznik posveti delu ali preveč časa ali pa preveč energije, da bi se potem lahko posvetil še družini oziroma privatnemu življenju.

V literaturi zasledimo tudi delitev konflikta delo/družina glede to, katera sfera moti delovanje v drugi sferi; to je konflikt med delom in družino ter konflikt med družino in delom. Konflikt med delom in družino je oblika konflikta med vlogama, kjer splošne zahteve dela in čas, namenjen delu, vplivajo in motijo opravljanje družinskih obveznosti. Konflikt med družino in delom pa je oblika konflikta med vlogama, kjer splošne družinske zahteve in čas, namenjen družini, vplivajo na opravljanje dela (Netemeyer, Boles in McMurrian, 1996). Oba konflikta sta pogosto medsebojno povezana (Frone, Russel in Cooper, 1992).

Na konflikt med delom in družino vplivajo številni dejavniki. Eden izmed pomembnih je tudi spol, saj raziskave kažejo, da konflikt med delom in družino na splošno bolj obremenjuje ženske kot moške (Oshio, Inoue in Tsutsumi, 2017).

Raziskava Devi in Rani (2016) je tudi pokazala, da so poročene ženske občutile večji konflikt med delom in družino kot neporočene. Večji konflikt pa občutijo tudi zaposleni z otroki, še posebej tisti z več otroki (doma), saj morajo bolj prilagoditi svoje zahteve, čas in čustva med delom in družino kot tisti, ki imajo malo ali nič otrok (Netemeyer, Boles in McMurrian, 1996).

2.3 Vloga spola pri usklajevanja delovnega in družinskega življenja

Demografske spremembe, ki se kažejo tudi v vedno večjem številu zaposlenih žensk in s tem družin, v katerih sta zaposlena oba starša, so ustvarile vse bolj raznoliko delovno silo in tako večjo potrebo zaposlenih, da bi uravnotežili delovno in družinsko življenje (Rajadhyaksha in Bhatnagar, 2000). Ne samo, da je vse več žensk vključenih v proces dela, zaradi gospodarskih razmer in družbenih zahtev se je tudi vloga zaposlenih žensk v primerjavi s preteklostjo v celoti spremenila.

Raziskave (npr. Delina in Prabhakara Raya, 2013; Shadab in Arif, 2015) s področja usklajevanja dela in družine tako kot pomemben dejavnik, ki vpliva na usklajevanje, izpostavljajo tudi spol, saj so kljub trendu po spolni enakosti še vedno v večini ženske tiste, ki v večji meri prevzemajo skrb za otroke in družinska opravila. Stanje se sicer izboljšuje in moški so vedno bolj vključeni v družinske obveznosti (npr. gospodinjska dela ter nega in vzgoja otrok), vendar v porabi časa za gospodinjska opravila in skrbi za otroke med spoloma še vedno obstajajo razlike. Ženske za gospodinjska opravila porabijo dobrih 200, za skrb za otroke pa dobrih 500 ur letno več kot moški. V Sloveniji moški v povprečju porabijo 10,06 ure na teden za gospodinjstvo, ženske pa v povprečju 28,42 ure. Podobno je pri skrbi za druge člane družine, pri čemer moški v povprečju porabijo 6,95 ure za skrb za druge osebe dnevno, ženske pa v povprečju 12,46 ure (Šori, 2017).

Mednarodna primerjalna raziskava (Stier, Lewin-Epstein in Braun, 2012), ki je vključevala 27 držav (Avstralija, Belgija, Ciper, Češka, Čile, Danska, Filipini, Finska, Francija, Izrael, Japonska, Latvija, Madžarska, Mehika, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Rusija, Slovenija, Slovaška, Španija, Švedska, Švica, Velika Britanija in ZDA), in raziskava (Roeters, 2011), izvedena v 31 evropskih državah (EU ter Hrvaška, Turčija, Norveška in Švice), sta pokazali, da se ženske v skoraj vseh državah soočajo z večjim konfliktom med delom in družino in da so ženske tiste, pri katerih so zasledili večjo povezanost med različnimi ukrepi (npr. fleksibilni delovni čas, urejeno varstvo otroka itd.) ter konfliktom med delom in družino.

Usklajeno delovno in družinsko življenje je zato še toliko bolj pomembno za ženske. Podatki raziskave, ki sta jo izvedla Delina in Prabhakara (2013) med zaposlenimi poročenimi ženskami, so pokazali, da se v veliki meri soočajo s problemom usklajevanja dela in družine. Večina anketiranih je ocenila, da je največji problem pri »biti zaposlena ženska« prav usklajevanje dela in družine, hkrati pa so se v veliki meri strinjale, da je usklajeno delovno in družinsko življenje močno povezano s kakovostjo življenja.

3 Raziskava

V nadaljevanju bodo predstavljena raziskovalna vprašanja, vzorec in rezultati raziskave.

3.1 Raziskovalna vprašanja

Na podlagi analize literature in predhodnih raziskav smo se odločili, da preverimo ali obstajajo razlike med spoloma glede usklajevanja delovnega in družinskega življenja ter konflikta med delom in družino. Zato smo izvedli raziskavo med zaposlenimi v slovenskih podjetjih in z njeno pomočjo skušali odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja:

V1: Ali anketiranci menijo, da imajo usklajeno delovno in družinsko življenje?

V2: Ali obstajajo statistično pomembne razlike pri usklajevanju delovnega in družinskega življenja med spoloma?

V3: Ali anketiranci menijo, da obstaja konflikt med njihovim delom in družino?

V4: Ali obstajajo statistično pomembne razlike v dojemaju konflikta med delom in družino med spoloma?

3.2 Instrument in spremenljivke

Odgovore nazastavljena raziskovalna vprašanja smo pridobili z raziskavo med zaposlenimi v slovenskih podjetjih. Anketni vprašalnik je bil razdeljen na več sklopov: na splošne oziroma demografske značilnosti anketirancev in vprašalnika o usklajevanju dela in družine ter vprašalnika o konfliktu med delom in družino. Vprašalnik je bil anonimen in zaprtega tipa.

Za merjenje usklajevanja delovnega in družinskega življenja smo uporabili validiran vprašalnik s štirimi postavkami, ki so ga razvili Brough in sodelavci (2014). Anketiranci so za vsako oh teh postavk, ki se nanašajo na usklajevanje delovnega in družinskega življenja, označili svojo stopnjo strinjanja na 5-stopenjski Likertovi lestvici, ki sega od 1 – sploh se ne strinjam do 5 - se popolnoma strinjam. Koeficient alfa za to merjenje je bil 0,869, kar kaže na dobro zanesljivost merjenja,.

Konflikt med delom in družino smo merili z validiranim vprašalnikom avtorjev Carlson, Kacmar in Williams (2000). Vprašalnik je sestavljen iz 18 postavk, razdeljenih v šest sklopov po tri trditve. Prvi sklop so tri trditve, ki se nanašajo na časovno poseganje družine v delo, drugi sklop na časovno poseganje dela v družino, naslednjih šest trditev se nanaša na obremenitveni konflikt dela z družino ter obremenitveni konflikt družine z delom, zadnja dva sklopa po tri trditve pa se nanašata na vedenjski konflikt dela z družino in družine z delom. Koeficient alfa za to merjenje je bil 0,892, kar kaže odlično zanesljivost merjenja,.

3.4 Vzorec

Raziskava je bila narejena v obliki študije primera. Kvotni vzorec je zajemal približno 0,5 % slovenskih podjetij, kar predstavlja 2 veliki podjetji, 10 srednjih ter 37 malih podjetij, mikro podjetja smo zaradi preobsežnosti izločili. Znotraj vzorca smo se omejili na gospodarstvo ter se pri velikih in srednjih podjetjih osredotočili le na proizvodna podjetja, saj smo v tem primeru lahko zajeli tako zaposlene v administraciji kot tudi proizvodne delavce. Ker nas je zanimala

percepcija vseh zaposlenih, smo v raziskavo zajeli zaposlene na vseh ravneh, in sicer od najvišjega do najnižjega, torej vodstvo ter vse ostale zaposlene. Skupaj je bilo v vzorcu 3.200 zaposlenih, nazaj smo pridobili 343 v celoti izpolnjenih anket.

Anketiranci so bili razmeroma enakomerno razporejeni po spolu, saj je anketni vprašalnik rešilo 165 (48,1 %) žensk in 178 (51,9 %) moških. Starost anketirancev je bila od 19 do 62 let, pri čemer je povprečna starost anketirancev 39,7 leta. Glede na zakonski stan je bila struktura vzorca naslednja: samskih jih je bilo 60 (17,5 %), poročenih 259 (75,5 %), ločenih 15 (4,4 %), ovdovelih pa 9 (2,6 %). Od 343 anketirancev jih je 248 (72,3 %) odgovorilo, da imajo otroke, 94 (27,4 %), da jih nimajo, 1 odgovor pa je bil neveljaven.

Skoraj polovica anketirancev (162 oziroma 47 %) ni imelo mladoletnih otrok, 75 (21,9 %) jih je imelo enega, 83 (24,2 %) jih je imelo dva mladoletna otroka, 20 (5,8 %) tri in trije anketiranci (0,9 %) so imeli več kot tri mladoletne otroke. Na vprašanje o polnoletnih otrocih je dobri dve tretjini anketirancev (236 anketirancev oziroma 68,8 %) odgovorilo, da nimajo polnoletnih otrok, 44 anketirancev (12,8 %) imajo enega polnoletnega otroka, 51 (14,9 %) jih ima dva polnoletna otroka, 10 anketirancev (2,9 %) ima tri in 2 anketiranca (0,6 %) imata več kot 3 polnoletne otroke.

183 anketirancev (53,4 %) je zaposlenih v majhnem podjetju, 79 (23 %) v srednjem podjetju in 81 anketirancev (23,6 %) v velikem podjetju. V povprečju anketiranci delajo 40,82 ure na teden (standardni odklon 5,088), večina (80 %) jih dela zakonsko določenih 40 ur na teden. Najmanjše število ur je bilo 8 na teden, največje pa 80 ur na teden. 163 anketirancev (47,5 %) je bilo zaposlenih v proizvodnji, 111 (32,4 %) v administraciji in 69 anketirancev (20,1 %) na vodstvenem položaju.

4 Rezultati

V raziskavi smo preučevali kako zaposleni v slovenskih podjetjih ocenjujejo usklajenost delovnega in družinskega življenja, ter s kakšnim konfliktom med delom in družino se soočajo. Zanimalo nas je tudi ali obstajajo razlike glede na spol.

Prvi koncept, ki smo ga preučevali je bil usklajenost delovnega in družinskega življenja. Rezultati raziskave so pokazali, da anketiranci razmeroma dobro ocenjujejo usklajevanje delovnega in družinskega življenja, saj je povprečje 3,18. Presenetljivo so ženske nekoliko boljše ocenile usklajenost delovnega in družinskega življenja kot moški, saj je povprečje moških 3,14, žensk pa 3,23 (Tabela 1).

Tabela 1: Povprečje anketirancev za koncept usklajevanje delovnega glede na spol

Usklajevanje dela in družine	Povprečje	Standardni odklon	
		Standardni odklon	Mediana
Moški	3,14	1,14	
Ženske	3,23	1,05	
Skupaj	3,18	1,09	3,25

Za ugotavljanje statistično pomembnih razlik smo naredili t-test. Rezultati Levenovega testa enakosti variance med moškimi in ženskami kažejo, da ni statistično pomembnih razlik med usklajevanjem dela in družine med moškimi in ženskami, saj je statistična pomembnost F-testa homogenosti varianc višja od 0,05, kar pomeni, da sta varianci homogeni ($p = 0,172$). Med aritmetičnima sredinama obeh skupin (moških in žensk) ni statistično pomembnih razlik. Na osnovi podatkov t-testa ne moremo reči, da obstajajo statistično pomembne razlike med spoloma pri usklajevanju dela in družine (Tabela 2).

Tabela 2: Neodvisni t-test za ugotavljanje razlik med spoloma

		Usklajevanje dela in družine
Levenov test	F	1,877
homogenosti varianc	Sig.	,172

Enako smo ugotavljali tudi za konflikt med delom in družino. Najprej smo izračunali skupno povprečje konflikta med delom in družino. Tudi tu so rezultati pokazali, da se z nekoliko večjim konfliktom soočajo moški (povprečje pri moških je 2,69, pri ženskah pa 2,64), vendar je razlika zelo majhna. Niso pa rezultati pokazali večjih konfliktov med delom in družino, saj je povprečje 2,67.

Kot je razvidno iz tebele 2, imajo zaposleni največ težav pri časovnem poseganju družinskih zadev v delo, kjer je povprečje nad 3, sledi pa obremenitveni konflikt dela z družino. Najmanjši konflikt so anketiranci zaznavali pri obremenitvenem konfliktu družine z delom, kjer je povprečje 2,23.

Tabela 3: Povprečje anketirancev za koncept konflikt med delom in družino glede na spol

	Spol	Povprečje	Standardni odklon
Konflikt med delom in družino	M	2,69	0,72
	Ž	2,64	0,77
	Skupaj	2,67	,74
Časovno poseganje družine v delo	M	3,16	,98
	Ž	3,06	1,00
	Skupaj	3,12	,99
Časovno poseganje dela v družino	M	2,67	,92
	Ž	2,57	,92
	Skupaj	2,62	,92
Obremenitveni konflikt dela z družino	M	2,92	1,06
	Ž	2,74	1,13
	Skupaj	2,84	1,10
Obremenitveni konflikt družine z delom	M	2,20	1,03
	Ž	2,27	1,05
	Skupaj	2,23	
Vedenjski konflikt dela z družino	M	2,64	1,02
	Ž	2,58	1,00
	Skupaj	2,61	1,01
Vedenjski konflikt družine z delom	M	2,61	1,07
	Ž	2,64	1,09
	Skupaj	2,62	1,08

Za ugotavljanje statistično pomembnih razlik smo tudi za raziskovalno vprašanje 4 naredili t–test. Rezultati Levenovega testa enakosti variance med moškimi in ženskami kažejo, da ni statistično pomembnih razlik pri konfliktu med delom in družino med moškimi in ženskami, saj je statistična pomembnost F-testa homogenosti varianc višja od 0,05, kar pomeni, da sta varianci homogeni ($p = 0,266$). Med aritmetičnima sredinama obeh skupin (moških in žensk) ni statistično pomembnih razlik. Na osnovi podatkov t-testa ne moremo reči, da obstajajo statistično pomembne razlike med spoloma pri konfliktu med delom in družino (Tabela 4).

Tabela 4: Neodvisni t-test za ugotavljanje razlik med spoloma

		Konflikt med delom in družino
Levenov test	F	1,241
homogenosti varianc	Sig.	,266

5 Zaključek

Rezultati raziskave so pokazali, da so anketirani zaposleni razmeroma zadovoljni z usklajenostjo delovnega in družinskega življenja in, da ne opažajo večjega konflikta med delom in družino ali družino in delom. Rezultati raziskave so tudi pokazali, da ni statistično pomembnih razlik med spoloma tako pri usklajevanju delovnega in družinskega življenja kot pri konfliktu med delom in družino.

Zanimivo je tudi dejstvo, da so moški celo nekoliko slabše ocenjevali svojo usklajenost med delom in družino kot ženske. To je v nasprotju večine mednarodnih raziskav (npr. Delina in Prabhakara, 2013; Roeters, 2011; Stier, Lewin-Epstein in Braun, 2012), ki pričajo o tem, da imajo ženske zaradi večje obremenjenosti z gospodinjstvi in skrbjo za otroke več težav z usklajevanjem dela in družine. Naši rezultati so kljub vsemu podobni slovenski raziskavi iz leta 2016 (Kanjuo Mrčela, Uhan, Kurdija, Mikić in Vovk, 2016), kjer je o težavah z usklajevanjem dela in zasebnega življenja poročalo kar 30 % moških in 24 % žensk.

Dejstvo, da imajo moški v Sloveniji več težav z usklajevanjem dela in družine, bi lahko bilo posledica tega, da si vedno več očetov, kljub temu da je slovenska družba še vedno tradicionalno usmerjena, kar se tiče delitve gospodinjskega oziroma družinskega dela (Kanjuo Mrčela, Uhan, Kurdija, Mikić in Vovk, 2016; Rener, Švab, Žakelj in Humer, 2005), želi biti vpetih v družinsko življenje in vzgojo otrok. Moški se kljub temu, da jim je usklajevanje dela in družine enako pomembno kot ženskam (Robnik, 2012), v praksi večinoma srečujejo s težavo, da delodajalci premalo upoštevajo njihovo starševsko vlogo oziroma se v povezavi s tem pogosto srečujejo s težavami pri delodajalcih (Humer, Kanjuo Mrčela, Šori, Štebe, Beršnak Vuga in Frelih, 2015; Rener, Švab, Žakelj in Humer, 2005; Robnik, 2012)

Na usklajevanje delovnega in družinskega življenja vplivajo številni dejavniki na ravni posameznika, na ravni organizacije, v kateri je zaposlen, in tudi države, ki s svojimi politikami ustvarja bolj ali manj ugodne pogoje za usklajevanje dela in družine. Za usklajeno delovno in družinsko življenje mora namreč biti izpolnjenih več pogojev: ustrezna porazdelitev skrbstvenih in gospodinjskih obveznosti med staršema (v dvostarševskih družinah), ustrezna socialna infrastruktura ter ustrezni ukrepi za usklajevanje dela in družine, ki jih morata sprejeti in izvajati tako država kot delodajalci. Praksa pa kaže, da pri uresničevanju nekaterih pravic, ki se vežejo na usklajevanje dela in družine ter starševstvo, še nastajajo težave in da organizacije še vedno ne priznavajo dovolj pomena usklajenosti dela in družine (Kanjuo Mrčela, Uhan, Kurdija, Mikić in Vovk, 2016).

V raziskavi sicer nismo potrdili spola kot pomembnega dejavnika pri usklajevanju dela in družine, saj razlike med moškimi in ženskami med uspešnostjo usklajevanja dela in družine ali konflikta med delom in družino niso bile statistično pomembne. Rezultati kljub vsemu nakazujejo potrebo, da se organizacije začnejo bolj zavedati tudi potreb usklajevanja dela in družine moških, spoštovati tudi njihovo vlogo in politike ter prakse za usklajevanje dela in družine tam, kjer je to potrebno, prilagodijo moškim zaposlenim.

Literatura

- Allen, D. A., Cho, E., Meier, L. L. (2014). Work–Family Boundary Dynamics. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 1, 99-121.
- Bedarkar, M., Pandita, D. (2014). A study on the drivers of employee engagement impacting employee performance. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 133, 106–115.
- Brough, P., Timms, C., Bauld, R (2009). Measuring work-life balance: Validation of a new measure across five Anglo and Asian samples. *Proceedings of the 8th Australian Psychological Society Industrial & Organizational Conference*. Sydney, Australia. June.
- Cooklin, A.R., Dinh, H., Strazdins, L., Westrupp, E., Leach, L.S., Nicholson, J.M. (2016) Change and stability in workfamily conflict and mothers' and fathers' mental health: Longitudinal evidence from an Australian cohort. *Social Science & Medicine* 155 (2016) 24-34.
- Delina, G., Prabhakara Raya, R. (2013). A study on Work-Life Balance in Working Women. *IRACST – International Journal of Commerce, Business and Management (IJCBM)*, 2(5), 274–282.
- Devi, K.R., Rani, S.S. (2016) The Impact of Organizational Role Stress and Work Family Conflict: Diagnosis Sources of Difficulty at Work Place and Job Satisfaction among Women in IT Sector, Chennai, Tamil Nadu. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 219 (2016) 214 – 220.
- Frone, M. F. (2003). Work-family balance. *Handbook of Occupational Health Psychology* (Quick, J.C., Tetrick, L.E., ur.), strani 143-162. American Psychological Association, Washington.
- Frone, M. R., Russell, M., Cooper, M. L. (1992). Antecedents and outcomes of work-family conflict: Testing a model of the work-family interface. *Journal of Applied Psychology*, 77(1), 65-78.
- Greenhaus, J. H., Allen, T. D. (2011). Work–family balance: A review and extension of the literature. *Handbook of occupational health psychology* (Quick, J.C., Tetrick, L.E., ur.), strani 165-183. American Psychological Association, Washington, DC, US.
- Greenhaus, J. H., Beutell, N. J. (1985). Sources of Conflict between Work and Family Roles. *The Academy of Management Review*, 10(1), 76-88.
- Greenhaus, J. H., Powell, G. N. (2006). When work and family are allies: A theory of work-family enrichment. *Academy of Management Review*, 31(1), 72-92.
- Haar, J.M (2009). An international perspective on work-family. *Community. Work & Family*, 12(3), 275-277.

- Haar, J.M. (2013) Testing a new measure of work–life balance: a study of parent and nonparent employees from New Zealand. *The International Journal of Human Resource Management*, 24 (17), 3305-3324.
- Humer, Ž., Kanjuo Mrčela, A., Šori, I., Štebe, J., Beršnak Vuga, J., Frelih, M. (2015). Očetje in delodajalci v akciji, 2015: Spletna anketa z zaposlenimi očeti. Mirovni inštitut, Ljubljana.
- Kanjuo Mrčela, A., Uhan., S., Kurdija, S., Mikić, J., Vovk, T. (2016). Dostopnost trga dela za ženske in moške. Končno poročilo. Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- Kaur, G., Kumar, R. (2014). Organisational work pressure rings a “time-out” alarm for children: A dual-career couple’s study. *Asian Journal of Management Research*, 4(3), 583–596.
- Netemeyer, R.G., Boles, J.S., McMurrian, R. (1996) Development and Validation of Work-Family Conflict and Family-Work Conflict Scales. *Journal of Applied Psychology*, 81 (4) 400-410.
- Oshio, T., Inoue, A., Tsutsumi, A. (2017). Does work to family conflict really matter for health? Cross-sectional, prospective cohort and fixed-effects analyses. *Social Science & Medicine*, 175, 36-42.
- Praphu Shankar, M. R., Mahesh, B. P., Nanjundeswaraswamy, T. S. (2007). Employees' Perception on Work-Life Balance and its Relation with Job Satisfaction and Employee Commitment in Garment Industry—an Empirical Study. *International Advanced Research Journal in Science, Engineering and Technology*, 3(11), 42-46.
- Rajadhyaksha, U., Bhatnagar, D. (2000). Life Role Salience: A Study of Dual-Career Couples in the Indian Context. *Human Relations*, 53(4), 489-511.
- Rajni, Ravinder, (2015). A Comprehensive Study of Work Life Balance Problems in Indian Banking Sector. *International Journal of Enhanced Research in Management & Computer Applications*, 4(3), 37-41.
- Rener, T., Švab, A., Žakelj, T., Humer, Ž. (2005). Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Robnik, S. (2012). Enakost spolov v družinskem življenju in partnerskih odnosih. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Služba za enake možnosti in evropsko koordinacijo, Ljubljana.
Dostopno na:
http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/druzina/RaziskavaEnakostSpolovPartnerstvo.pdf, dne 21.5.2019.
- Roeters, A. (2011). Cross-National Differences in the Association Between Parental Work Hours and Time with Children in Europe: A Multilevel Analysis. *Soc Indic Res*, 110, 637–658.

- Sav, A., Harris, N., Sebar, B. (2013). Work-life conflict and facilitation among Australian Muslim men, Equality, Diversity and Inclusion. *An International Journal*, 32(7), 671–687.
- Stier, H., Lewin-Epstein, N., & Braunc, M. (2012). Work-family conflict in comparative perspective: The role of social policies. *Research in Social Stratification and Mobility*, 30, 265–279.
- Šori, I. (2017). Statistični podatki o vključenosti moških v skrbstveno delo v zasebni sferi v Sloveniji: Poročilo v okviru projekta Moškosti, enakost, skrbstvene prakse – MESP. Mirovni inštitut - Inštitut za sodobne družboslovne in politične študije, Ljubljana.
- Valcour, M. (2007). Work-Based Resources as Moderators of the Relationship Between Work Hours and Satisfaction With Work-Family Balance. *Journal of Applied Psychology*, 92(6), 1512-23.

ZAKAJ RAČUNALNIK PREKAŠA ČLOVEKA V ŠAHU V NOGOMETU PA NE?

VLADISLAV RAJKOVIČ

Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, SI 4000 Kranj, Slovenija,
e-pošta: vladislav.rajkovic@gmail.si.

Povzetek Sodobna informacijska tehnologija (IT) na čelu z umetno inteligenco, obsežnimi podatki in robotiko pomembno posega v naše življenje in delo. Računalniški algoritmi uspešno rešujejo zahtevne logično kompleksne probleme, ki so tudi za človeka trd ali celo pretrd oreh. Že pred leti nas je osupnila novica, da je računalnik premagal najboljšega šahista na svetu. Podobno se je dogodilo tudi z nekaterimi zahtevnimi igrami, kot je npr. GO. Marsikdo si je že tedaj zastavil vprašanje: Kaj še ostane človeku? Življenje v katerem se moramo znajti tudi v novih nepredvidljivih situacijah je naš eko sistem, ki je vse prej kot dobro definirana igra. V tej igri je IT pomemben, včasih nepogrešljiv, pripomoček. Spreminjajo se načini našega delovanja. To pomeni, tudi naši poklici. Govorimo o ogroženosti delovnih mest. Slišimo trditve, da so bolj ogrožena »nižja« delovna mesta. Ni nujno, da je to res. Npr. delo natarjarja je zelo kompleksno. Ne gre le za dostavo hrane. Je vse kaj več. Delo spremljajo tudi možni nepredvidljivi dogodki med natarjarje in stranko. Težko si predstavljamo, da bi bil robot takim situacijam kos. Po drugi strani pa zdravnika radiologa računalnik često prekaša v analizi radioloških slik. Ne pa vedno in povsod. Kajti vzorci na slikah so lahko tudi nove nepredvidljive situacije. Če dosežajo algoritmi 95% točnost je to za avtomatsko diagnosticiranje je to zelo dobro. Predstavljajo dober pripomoček človeku. Vemo, da 95% zanesljivost ni dovolj za samovozeča vozila. Gre torej za sobivanje človeka z računalniškimi algoritmi, podatki in roboti. V tej povezavi se spreminjajo vsa delovna mesta. Kako bomo doživljali in preživelili te spremembe je v prvi vrsti odvisno od nas ljudi.

Ključne besede:
informacijska
tehnologija,
umetna
inteligenca,
delovna
mesta.

WHY DOES A COMPUTER SURPASS A HUMAN IN CHESS BUT NOT IN FOOTBALL?

VLADISLAV RAJKOVIČ

University of Maribor, Faculty of Organizational Sciences, SI 4000 Kranj,
Slovenia,
e- mail: vladislav.rajkovic@gmail.com.

Abstract Modern information technology (IT), led by artificial intelligence, big data and robotics, have significant influence on our lives and work. Computer algorithms successfully solve logically complex problems, which are also a hard or even too hard nut to crack for humans. Years ago, we were stunned by the news that the computer had beaten the best chess player in the world. A similar thing happened with some challenging games, such as GO. Many people were already asking themselves the question: What is left for a human being? A life in which we have to find ourselves even in new unpredictable situations is our ecosystem, which is anything but a well-defined game. In this game, IT is an important, sometimes indispensable, tool. The ways in which we operate are changing. That means also our professions. We are talking about job threats. We hear claims that “lower” jobs are more at risk. This is not necessarily true. E.g. the work of a waiter is very complex. It’s not just about food delivery. It’s anything more. The work is also accompanied by possible unforeseen events between the waiters and the customer. It’s hard to imagine a robot being able to cope with such situations. On the other hand, the computer often surpasses the radiologist in analysing radiological images. But not always and everywhere. Because the patterns in the pictures can also be new unpredictable situations. For automatic diagnosis, if the algorithms achieve 95% accuracy is very good. They can be a good tool for humans. We know that 95% reliability is not enough for self-driving vehicles. It is therefore about the coexistence of man with computer algorithms, data and robots. In this connection, all jobs are changing. How we experience and survive these changes is primarily up to us humans.

Keywords:
information
technology,
artificial
intelligence,
jobs.

ADAPTING BUSINESS TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND NEW TECHNOLOGY

SANDRA JEDNAK

University of Belgrade, Faculty of Organizational Science, Belgrade, Serbia,
e-mail: sandra.jednak@fon.bg.ac.rs.

Keynote Lecture

Abstract Different internal and external causes make differences in doing business. Changes within an organization may be caused by mergers and acquisitions, crises, organizational culture, and application of new technology, but also by external changes such as sustainable development, digitalization, and COVID19. Changes in business environment affect the change in behaviour, competencies and values as well as in business activities, all in order to achieve organizational goals. Sustainable development brings sustainable practice into business. Each organization considers economic, social, and environmental dimensions of their business and implementation of ESG (environment, social, and governance) criteria. Digitalization affects business by adapting and combining different technologies that provide the creation of new products/services, processes, decisions, relations between companies, employees and customers, and business performance. There are also relations between the causes. Digitalization impacts sustainability and vice versa. Moreover, sustainable development and digitalization influence how an organization adapts and runs its business.

Keywords:
business,
sustainable
development,
digitalization,
new
technology.

KNOWLEDGE MANAGEMENT AS A FACILITATOR OF ORGANIZATIONAL CHANGE

SANDRA LOVRENČIĆ

University of Zagreb, Faculty of Organization and Informatics in Varaždin, Croatia,
e-mail: sandra.lovrencic@foi.unizg.hr.

Keynote Lecture

Abstract Natural, social, political, technological and economic environment of an organization constantly change making timely and relevant information and knowledge critical for competitive advantage and business success. Such constant changes can cause disruption and with it need for adaptation of business models, digital transformation and improvement of knowledge management systems. Digital business and digital workforce are being even more accentuated with ongoing epidemic and new information technologies emerge to help organizations in achieving their goals. Information technology is an important element of knowledge management that supports its processes of creation, acquisition, storage, sharing and application of organizational knowledge. Other important elements, or classic pillars, are organization, leadership and learning. They all include people and people really are key enablers of development and progress. Technology, processes and people in organization are intertwined; they change and are changed by each other, and are specific for each organization. Knowledge management makes use of those connections to foster organizational change, but is also influenced and changed by them.

Keywords: knowledge management, organization, organizational change, information technology.

BUILDING AN ASSET MANAGEMENT SYSTEM FOR ENGINEERED PHYSICAL ASSETS: A CONTEMPORARY PERSPECTIVE

DAMJAN MALETIČ

University of Maribor, Faculty of Organizational Sciences, Slovenia,
e-mail: damjan.maletic@um.si.

Keynote Lecture

Abstract A rapidly changing business environment, strong competition, the requirement to minimize losses are some of the conditions under which organizations operate today. This has led to organizations constantly looking for new ways to improve their performance and gain a competitive advantage. Over the last two decades, the demand for effective physical asset management (PAM) has steadily increased. As a result, organizations' commitment to physical asset management (PAM) has recently received considerable attention in both theory and practice. As a result, PAM has become an important field, especially in the asset-intensive industry. In fact, PAM is also considered a key player within Industry 4.0. Assets in the sense of the ISO 55000 standard for asset management are items, things and entities that have value or potential value to the organization. Physical assets, also known as engineering assets, are important in creating tangible value for an organization in a variety of industrial settings such as manufacturing, power supply, water supply, construction, mining, transportation services, and various other sectors. The main purpose of the presentation is to highlight the topic PAM, introduce the key artefacts of ISO 55001, and outline the potential benefits to organizations. In addition, this presentation can be used as a guide to create a framework to maximizing the value realized from assets while balancing financial, environmental and social costs, risks, service quality and performance.

Keywords:
ISO 55001,
asset
management,
asset
management
system,
physical
assets,
value.

40TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON ORGANIZATIONAL SCIENCE DEVELOPMENT: VALUES, COMPETENCIES AND CHANGES IN ORGANIZATIONS

POLONA ŠPRAJC

University of Maribor, Faculty of Organizational Sciences, Kranj, Slovenia, e-mail:
polona.sprajc@um.si

Abstract The four decades of the International Scientific Conference on the Development of Organizational Sciences are a period that brought together the academic and professional public, students, esteemed guests. The time and space are fundamental components of human life. The time of the epidemic introduces uncertainty among the people. That is why the individual of today together with the whole society, can set the building blocks for the social interweaving of society, as we are used to. We are an organization of people. Relationships between employees in organizations are the starting point for guidelines for the development of organizational sciences. This year's conference is entitled "Values, Competencies and Changes in Organizations". We'll focus on the individual and the organization, which with common values co-create the integration and progress of the society. An individual who'll cope with changes in the organizational view and the wider society with the proper competence frame. Precisely because of the many changes that have befallen us as a society, the international conference calls for the exchange of views, opinions and, above all, scientific views on the development of organizations in the future.

Keywords:
values,
competencies,
changes in
organizations.

40. MEDNARODNA KONFERENCA O RAZVOJU ORGANIZACIJSKIH ZNANOSTI: VREDNOTE, KOMPETENCE IN SPREMEMBE V ORGANIZACIJAH

POLONA ŠPRAJC

Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kranj, Slovenija, e-pošta:
polona.sprajc@um.si.

Povzetek Štiri desetletja mednarodne znanstvene konference o razvoju organizacijskih znanosti so obdobje, ki je skozi čas povezalo akademsko in strokovno javnost, študentke in študente, cenjene goste. Čas in prostor sta temeljni komponenti človekovega življenja. Čas epidemije vnaša negotovost med ljudi. Ravno zato je danes toliko bolj v ospredju individuum, ki skupaj s celotno družbo lahko postavlja gradnike za ponoven socialni preplet družbe kot smo ga bili še nedavno vajeni. Organizacija smo ljudje. Razmerja med zaposlenimi v organizacijah so izhodišče za smernice razvoja organizacijskih znanosti. Letošnja konferenca nosi naslov »Vrednote, kompetence in spremembe v organizacijah«. V ospredje postavljamo človeka in organizacijo, ki s skupnimi vrednotami soustvarjata in predpostavljata povezovanje in napredek zaposlenih in organizacij. Človeka, ki s svojimi kompetencami je in bo moral biti kos spremembam. Ravno zaradi številnih sprememb, ki so nas kot družbo doletele, pa mednarodna konferenca kliče po izmenjavi stališč in predvsem znanstvenih pogledov na razvoj organizacij v bodoče. Razvoj organizacij v bodoče bodo ljudje, informacije in procesi. Vse to, kar nas desetletja veže in povezuje ter nas bo povezalo tudi v skupnem boju proti današnji epidemiji. Izziv ni tako velik kot bodo velike naše ideje in naši pogledi za organizacijo ter družbo jutri.

Ključne besede:
vrednote,
kompetence,
spremembe v
organizacijah.

University of Maribor

Faculty of Organizational Sciences

17. – 19. March 2021, MS Teams, Online